

Az Igazságügyi Minisztérium
Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnoksága

**MÓDSZERTANI
FÜZETEK**

1988 4

Belső használatra

MÓDSZERTANI PÜZETEK

AZ IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUM
BÜNTETÉSVÉGREHAJTÁS
ORSZÁGOS PARANCSNOKSÁGA

Kézirat gyanánt

Szerkeszti:
a szerkesztőbizottság

Tagjai:

Fejes Imre bv. alezredes,
dr. Illovsky Vladimir bv. ezredes,
Kudor Zoltánné bv. őrnagy,
dr. Lőrincz József bv. alezredes
dr. Németh Gyula bv. alezredes
Palotás Miklós bv. ezredes,
Vincze Tamás bv. ezredes

Szerkesztő: Bánki Erika

Szerkesztőség:
1054 Budapest V., Steindl Imre u. 8.

A fotókat készítette:
Csatorday Zoltán,
Doba Károly
és Zimmermann Béla

88—1886 Szikra Lapnyomda,
Budapest

Felelős vezető:
Csöndes Zoltán vezérigazgató

TARTALOM

-
- 1 DR. KOZMA PÁL: A büntetésvégre-
hajtás anyagi érdekelttségi, ösztön-
zési rendszere fejlesztésének szük-
ségessége
-
- 8 FÓRUM
-
- 8 DR. PALÁNKAI TIBORNÉ: Gondolatok
a büntetésvégrehajtási bíróról
-
- 13 TAPASZTALATCSERE
-
- 13 JUHÁSZ LÁSZLÓNÉ: Új módszerek az
elfélt nők nevelésében — Kalocsán
-
- 21 FILEMON TIVADAR—HÉZSELY JÁNOS:
Rendkívüli esemény Debrecenben
-
- 29 TÁJÉKOZTATÓ
-
- 29 DR. MEZEY BARNA: Az első magyar
börtönügyi szakíró: Eötvös József
-
- 34 CSOMA GYULA: A felnőttnevelők to-
vábbképzése Békéscsabán
-
- 37 A BV TÖRTÉNETÉBŐL
-
- 37 DR. LŐRINCZ JÓZSEF: A fiatakorúak
büntetésvégrehajtásának válsága
1910—1920 között
-
- 48 EMLÉKEZÜNK
-
- 48 PONGRÁ CZ GUSZTÁV: Kegyelet hősi
halottainknak
-
- 50 DR. SZÜK LÁSZLÓ: In memoriam Lu-
kács Tibor
-
- 51 KÖNYVEKRŐL
-
- 51 DR. KRÁNITZ MARIANN: A korrupci-
ós bűnözés (dr. Szentpétery Petronella)
-
- 54 TAMÁSKA PÉTER: Márianosztrai pa-
noptikum (dr. Kövér Ágnes)
-
- 57 SZEMLE
-
- 57 Nemzetközi tapasztalatok
-
- 59 HÍREK KÉPEKBEN
-

Köztudott, hogy ösztönzési rendszerünket mihamarább át akarjuk alakítani. Úgy véljük, a személyi állomány anyagi-érdekeltségi szisztémája ugyanúgy módosításra szorul, mint ahogy arra vár a fogvatartottaké is. Kozma Pál cikkével (és jóváhagyásával!) vitát akarunk kezdeményezni. Oly nagy horderejű számunkra a foglalkoztatás kontra érdekelttség problémája, hogy az optimális megoldás érdekében szükség van a büntetésvégrehajtás teljes szellemi potenciáljára.

A szerző nem elemzi az ösztönzés mai helyzetét, a jövőre vonatkozó javaslatait is csak nagy vonalakban veti fel. Többek közt azért, hogy senki ne tartsa sorait lezárt, halott ismeretanyagnak, elképzeléseit kötelező érvényű parancsnak; hogy merje bátran továbbgondolni az olvasottakat.

Várjuk az intézetparancsnokok, művezetők, nevelők és más, e témakörben jártas munkatársak hozzászólását. (A szerk.)

A büntetésvégrehajtás anyagi érdekelttségi, ösztönzési rendszere fejlesztésének szükségessége

A gazdaság piaci mechanizmus felhasználásával történő irányítása nemcsak az adás-vétel kapcsolatok előtérbe kerülését jelenti, hanem a bank-, a pénzforgalmi viszonyok átalakulását, az érdekelttségi és ösztönzési viszonyok átrendeződését is. Ezek az összefüggések a népgazdaság egészére, így a büntetésvégrehajtásra is vonatkoznak. A büntetésvégrehajtás helyzetét súlyosbítja, hogy gazdálkodásunk specifikus vonásai, függetlenül a népgazdaság mindenkori szabályozó rendszerétől, mindig bizonyos korrekciókat igényelnek. A népgazdaság egész szabályozó rendszere függvényében azonban ezek a korrekciók is módosulhatnak, ezek figyelembevételének elmulasztása gazdálkodásunk eredményességét leronthatja.

Népgazdaságunk a 60-as évek közepe óta jelentős átalakuláson ment keresztül. Ha ez az átalakulás nem is volt folyamatos, visszaesések, visszafordulások tarkították, mégis megállapíthatjuk: *az általános mozgás iránya a piaci mechanizmus alkalmazásának egyre szélesebb körű elterjedése volt.* A büntetésvégrehajtás gazdálkodása ennek az átalakulásnak a perifériáján helyezkedett el! Gazdálkodásunk specifikus vonásai — a fogvatartottak reszocializációja előkészítésének társadalmi igénye, a munkaerő megszerzési lehetősége stb. —, valamint a költségvetés és a vállalat együttes jelenléte gazdálkodásunkban, a népgazdasági szintű átalakulásokhoz történő kapcsolódásunk menetetét fékezte.

Nem tűnik túlzónak az a megállapítás: *vállalataink még az 1980-as évek első felében is a direkt irányítás szabályai szerint* — legalábbis azokat még túlnyomó többségükben alkalmazva — *gazdálkodtak.*

A gazdasági irányítási rendszer átalakulásának felgyorsulása kényszerített arra, hogy 1984—85-ben változtassunk ezen a helyzeten. Mivel ezekben az években a vállalatoknak sokféle adót kellett fizetniük, kézenfekvő volt a megoldás: *a büntetésvégrehajtás gazdálkodásának specifikumait adókedvezmények elérése útján igyekeztünk érvényesíteni.* Ezt a törekvést realizáltuk az 1985 januárjában végre-

hajtott irányítási rendszer reformjával kapcsolatban, amikor a vállalati adófizetési kötelezettségek jelentős része alól felmentést kaptunk. Bizonyos értelemben ez a törekvés érvényesült akkor is, amikor a Honvédelmi Bizottság 1986. szeptemberi ülésén előterjesztésünket elfogadta, amely szerint a társadalombiztosítási járulékot vállalataink költségként elszámolják, de az Országos Parancsnokság központi számlájára fizetik be — a büntetésvégrehajtási kiadások finanszírozására.

E törekvések sorába illeszthető be a — költségvetési gazdálkodásunkat érintő — „*leirati szabályozás*”, amely szerint a költségvetési, terven felüli árbevételi maradványhoz jelentős anyagi érdekeltség fűződik.

1988-tól a vállalatok által fizetett adófajták számának jelentős csökkenése, valamint a szabályozórendszer erőteljes eltolódása a piaci mechanizmus szélesebb körű felhasználása irányába, eddigi törekvéseinket realizálhatatlanná teszi. Új, a büntetésvégrehajtás teljes gazdálkodási rendjét átfogó elemzésre van szükség, hogy a következő évek gazdálkodásának lehetőségeit, valóságát pontosan felmérhessük. Ezeknek az elemzéseknek, valamint az abból levont következtetéseknek korlátai a társadalmi-gazdasági hatások, a büntetésvégrehajtási specialitásokkal együttesen, amelyek objektív külső körülményekként határolják be gazdálkodási lehetőségeinket.

I. Az anyagi érdekeltségi, ösztönzési viszonyok

a) A személyi állomány anyagi érdekeltségi rendszere:

A büntetésvégrehajtás — a személyi jövedelmek szempontjából — a fegyveres testületek közé van besorolva. Nyilvánvaló azonban, hogy a büntetésvégrehajtási szolgálat nehézségi, veszélyességi foka békeidőben jelentősen nagyobb egyéb fegyveres testületekéhez viszonyítva. Ennek az eltérésnek anyagi kifejezésére kedvező helyzetet teremt, hogy a büntetésvégrehajtás vállalati gazdálkodást is folytat, s e vállalatok nyereségérdekeltségi rendszerébe az elmúlt évek folyamán lényegében az egész személyi állományt bekapcsoltuk. Ez az intézkedés a személyi állomány jövedelemalakulása szempontjából kedvező: a nyereségből való részesedés az állomány jövedelmét megemelte, érdekelttette a szolgálat vállalásában, a jobb munkavégzésben, az eredményesebb gazdálkodásban. Ennek a rendszernek azonban alapvető hibája: egy sor esetben olyankor teremt — a nyereség alakulásához fűződő — anyagi érdekeltséget, amikor az egyénnek nincs módjában befolyásolni a nyereség alakulását.

A testületi tagok anyagi érdekeltségi rendszere továbbfejlesztésénél — a fentiekből — adódik az új rendszer minimális követelménye: *a változtatás lényegesen nem érintheti az állomány jövedelmének alakulását*, hacsak nem akarjuk azt vállalni, hogy kiterjedt leszerelési hullámmal találkozunk; ugyanakkor a nyereség-jutalomrendszer hatókörét jelentősen csökkentenünk kell — *csak azokra terjedjen ki, akik munkájukkal befolyásolni képesek a nyereség alakulását*.

Ebből következik: a vállalatoktól központosított érdekeltségi alapnak változtatnának kell maradnia, azonban a nyereségjutalom szétoztása címeit változtatni kell. A testületi tagok között el kell különíteni egy olyan, a *vállalattal* — vagy munkájuk során a vállalati gazdálkodás irányításával — *foglalkozók körét*, akiknek jövedelme — a nyereségjutalom alkalmazásával — szoros kapcsolatban áll a vállalati nyereség alakulásával. A központosított érdekeltségi alapnak az ezen a címen szétoztott nyereségjutalmak csak egy részét veszik igénybe, a maradványból kell kialakítani egy olyan jutalmazásra szánt keretet, amelyet *nem a vállalati gazdálkodással közvetlenül foglalkozók* között, szakmai munkájuk eredményességé alapján, jutalomként osztanánk ki.

Ezt az érdekeltségi rendszert lehetne kiegészíteni — a most érvényben lévő szabályozás alapján — a *a terven felüli költségvetési ár-, és díjbevételek alakulásához fűződő érdekeltséggel*. A büntetésvégrehajtási intézetekben az anyagi szolgálat végzi — többek között — a fogvatartott állomány ellátásának biztosítását. Az ehhez az ellátáshoz kapcsolódó „termelő” kapacitások esetenként meghaladják szükségleteinket. Az anyagi szolgálatot kell tehát érdekeltté tenni abban, hogy e szabad kapacitásokat — a terven felüli ár- és díjbevételek növelése érdekében — értékesítsék!

Ezzel az anyagi érdekelttség három alapformára tagozódna: a nyereségből közvetlenül, a terven felüli ár- és díjtételből részesedők, valamint a jutalmazottak körére. A kettő fedezete a vállalati nyereség, egyé a többletbevétel lenne.

b) A fogvatartottak anyagi érdekelttségi, ösztönzési rendszere:

A testületi tagok által rég ismert igazság: a fogvatartottakat nem a keresményük nagysága, hanem a levonások után fennmaradó „maradvány” érdekli, hiszen ez képezi „kiétekintés”-ük alapját. Ennek a maradványnak a nagyságát több tényező határozza meg: a keresmény nagysága, a levonások nagysága, fajtái stb. A keresmények nagyságát tehát hiába kötjük a teljesítményhez, ha a maradvány egy sor egyéb tényező által is meghatározott!

Ha a jobb kedvvel végzett munkát — amely a nevelőmunka hatékonysága növelésének alapvető feltétele —, és a több és jobb minőségű termelést célként tűzzük magunk elé, akkor az adott körülményeket jobban kifejező ösztönzési rendszert kell kialakítanunk.

Tapasztalataink azt mutatják, hogy az elítéltek sokkal intenzívebben reagálnak a tárgyjutalom, az ajándék vagy a „bón” juttatására, ellátásuk javítására, mint keresményük növelésére. Ez a magatartásuk teljesen érthető, hiszen az ilyen juttatást levonás nem terheli, s közvetlenül beforgatható személyes fogyasztásukba. Az ilyen típusú juttatások tudatos kiterjesztése és hozzákapcsolása a teljesítményekhez valószínűleg kedvezően befolyásolná a fogvatartottak munkakedvét. *Az egyéni teljesítmények javulása eredményeként elérhetnénk, hogy a vállalatainknál meglévő „túlfoglalkoztatás” — a munkát végző fogvatartottak érdekelttsége növelése, megválasztása eredményeként is — fokozatosan megszűnne.*

II. A munkaerőgazdálkodás

A gazdaságirányítási rendszer változásával társadalmi szintű problémaként jelentkezik a munkanélküliség. Tapasztalataink alapján — egyelőre — ez a büntetésvégrehajtásnál a fogvatartottak foglalkoztatását nem érinti. Sőt egyre gyakrabban találkozunk olyan igényekkel, amelyek egyre több fogvatartott „külső munkáltatás”-át szorgalmazzák. Úgy tűnik, hogy a gazdaságban még vannak olyan munkaterületek, amelyeket a szabad munkavállalók nem szívesen fogadnak el. Kézenfekvőnek tűnik az ilyen munkaterületeken az elítéltek foglalkoztatása. Ez az önmagában kedvező jelenség azonban számos problémát okoz testületünkben.

Ugyancsak Janus arcú tény számunkra a fogvatartottak létszámának idén kezdődő stagnálása. Ez a társadalom szemszögéből egyértelműen kedvező jelenség a büntetésvégrehajtást kétféleképpen érinti: *pozitívan* — amennyiben kevesebb elítéltet hatékonyabban lehet nevelni, *negatívan* — amennyiben kevesebb ember foglalkoztatásával nehezebb ugyanazt a nyereséget hozni. Hisz egyre szűkül azoknak az elítélteknek a száma, akik külső munkahelyre szállíthatók. A megoldás a testületi tagok és a fogvatartottak anyagi érdekelttségi rendszerének

a már említett irányba történő megváltoztatása. Azaz a belső foglalkoztatásról a külső munkáltatásra való áttérés.

A büntetésvégrehajtás „kölségvetési üzemei”-ben — saját belső ellátásának biztosítására — foglalkoztatja a fogvatartottak igen jelentős hányadát. Ezt a létszámot is csökkenteni kell! Esetleg élni kell a lehetőséggel: a „bizalmi munkakörök”-ben foglalkoztatottak leváltásával, azok külső munkán történő foglalkoztatása eredményeként, a bevételből fedezve szabad munkaerőt kell felhasználni kiváltásukra!

A felsorolt változtatási lehetőségek természetesen a büntetésvégrehajtás egész munkájára is hatással lennének. Végig kell gondolni — esetleg újra szabályozni — a külső munkahelyeken foglalkoztatott elítéltek őrzését, a szökések nyomán alkalmazandó intézkedéseket, a fogvatartottak szakmai képzésének objektív körülményeink által meghatározott, a munkáltatás fejlesztési koncepcióban foglaltakhoz képest jelentős eltérését — átalakulását stb.

A „külső” foglalkoztatás taglalása mellett felmerül *a belső munkáltatás növelesének problémája*. A külső munkáltatás taglalásán túlmenően foglalkoznunk kell *a belső munkáltatás problémáival is*. A piaci mechanizmus kiterjesztése e téren is fokozza nehézségeinket. A vevő egyre igényesebbé válik, és ezért a termelők közötti versenyben előnyhöz jutni csak kedvezőbb ráfordításokkal lehet. Ez utóbbi viszont műszaki fejlesztést és jól képzett szakmunkásokat igényel. Természetesen automatizálni soha nem fogunk, de hosszú távon nem kell félni a technológiai lemaradástól sem. Az eladható termékek gyártásának kényszere, a szabaduló elítéltek — társadalomba való — visszaillesztésének reánk oktrojált kötelessége arra szorít minket, hogy úrrá legyünk e problémán. S ha ezzel megbirkózunk, ha előteremtjük a műszaki előrelépést finanszírozó beruházás összegét, akkor még mindig átugrandó akadály a szakképzett munkaerő „beszerzése”.

A büntetésvégrehajtás közismerten nem a „munkaerőpiac”-on szerzi be a munkaerőt, ebből következik: *egy esetleges műszaki fejlesztés által létrehozott munkahelystruktúra és a fogvatartottak szakmastruktúrája között mindig jelentős ellentmondások lesznek*. Ez az ellentmondás feloldható több „szabad munkás” alkalmazásával, akik nem „termelésirányítók”-ként, hanem kétkezi dolgozókként kapcsolódnak be a munkába; szélesebb körű alkalmazásuk azonban újabb elítélt munkaerőt tesz feleslegessé, kiknek a foglalkoztatása csak „külső” munkán képzelhető el.

A közeljövőben tehát egyre inkább feladatként jelentkezik *a külső és belső foglalkoztatás helyes — a biztonsági, a nevelési stb. szempontokat is figyelembe vevő — arányainak kialakítása*. Ennek során nyomatékosan fogalmazódik meg a „külső” foglalkoztatás jelentősége.

III. A költségvetés helyzete

Az állami költségvetés általános helyzetéből adódóan költségvetésünkben növekszenek gazdálkodási problémáink. A központi költségvetés a fegyveres erők fenntartásával kapcsolatos kiadásainak csökkentésére törekszik; az inflációs árváltozások hatását, valamint a központi áremelkedések következményeit csak korlátozottan hajlandó kiszűrni kiadásainkból. A büntetésvégrehajtás sajátos helyzetéből adódóan felismerhető az a törekvés is, amely szerint a központi költségvetés kiadásaink egy részét igyekszik vállalati forrásainkra áthárítani.

E törekvések súlyosbítják amúgy is meglévő gazdasági problémáinkat. Mindemellett számolnunk kell azzal, hogy e törekvések nem átmenetiek, hanem tartósan fejtik ki hatásukat. Ebből következik:

- költségvetési gazdálkodásunkban az ésszerű takarékoskodásra — kiadásaink növekvő tendenciájának csökkentésére, a terven felüli ár- és díjbevételek növelésére stb. még nagyobb gondot kell fordítanunk;
- a vállalatainknál megtermelt eszközöket továbbra is igénybe kell venni költségvetési kiadások finanszírozására.

Társadalmi követelményként merül fel — egyelőre nehezen megvalósítható követelésként — a büntetésvégrehajtás „önfinanszírozás”-a megvalósításának feladata! Ez a gazdasági problémákon túlmenően jelentős jogi szabályozási problémákat is felvet. Sajátos — és a népgazdaság egésze szempontjából rendkívül kisméretű — gazdasági tevékenységünk fokozottabban megköveteli a fenti célokat szolgáló „leirati” jogi szabályozás fenntartását, vagy az egész terület gazdálkodásának törvény szintjén történő szabályozását. Ezek hiányában a vállalati és a költségvetési gazdálkodás közötti eszöközaramoltatás megoldhatatlan.

IV. A büntetésvégrehajtási vállalatok

A büntetésvégrehajtási vállalatoknak szervesen be kell illeszkedniök a társadalmi újratermelési folyamatba. Eltérő vonásaik ellenére az adott gazdasági mechanizmus által meghatározott környezetben kell gazdálkodniuk, kell gazdasági partnereikkel fölvenni kapcsolataikat. A gazdasági folyamatok piaci mechanizmus felhasználásával történő szabályozása — a korábbi irányítási rendszerekhez képest — lényegesen megváltoztatja a vállalatok gazdálkodását. A gazdálkodásban sokkal nagyobb súlyt kap az árképzés, a piackutatás, a hitelezési politika, a bankokkal kialakított kapcsolatok stb. Mindezek hatására fokozódik a nyereségérdekeltség!

A vállalatok között folyó piaci versenyben — a magasabb termelékenységgel, hatékonysággal előállított —, az olcsóbb áron a jobb minőségű áru mindig teret hódít, könnyebben értékesíthető; s az ilyen árut értékesítő vállalat nagyobb nyereséghez juthat.

A büntetésvégrehajtási vállalatok ebben a piaci versenyben hátrányos helyzetben vannak:

- a vállalatoknál foglalkoztatott munkaerő bírósági ítélet alapján kerül oda; nincs mód, lehetőség a szakképzettség, a begyakorlottság, a munkához kapcsolódó viszony alapján történő válogatásra;
- a külső vállalatoknál szükségszerűen kialakul olyan „törzsgárda”, amely az újratermelési folyamat kulcspontjain elhelyezkedve biztosítja annak folyamatos fenntartását, hatékonyságát; a büntetési idő rövidsége, az elítéltek összetétele miatt ilyen csoport a büntetésvégrehajtási vállalatoknál nem alakulhat ki;
- a munkára való ösztönzés, a jobb és nagyobb mennyiségű munka elvégzésében való érdekelttség az elítélt munkaerőnél csak korlátozottan jelentkezhet; ennek egyaránt oka a viszonylag alacsony bérszínvonal, és az elítéltek keresetét terhelő — a bírósági ítéleten stb. alapuló — nagy levonás;
- a piaci mechanizmus által megkövetelt divatos, jó minőségű, olcsó áruk előállítása összefügg a gyors profilváltoztatással, a piachoz történő igazodással — a fentiekböl adódóan a büntetésvégrehajtási vállalatok erre csak rendkívül korlátozottan alkalmasak.
- a piaci mechanizmus elterjedése által diktált szükségszerűség: a termelés műszaki fejlesztésének biztosítása. A termelés műszaki fejlesztésének biztosítása azonban mindig megkíván egy olyan munkaerőtömeget, amely szakmasztruktúrájában megfelel az új gépek alkalmazása által támaszt-

tott követelményeknek. Az előzőekből adódóan a büntetésvégrehajtási vállalatok ezt teljesíteni képtelenek.

Mindezek alapján, de különösen a szabályozók változtatásával kapcsolatban újra meg újra felmerülő vita: a büntetésvégrehajtási termelőegységek vállalati formáját meg kell-e őrizni? Véleményem szerint erre feltétlenül szükség van! A büntetésvégrehajtásnál végzett termelőmunka szerves része az elítéltek nevelésének, társadalmi reszocializációjuk előkészítésének. A vállalati keretek között végzett munka csökkenti a „külső környezet”-től történő elidegenítésük valószínűségét, valamint leegyszerűsíti a szabadulásuk utáni visszailleszkedésüket stb. E mellett a vállalati érdekeltségi rendszerbe való bekapcsolásuk előnyösen befolyásolja rendszeres munkára készítésüket — a szűkebben vett nevelésüket — is.

Ha elfogadjuk, hogy a büntetésvégrehajtási termelésnek vállalati keretek között kell megvalósulnia, ebből következik: *meg kell teremtenünk azokat a feltételeket, amelyek között vállalataink versenyképesen, hatékonyan, eredményesen működhetnek.*

1. Vállalatainknál olyan — mind a testületi tagokat, mind a vállalati dolgozókat, mind a vállalati konstrukcióban foglalkoztatott elítélteket érintő — ösztönzési-érdekeltségi rendszer kialakítására van szükség, amely valamennyi résztvevőt ösztönzi teljesítményi növelésére. Csak ezen az úton lehet a „túlfoglalkoztatás”-t megszüntetni, elérni azt, hogy a külső munkáltatás — gazdaságilag kedvezőbb — körülményeit fokozottabban kihasználhassuk.

2. A büntetésvégrehajtási vállalatoknál foglalkoztatott elítéltek alacsony bérszínvonala indokolttá tenné annak emelését. A jelenlegi bérszabályozás adótételei erre csak korlátozott lehetőséget adnak. Az áthidaló lehetőségeket könnyíti, hogy az elítélt csak a „maradvány”-ban érdekelt, amit vásárlásra fordíthat. A megnövelt keresmény jelentős részét — a költségvetés — elvonja „tartás”-ra. Ha a keresményeket meg is emelnénk, a „maradvány” jelentősen akkor sem változna, csak a differenciálás lehetőségét növelné. Az esetleges elítéltkeresmény növelésével együtt — vagy ahelyett is — meg kell változtatni az elítéltek jövedelemszerzési struktúráját.

— Mivel a tárgyjutalmakat levonás nem terheli, ösztönző hatása sokkal nagyobb,

— e jutalmakat hozzá lehet kötni a teljesítmény alakulásához (pl.: csak 110%-os teljesítmény elérésekor adható);

— a vállalati „rezsiköltségek” — költségvetésbe történő — átcsoportosításával elkerülhető a „tartási költségek” inflációs emelése — relatíve megnövelhető az elítéltek kiétkezése.

Az áthidaló — kiegészítő — megoldások azonban csak elodázzák a szükséges keresményemelést, amelyet előbb vagy utóbb végre kell hajtani.

3. Az elítélteket foglalkoztató „külső” munkahelyek száma már a közeljövőben növekedni fog, s egy-egy munkahelyen valószínűleg kevesebb számú elítéltet foglalkoztatnak. A vállalatok érdekeltsége — figyelembe véve a vállalatok magasabb jövedelmezőségi szintjét — egyértelmű: maguk is törekzenek a munkahelyek növelésére. E törekvésnek — saját jól felfogott anyagi érdekükből kiindulva — teret kell engedni, azonban ezzel párhuzamosan felül kell vizsgálnunk a szökés megítélését; a külső munkahelyeken az őrzés feltételeinek biztosítását stb.

4. A büntetésvégrehajtási vállalatoknál növelni kell az alkalmazott — nem termelésirányító, hanem termelő munkát végző — szabad munkaerő arányát. Ez több szempontból is kedvező a vállalatok számára:

— a bonyolultabb munkafolyamatokra történő betanítás az elítéltek tanuló-sorain esetleg 4—8 heti időtartamot is igénybe vehet;

— a betanítást követő rövid — női elítéltek esetében gyakran csak 3—4 hónapig —, szalagon töltött idő nem elegendő a szakmai gyakorlat kialakítására;

— az alacsony szakképzettségű, rövid betanítási idővel rendelkező munkaerő több ellenőrzési pontot igényel, amelyek száma szintén csökkenthető egy begyakorlottabb „szabad” munkaerő alkalmazása esetén.

5. Vállalatainknál általában tovább kell javítani a kereskedelmi, a piaci tevékenységet. Meg kell értetni: a piaci mechanizmus elterjesztése nemcsak az adásvételügyekben idéz elő változást, hanem a pénzforgalmi, hitel, bankügyletekben stb. is. E változások megismerésére, a gyakorlatban történő alkalmazására vállalataink gazdasági vezető apparátusát fel kell készítenünk, és mindennapi munkájukban segítenünk.

E rövid áttekintésnek semmiképpen nem célja, hogy a büntetésvégrehajtás anyagi érdekeltségi-ösztönzési rendszerének teljes, átfogó elemzését adja. Mindenképpen célként tűzheti ki azonban *a jelenlegi gazdasági helyzet igényeihez történő felzárkózás kontúrjainak felvázolását*. Ez a felzárkózás több módon is lejátszódhat. Ilyen értelemben ez vitaindító is!

Dr. Kozma Pál

Gondolatok a büntetésvégrehajtási bíróról

A magyar jogrendszerben a bíróságok büntetésvégrehajtási feladatköre, a büntetésvégrehajtási bíró (a továbbiakban: a bv-bíró) léte és a bíróság szervezetéhez tartozó, bv-bírókból és hivatásos pártfogókból álló büntetésvégrehajtási csoport szerveződése — az újabb jogfejlődés terméke. A jelenlegi rendszer egyrészt a megyei bíróság elnöke által kijelölt bírónak a szabadságvesztés, majd pedig a szigorított őrizet végrehajtásához kapcsolódó, garanciális jelentőségű feladataiból, másrészt az utógondozás 1976. január 1-jével életre hívott szervezetéből alakult ki.

A bv-bíró feladata és hatásköre az 1979. július 1-jén életbe lépett új büntető és büntetésvégrehajtási jogi szabályokkal teljesedett ki és kapott a pártfogó felügyelet jogintézményének kiszélesedésével, valamint a javító-nevelő munka végrehajtásának bírósági hatáskörbe kerülésével minőségileg új rangot. A folyamatot nem tekinthetjük lezártnak. A büntető jogszabályok 1985. január 1-jétől hatályos módosítása¹ az ítélező bíróság hatásköréből a bv-bíró hatáskörébe utalta a javító-nevelő munka átváltoztatását szabadságvesztésre, és ugyancsak a bv-bíróra bízta az akkor bevezetett új büntetési nem, a szigorított javító-nevelő munka szabadságvesztésre változtatását.

1988. január 1-jétől ismét bővült a bv-bíró hatásköre: feladatává vált a javító-nevelő munka új formájánál, a közérdekű munkaként végrehajtandó javító-nevelő munkánál a munkahely kijelölése² is. A hatáskör gyarapodásával összefüggésben a bv-bírói döntések mennyiségileg is megnövekedtek. Az igazságügyi statisztika adatai szerint 1983-ban 12 389, 1987-ben pedig 13 654 bv-bírói határozat született.

Kabódi Csaba vitaindítónak³ szánt cikke örömmel töltött el, mert azt mutatja, hogy van már valaki a büntetőeljárás jog tudományának művelői között, aki érdeklődéssel fordul e téma felé, és fel, illetve elismeri a bv-bírói funkció jelentőségét, valamint kezelésének mostoha módját.

A büntetésvégrehajtási jog — ezen belül a bírósági büntetésvégrehajtás mind „anyagi”, mind pedig „eljárás” jogát tekintve — az egyik legkevésbé ki-munkált területe a büntető felelősségre vonást alakilag és tartalmilag szabályozó jogágaknak. A büntető jogszabályok 1979. július 1-jét megelőző többéves kodifikációjában e terület lényegesen kevesebb figyelmet kapott a jelentőségénél. Ez azonban véleményem szerint nem időhiányra (lásd Kabódi Csaba okfejtését!), hanem szemléleti okokra vezethető vissza. Hisz a jogirodalomban, de a jogalkalmazás elvi, jogpolitikai irányításában is mindig jobban hangsúlyozták a büntető

1. 1984. évi 19., 20. és 21. sz. tvr.

2. 1987. évi III. tv. és 1987. évi 9. sz. tvr.

3. Hozzászólás dr. Kabódi Csaba: Eljárás a büntetésvégrehajtási bíró előtt című cikkéhez, mely a Módszertani füzetek 1988/3-as számában olvasható.

felelősségre vonásnak a jogerős büntetés és/vagy intézkedés kiszabásáig terjedő szakaszát, mint a büntetések és intézkedések végrehajtásának kérdését.

E reflexió kereteit messze meghaladná a büntetés céljára vonatkozó történetileg is változó nézeteknek és törvényi megoldásoknak az ismertetése. A büntetésvégrehajtási bíró szerepköre abban a büntetőpolitikai eszmerendszerben válik fontossá, amelyben a büntetés célja a bűnözés megelőzése és e cél elérése szempontjából a büntető felelősségre vonás szakaszait — a bűnösség megállapítását, a büntetés kiszabását szolgáló büntetőeljárást, valamint a kiszabott büntetés és alkalmazott intézkedés végrehajtását — egységes folyamatnak tekinti.

E felfogás szerint a büntetés kiszabása és végrehajtása együtt biztosítja a büntetés céljának megvalósulását: a bűncselekmény elkövetőjét oly módon kell felelősségre vonni, hogy mind a joghátrány — a büntetés és/vagy intézkedés — súlya, mind pedig a végrehajtás módja alkalmas legyen az adott személy esetében az újabb bűnelkövetés megelőzésére, ugyanakkor a társadalom más tagjait is visszatartsa bűncselekmények elkövetésétől. Kétségtelen, hogy a büntetések és intézkedések végrehajtásának menetében az egyéni megelőzés kerül előtérbe, válik hangsúlyossá.

A bv-bíró szerepének felértékelődését mindenekelőtt az tette lehetővé, hogy a büntetések és intézkedések hatályos rendszere elsősorban az egyéni prevenciót — azaz a már bűncselekményt elkövetett személy társadalmi beilleszkedését — szolgáló eszközökkel gazdagodott a korábbihoz képest.

A jelenlegi preventív büntetési rendszer lényege, hogy a büntetés szükséges elemét képező hátrányokozással párhuzamosan a bűncselekmény elkövetéséhez vezető személyiségjegyek, illetve személyi körülmények felszámolására, valamint a büntetés keretében megvalósuló reszocializációra törekszik. A hatályos büntetési rendszerben felismerhető az a szándék, hogy a szabadságelvonás, szabadságkorlátozás, tiltás elemei mellett a pozitív — az elkövető aktív tevékenységét, társadalmilag kívánatos magatartását igénylő — előírások tartalmasabbá tegyék a büntetést.

Ezzel a talán túl elméletinek tűnő néhány gondolattal azt szeretném alátámasztani, hogy véleményem szerint a bv-bíró szerepe sokkal több, mintsem hogy kavics legyen a börtönigazgató cipőjében — ahogy Kabódi Csaba jellemzi. A bv-bíró a magyar jogrendszerben elsősorban nem a büntetésvégrehajtás felügyelője⁴, hanem olyan személy, aki jogosult arra, hogy az ítélkező bíróság által hozott büntetést és/vagy intézkedést a végrehajtás menetében — a büntetés céljának, elsősorban az egyéni prevenció igényeinek megfelelően — a törvény keretei között alakítsa.

E jogkör, amely a szabadságelvonás feltételes megszüntetésétől kezdve a pártfogó felügyelet magatartási szabályainak meghatározásán és módosításán, a javító-nevelő munka ítéletben kijelölt munkahelyének felcserélésén keresztül az adott büntetés szigorúbb büntetéssé változtatásáig terjed, igen sokszínű. Az 1987. évi III. törvénnyel meghonosított, közérdekű munkaként végrehajtandó javító-nevelő munkánál a bv-bíró hatásköre új vonással gazdagodott: a bv-bíró határozata ezután kiegészíti az ítélkező bíróság határozatát, a büntetés kiszabása a bv-bíró döntésével válik teljessé, befejezetté.

A bv-bíró feladatkörének változtató jellege határozza meg eljárásának jogi formalizálását. Egyetértek Kabódi Csabával abban, hogy a szabályozás tendenciája történetileg a bv-bíró „perjogi pozícióinak” megerősítése irányába hat, vagyis hogy eljárásában az igazgatási jellegű mozzanatok mellett gyarapodnak a hagyományos büntetőeljárás kontradiktórikus (a tárgyaláson mindkét felet meghallga-

4. A bv-bíró lehetséges funkcióiról közöl részletes jogösszehasonlító anyagot dr. Horváth Tibor: Gondolatok a büntetésvégrehajtási jog kodifikációjához című cikkében (Lásd a Jogtudományi Közöny 1978. évi 6. számának 303—312. oldalait!)

tó) elemei és jogorvoslati megoldásai. De amennyire helyeslem, hogy a bv-bíró eljárása kapja meg „valódi, bírói” rangját, annyira óvnék mindenkit attól, hogy túlformalizáljuk ezt az eljárást, és a garanciák fokozásának jelszavával feladatainak betöltésére alkalmatlanná tegyük, hisz az említett, egymástól lényegesen eltérő teendők gyakran követelnek nagyfokú rugalmasságot, gyors döntést.

Nem részletezve itt az egyes bv-bírói feladatköröket és a hozzájuk tartozó eljárást, úgy érzem, hogy a jelenlegi szabályozás jó kiindulópont a továbblépéshez. Azokban az esetekben, amikor a bv-bíró döntésének súlya azt megkívánja (így a feltételes szabadság, valamint a szigorított őrizetből ideiglenes elbocsátás megszüntetésénél, a javítóintézeti nevelés folytatásának elrendelésénél, a szigorított javító-nevelő munka szabadságvesztésre átváltoztatásánál), mind a bv-bírói döntéshozatal, mind annak másodfokú felülvizsgálata már ma is nagymértékben közelít a büntetőeljáráshoz. Más döntéseknél (lásd a pártfogó-felügyelet magatartási szabályainak módosítását, a javító-nevelő munkánál a munkahely kijelölését, módosítását, a javító-nevelő munka félbeszakítását stb.) viszont a bv-bírói eljárás gyorsasága és operativitása alapvető követelmény.

Kétségtelenül nagy kérdés, hogy mennyire indokolt a kontradiktórikus eljárás elemeinek a biztosítása a feltételes szabadságra bocsátás, a szigorított őrizetből és a javítóintézetből ideiglenes elbocsátás ma alapvetően igazgatási jellegű rendszerében. Véleményem szerint csak a hatályos jogi szabályozás igen részletes — a törvényi szinttől a miniszteri rendeleteken át a miniszteri utasításokig terjedő — feldolgozása és a közel tízéves jogalkalmazási gyakorlat tapasztalatainak átfogó elemzése után lehet megalapozottan állást foglalni a bírósági büntetvégrehajtás igazgatási és „bírói” eljárási elemeinek megfelelő aránya kérdésében és de lege ferenda javaslattal élni.

Az IM bírósági főosztálya folyamatosan elemezte az elmúlt években a bv-bírói eljárás gyakorlatát és ennek során feltárta a praxis és a szabályozás hiányosságait⁵. A büntető jogszabályoknak az 1984. évi, valamint az 1987. évi módosítása a gyakorlat igényeinek megfelelően érintette a bírósági büntetvégrehajtás részletszabályait. Kétségtelen azonban, hogy a közel tízéves időtáv lehetővé és szükségessé teszi az átfogó — tudatos koncepción és egységes elveken alapuló, önálló — szabályozást.

Kabódi Csaba cikkében kitér a bv-bírói eljárás több elemére; így az eljárás kezdeményezőire, résztvevőire, a jogorvoslatnak és a bv-bírói határozatok megalapozottságának kérdéseire. En is úgy gondolom, hogy ez utóbbi kérdés a bv-bírói tevékenység egyik alapproblémája. De egyfelől nem látom olyan drámainak a helyzetet, mint Kabódi Csaba, másfelől a vizsgálati tapasztalatok alapján úgy ér-

5. Az IM bírósági főosztálya tájékoztatóban és több jelentésben tette közzé e tapasztalatokat, valamint a vitás kérdésekben a Legfelsőbb Bírósággal és a Legfőbb Ügyészséggel közösen kialakított álláspontját. Megemlíthető tehát a:

— 8001/1983. (IK 3.) IM sz. tájékoztató a bírósági büntetvégrehajtási feladatok egyes kérdéseiről,

— 31115/1982. IM III/1. sz. jelentés a szigorított őrizetből ideiglenesen elbocsátottak visszavonulási okainak vizsgálatáról,

— 31125/1983. IM III/1. sz. jelentés a feltételes szabadság megszüntetésével kapcsolatos büntetvégrehajtási bírói tevékenység egyes kérdéseiről,

— 31242/1983. IM III/1. sz. jelentés a női elítéltek pártfogó felügyeletének és utógondozásának vizsgálatáról,

— 31100/1982. IM III/1. sz. jelentés a büntetvégrehajtási bírói tevékenység vizsgálatáról a fiatalok ügyeiben,

— 31098/1984. IM III/1. sz. jelentés a javító-nevelő munka végrehajtásának vizsgálatáról,

— 31126/1985. IM III/1. sz. jelentés a szigorított őrizet bírósági gyakorlatának vizsgálatáról,

— 31354/1987. IM III/1. sz. jelentés a javító-nevelő munka szabadságvesztésre átváltoztatása gyakorlatának vizsgálatáról.

zem, a bv-bírói döntések helyessége a gyakorlatban összetettebb probléma, mint-hogy a „bizonyíték forrásait mások őrzik”.

A bv-bírói döntések egy része (feltételes szabadságra bocsátás, szigorított őrizetből és javítóintézetből ideiglenes elbocsátás, végleges szabadulásnál pártfogó felügyelet elrendelése) prognosztikus jellegű, abban foglal állást, hogy a büntetésintézkedés célja, ezen belül az elítélt reszocializációja elérhető-e vagy sem, további szabadságelvonás nélkül szükség van-e pártfogó-felügyeletre. (A fiatalokorúaknál és a szigorított őrizeteseknél a törvény dönti el, szükség van-e külön magatartási szabályok előírására, és ha igen, milyenekre.)

E prognózisok helyessége attól függ, hogy az elítéltről, annak beilleszkedési szándékáról és tényleges társadalmi lehetőségéről mennyire hiteles kép alakul ki a büntetésvégrehajtás során, s ezt hogyan tárják a bv-bíró elé. Optimális esetben az elítélt személyiségfejlődésének ismerete alapján állíthatja fel a bv-bíró előre-jelzését a szabadulás után várható magatartásra, illetve dönthet arról, hogy milyen feltételek között nem követ el valószínűleg újabb bűncselekményt. Legideálisabb az a helyzet, amikor a bíróság ítéletéből következtetni lehet arra a személyiségre, akivel szemben a büntetést kiszabták és a bv-intézet előterjesztése a valóságnak megfelelően tartalmazza a változásokat.

A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, sem a bv-bíró, sem általában a büntetésvégrehajtás nem kap elegendő segítséget a megelőző büntetőeljárástól. Bár állandóan hangoztatjuk, hogy a büntetés célját valóban szolgálni akaró büntető-eljárásban az elkövetett bűncselekmény mellett fel kell tárnai az elkövető személyiségét, életvezetését, fel kell térképezni személyi körülményeit, a bűncselekményre vezető egyedi okokat, mégis nagyon lassú e téren a fejlődés, a szemlélet-változás. E negatív tendenciát erősíti az a lassan változó ítéletszerkesztési gyakorlat is, amely az elkövetőről és környezetéről feltárt tényeket még akkor sem rögzíti, ha az egyébként a büntetőeljárásban ismertté vált, esetleg az ítélet alapjául szolgált. Az információknak ez a megengedhetetlen pazarlása igencsak hátráltatja a büntetések és intézkedések sikeres végrehajtását.

A bv-bírói döntések megalapozottságának fokozásához tehát szükség van a büntető ügyekben eljáró valamennyi hatóság, ezen belül az ítélező bíróság szemléletének formálására, a valóban preventív célú, igényes bünteteskiszabásra és ítéletszerkesztésre, a büntetőeljárásban, valamint a büntetésvégrehajtásban részt vevő szervek „egymásra figyelésére”. A bv-bíró határozathozatalának helyességét determinálja a javítóintézet, illetve büntetésvégrehajtási intézet előkészítő munkájának alapossága és ama törekvéseik intenzitása, hogy a fogvatartottak számára olyan feltételeket teremtsenek, amelyek között nagyobb az esélyük a beilleszkedésre.

Az igazságügy-miniszteri utasítások⁶ részletesen meghatározzák mind a bv-bíró, mind pedig a büntetésvégrehajtási szervek számára, hogy a döntéshez milyen adatokat szolgáltatassanak, milyen körülményeket vizsgáljanak meg alaposan. A vizsgálati tapasztalatok szerint sem a bv-bírók, sem az intézetek gyakorlati nem mentes a formalizmustól, a hibáktól, de az elmúlt években a bv-bírói döntések alapjául szolgáló igazgatási jellegű eljárások előkészítésének igényessége, minősége, bizonyítástartalma jelentős mértékben javult.⁷

A megfelelő színvonalú előkészítésnek továbbra is súlyos objektív akadálya, hogy a végrehajtandó szabadságvesztések nagy hányada rövid tartamú, nem haladja meg az egy évet. Így a feltételes szabadságra bocsátás esedékességéig nem lehet megismerni az elítélt személyiségét, nincs valódi lehetőség azt ténylegesen

6. 108/1979. (IK 8.) IM sz. utasítás 33. §, 92. §, 94. § és 106. §, valamint 101/1981. (IK 2.) IM sz. utasítás XIV. fejezet IV. és V. cím 240. §.

7. Ezt különösen jól lehetett érzékelni a szigorított őrizetből ideiglenesen elbocsátottak 1982. és 1985. évi vizsgálata során.

formálni, és nehéz feltárni a beilleszkedési szándék komolyságát. Ilyenkor — minthogy ritkán elégséges támpont az ítélkező bíróság határozata — a bv-bírói végzések alapjául inkább vélekedések szolgálnak, nem a Kabódi Csaba által megkívánt tiszta igazság.

Végül meg kell említeni, hogy a bv-bírói döntések megalapozottságában döntő szerepet játszik a bv-bíró felkészültsége, igényessége, kriminológiai, pedagógiai, pszichológiai ismerete, élettapasztalata, kapcsolatteremtő készsége stb. Tapasztalataink szerint a bv-bírák szemlélete, az elítéltekkel való foglalkozásuk hangneme — bár ugyanazt a célt szolgálja — eltér az ítélkező bíróságtól. Hisz döntésükben, eljárásukban lényegesen „embercentrikusabbak”, számukra nem elvont cél az újabb bűncselekmény elkövetésének megelőzése.

Ugyanakkor az ítélkező bíróság figyelme — jó esetben — megoszlik az elkövető személye és tette között, a bv-bíró figyelme a személyre összpontosul. Az eljárás hangnemének ebből adódó különbözősége azonban nem jelenti azt — amittől egyébként Kabócsi Csaba helyesen óv —, hogy a bv-bíró a „jóságos Téralap” szerepében lép fel. Egyrészt pl. a feltételes szabadságra bocsátás, illetve a szigorított őrizetből ideiglenes elbocsátás tekintetében a bv-bírói döntések évente az elítéltek 18—20%-át érintik kedvezőtlenül. Másrészt a bv-bírók feladatkörébe olyan súlyos szankciót jelentő döntések is tartoznak, mint a feltételes szabadság, az ideiglenes elbocsátás megszüntetése, a szigorított javító-nevelő munka szabadságvesztésre való átváltoztatása stb.

Hozzászólásom abban a reményben íródott, hogy a bírósági büntetésvégrehajtási feladatokat körülvevő csend nemcsak a Módszertani füzetek hasábjain törik meg, hanem e terület mielőbb jelentőségének megfelelő szerepet kap a jogirodalomban és a jogoktatásban.

Dr. Palánkai Tiborné

Új módszerek az elítélt nők nevelésében — Kalocsán

A női kriminalitás világszerte igen eltérő képet mutat. Legalacsonyabb a fejlődő országokban, ahol a nők többsége még nem vesz részt a társadalmi munkamegosztásban, legmagasabb pedig azokban a tőkés országokban, ahol az iparosodás, az urbanizáció ezzel ellentétes helyzetet hozott létre.

Magyarország a nemzetközi összehasonlítás alapján középpontban van a nők bünelkövetésben való részesedése szempontjából. Tíz év alatt körülbelül 9—14 ezer nő ellen indult büntetőeljárás. A nem erőszakos vagyoni elleni, valamint az élet elleni bűncselekményekben magas az arányuk. (Az elmúlt öt év adatai alapján a végrehajtható szabadságvesztésre ítélt nők száma emelkedő tendenciát mutat. 1983-ban 1212 embert, 1987-ben pedig már 1360 embert érintett ez az intézkedés.)

Több kutató felvetette, hogy helyes-e a szabadságvesztés végrehajtásában egyenlő alapelveket alkalmazni a két nemnél, egyenlő gyakorlati rendelkezésekkel élni a férfiaknál és a nőknél. A kérdés igen összetett, a válaszokban sok az ellentmondás. Bár az utóbbi tíz évben született jogszabályok, utasítások, panaszok, a megjelent nevelés-, illetve munkáltatásfejlesztési koncepciók oldották a korábbi merev, erősen konzervatív szemléletet. Több szabadságot adtak a bv. intézetek a parancsnokaiknak és a nevelési szolgálatoknak.

Az alábbiakban megkíséreljük összegezni azokat a tapasztalatainkat, melyeket az elmúlt években szereztünk a női elítéltek büntetésvégrehajtásának egyes területein. Rámutatunk azokra a lehetséges módszerekre, amelyekkel korszerűbbé tehető a női fogvatartottak reszocializációja. Keressük azokat a pontokat, amelyek az összekötő kapocs szerepét tölthetik be a börtön és a társadalom között.

Hazánkban ma a fiatalkorú női elítéltek büntetésvégrehajtását a Pálhalmai Börtön és Fogház mélykúti részlegében hajtják végre. A felnőttkorúakat a Kalocsai Fogház és Börtön, illetve több megyei bv. intézet, avagy bv. egészségügyi intézmény fogadja. Véleményünk szerint ideálisabb lenne a fogvatartott nőket két nagy intézetben elhelyezni, ahol az ellátás és a munkáltatás feltételei könnyebben kialakíthatók.

A Kalocsai Fogház és Börtön befogadóképessége lehetővé teszi, hogy a fogvatartott nők mintegy 50%-ával mi foglalkozzunk. Jelenleg felnőttkorú fogház és börtön fokozatra ítélt nőket, átmeneti és gyógyító-nevelő csoportosokat, szigorított őrizetéseket tartunk fogva. Befogadunk előzetesen letartóztatott, nem jogerősen elítéltet is.

Az alábbiakban a jogerős elítéltek élet és vagyoni elleni bűncselekményének összehasonlító adatait közöljük:

Időpont	1985	1986	1987	1988
Élet elleni bűnelkövetők	151	156	142	150
Vagyon elleni bűnelkövetők	319	343	347	456

Az élet elleni bűncselekmény miatt elítélt nők száma évek óta magas. Többségük primitív, mostoha életkörülmények közt, megalázó helyzetben, állandó feszültségben élt. Büntudat, munkába menekülés, félelem a külvilágtól jellemzi őket.

Az elítélt nők több mint 50%-a vagyon elleni bűncselekmény miatt van intézetünkben. Számarányuk az elmúlt öt évben emelkedett. A lopást, rablást elkövetők közt sok a cigány származású. A büntettek háttérében munkakerülő életmód, alkoholfüggőség, szétzilált családi környezet lelhető fel. Többen hivatkoznak a sikkasztók közül az ellenőrzés lazaságára.

Tevékenységünket az elítéltek összetétele és a meglévő tárgyi-személyi feltételeink befolyásolják alapvetően.

Intézetünk 1896-ban épült a belváros szívében. A szűk belső udvarok megviselik az elítélteket. A nagy létszámú (24—33 fős), zsúfolt zárakban a fogvatartottak nehezen tudnak uralkodni érzelmeiken. A kedvezőtlen adottságokat többféleképpen próbáltuk oldani. Otthonossá tettük a közösségi helyiségeket, időnként még a folyosókon is tartunk foglalkozásokat (pl. gyógytornát, barkácsolást, alkotókört stb.). Kosárlabdapalánkot, röplabdahálót szereltünk fel az udvaron, ahol egyébként lánbteniszezésre is van mód. Munkahelyi testmozgást szerveztünk az ülőmunkát végzők számára. A munkáltatás korszerűsítése érdekében emelet-ráépítést kezdeményeztünk. Az elítéltek egészségvédelmét jól szolgálja a korszerű fűtés. Minden zárkában van hideg-meleg víz, a központi fürdőben hetente kétszer lehet zuhanyozni, haját szárítani. A piszkos munkát végzők naponta fürdhetnek.

Ami a személyi feltételek javítását illeti: emelkedett a nevelők létszáma. A felvett férfinevelők jó hatással vannak a női fogvatartottakra. Két éve pszichológusunk is van. A folyamatos egészségügyi ellátást főállású nőgyógyász szakorvos, bejáró szerződéses szakorvosok és képzett ápolók nyújtják. Az alapellátáshoz szükséges legfontosabb eszközök a rendelkezésünkre állnak.

A nevelők szakmai-politikai és általános műveltsége gyarapodott. Speciális ismereteiket (történész, irodalmár, testnevelő stb.) jól fel tudják használni a módszertani kultúra fejlesztésében. Jó színvonalon biztosítottak tevékenységük technikai feltételeit. A belső őrség személyi állományának áthelyezése a nevelési szolgálat közvetlen irányítása alá pozitívan hatott mind a nevelésre, mind a biztonságára. A felügyelők iskolázottsága még hagy némi kívánnivalót maga után.

Az elítéltekkel időben legtöbbet általában a munkát irányító polgári alkalmazott van együtt. Sok probléma munka közben merül fel. Indokolt lenne, hogy az alapvető pedagógiai ismereteket ők is megszerezhessék. Különösen most, a testület megfiatalodásával időszerű ez az elvárás. Sok a pedagógiai tartalék a nevelő-felügyelő-munkáltató összehangolt tevékenységében. Arra kell törekednünk, hogy a személyi állomány egyre magasabb színvonalon feleljen meg a joghátrány érvényesítése mellett a neveléssel szemben támasztott követelményeknek.

Tapasztalataink szerint a bűnöző nőkre több olyan sajátosság jellemző, mely a férfi fogvatartottól távol áll, illetve náluk másként jelentkeznek. E specifikumok közül emelnék ki a teljesség igénye nélkül néhányat. A női kényszerközösségekben erős az egoizmus. A nők, azt hiszem, a szabad életben is nehezen fogadnak el maguk közül vezetőket. Ritkán alakul ki bizalom nőnemű főnök és nőnemű beosztott között. A hölgyek általában, az elítéltek pedig fokozottan hajlamosak megsokszorozott érzelmi életet élni. Ez időnként robban és fegyelmi vétséghez vezet.

A kalocsai könyvtárban is találunk olvasnivalót az érdeklődők

A visszaeső elítélt nők zöme iskolázatlan, primitív személy. A családtól való elszakadás, a szeretet iránti vágy sokakat kerget közülük homoszexuális kapcsolatba. Emiatt időnként durván megsértik a közösségi együttélés szabályait. A homoszexuális viszony előfordul a cigány származásúaknál is, holott ők rettegnek attól, hiszen ha a család tudomására jut, kiközösítik őket.

Megfigyeléseink alapján elsősorban a visszaesők terjesztik a munkakerülő, antiszociális életmód igazolását, és igyekeznek a felelősséget mindig másra háritani. Újabban egyre több fiatal gondolja, hogy nem kell dolgozni, a nőt köteles a férje eltartani. A szalagon dolgozó asszonyok egyes csoportjai helytelenítik ezeket a nézeteket és véleményüknek hangot is adnak.

Oktatás — művelődés

Az elítéltek iskolázottságának, műveltségének emelését fontos feladatnak tekintjük. Hisz' adatok sora bizonyítja, milyen alacsonyan kvalifikáltak fogvatartottjaink. Csak zárójelben jegyezném meg, hogy a felmentett és beiskolázott tanulók létszámánál a tanév közbeni magas fluktuációt is figyelembe kell venni . . .

Az általános iskolai oktatást olyan pedagógusok végzik, akik az egyik helyi iskolából járnak be hozzánk. Munkájukat főállású tanítónő irányítja. A beiskolázottak többsége nem szívesen tanul. Egyénenként kell őket motiválni a rendszeres tanulásra. A tanárok és a nevelők mindent megtesznek e cél érdekében, maximálisan együttműködnek. Középiszkolai oktatásban most vett részt először fogvatartott. Néhány nevelő rendszeresen korrepetálta, minek következtében eredményes érettségi vizsgát tett.

Az elítéltek öntevékeny csoportjainak részvételével komplex közművelődési tevékenységet végzünk. Tudjuk, hogy a szabadidő tervszerű és pedagógiailag

hasznos eltöltésének rendkívül nagy szerepe van a nevelésben. Miután a közösségben rendezett, ugyanakkor az egyén igényeit is kielégítő programok kedvezően hatnak a személyiség fejlesztésére, törekszünk arra, hogy minél több ilyen foglalkozást szervezzünk. Ezekben olyan szerepkapcsolatok és viszonylatrendszer alakulnak ki, amelyek egészségesen befolyásolják az alá- és fölérendeltek közötti szituációk elviselését.

Természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy lehetőségeink még csak meg sem közelítik a szabad élet adta kilátásokat, mégis úgy véljük, igyekeznünk kell a szabad időben zajló foglalkozásokat pedagógiaileg kihasználni, fogvatartottjaink számára pedig minél több kulturális lehetőséget, így az azok közti választás lehetőségét is biztosítani. A fokozatok szerint differenciáló kultúrkörletünk éves programmal rendelkezik.

- Igyekszünk elítélteink politikai, irodalmi, képzőművészeti ismereteit bővíteni — a tévé, a rádió és a könyvtárhálózat által, a TIT-előadások révén, és a Heti Híradó meg egyéb újságok, folyóiratok cikkeinek segítségével.
- Törekszünk fogvatartottjainkat esztétikai élményhez juttatni, filmvetítések és -elemzések révén, rádiójátékok és különböző lemezek meghallgatásával.
- A szakkörökben (így a kézimunkaszakkörben és a színjátszócsoportokban) alkotó munka folyik, ahol különböző rendezvényekre készülnek fel az elítéltek. De szervezünk vetélkedőket, szavalóversenyeket és író-olvasó találkozókat is.
- Miután a sport hozzájárul az elítéltek regenerálódásához, segíti a bennük lévő feszültség feloldását, megteremtettük egyesek számára az intézetben kívüli, ellenőrzött testedzés feltételeit, a többségnek pedig egyszerű gyakorlatokat és udvari játékokat szerveztünk.

TANÉV	1983—1984	1984—1985	1985—1986	1986—1987	1987—1988
összlétszám	613	660	613	624	606
nem végezte el a 8. osztályt	253	285	253	269	265
felmentett „tanulók”	133	188	143	141	121
beiskolázott tanulók	193	152	158	152	118
lemorzsolódott tanulók	52	11	17	24	22
tanulmányi átlag	2,7	2,8	2,5	2,6	2,9

Az említett programokat részben intézeti erővel, részben társadalmi szervek segítségével üjtjük nyélbe. De támogatjuk azt is, hogy az elítéltek egymástól docendo discimus alapon tanuljanak. A jövőben alkotó, barkácsoló, szabó-varró, illetve főzőtanfolyamok szervezésével is megpróbálkozunk. Ezek előnyére válhatnak a szabadulónak, megerősíthetik őket az anya, a feleség és a háziasszony szerepében.

Nem kellene idegenkedni a divatbemutatók szervezésétől, az arc- és hajápolás műhelyitkainak elsajátításától sem. A hosszúidős elítéltek, sajnos, jó néhány, nőekkel szemben támasztott elvárástól elszoknak, hiszen nem áll módjukban azok gyakorlása.

A szabadságvesztés-büntetésre ítélték nevelésének egyik fő eszköze a munkáltatás. A nemrég közzétett munkáltatásfejlesztési koncepció alapján végiggondoltuk feladatainkat. Vállalatunk fő profilja 1953-tól a munkaruhagyártás. E konfekcióipari tevékenységben az elítéltek 62%-át foglalkoztatjuk. A szalagrendszerű termelésben szorosan egymásra épülnek a munkafázisok. Minden elítélt érdekelt abban, hogy becsületesen végezze munkáját. Az egymásrautaltság konfliktusokat, vitákat, összetartást és szolidaritást egyaránt kivált.

A munkát, sajnos, egyre inkább olyan személyekkel kell elvégeztetni, akik korábban soha nem dolgoztak semmiféle közösségben, semmiféle üzemben. E helyzet elég nehéz feladat elé állítja a művezetőket. A munkafolyamatokat úgy kell betanítaniuk, hogy közben mind a minőség, mind a határidő követelményeinek eleget tegyenek. A munkafeltételek fejlesztésével, a teljesítménybérézés, újabban pedig a minőségi bérezés meghonosításával igyekszünk körülményeinket a szabad életben folyó munkavégzéshez közelíteni, ezzel is támogatva a majdani társadalmi beilleszkedést. A differenciált foglalkoztatás lehetőségeit Kalocsán bővíti az EMIKÁ-nál szervezett külső munkáltatás is.

Egyre nagyobb gond a megváltozott munkaképességűek foglalkoztatása. Megoldatlan a gyógyító-nevelő csoportba sorolt személyiségzavarosok terápiás kezelése is. Növelhetnénk elhelyezkedési esélyeiket a szabadulás után, ha biztosítani tudnánk elsősorban a saját profilunkban, esetleg a társadalmi igényekhez igazodva más területen a szakképzést. Ám törekvéseinket messzemenően akadályozza az a körülmény, hogy az elítéltek alacsony iskolai végzettsége miatt szakképzést nem lehet számukra szervezni. Még az évente szervezett betanítottmunkás-képzés sem nyújt igazi képesítést a fogvatartottak számára, csupán igazolást tudunk adni sikeres vizsga esetén.

Az egészségügyben hiány van segédápolókból. Bár az elsőbűntényes fiatal felnőttek részére az elméleti képzést meg tudnánk szervezni, de ez mit sem ér, mert a jogszabály által előírt gyakorlati képzést viszont már nem áll módunkban garantálni. Természetesen minden lehetséges módon igyekszünk segíteni a szabadulókön, igyekszünk támogatni őket elhelyezkedésükben. Úgy véljük, a szabásvarrás tanfolyam nemcsak az elítéltek manuális készségét fejleszti, hanem megélhetést is nyújthat számukra.

Sok termelőszövetkezet melléküzemága foglalkoztat nőket. Az elítéltek egy csoportja falusi-tanyasi környezetből jött. Ők elsősorban a mezőgazdaságban találhatnak munkát. Jó lenne őket pl. kertészkedésre megtanítani. Érdemes lenne bővíteni az intézetben kívüli munkáltatást is. El tudnánk képzelni azt a variációt, hogy néhány elítéltért a külső üzem vállalná a felelősséget. S így az erre érdemes fogvatartottak — megszokva a szabad üzemben folyó munkát — könnyebben vissza tudnának illeszkedni a társadalom életébe.

Az elítélt nők 55%-a intézetünkben cigány származású. Velük kapcsolatban számos probléma foglalkoztat bennünket. Hogyan szoktassuk tisztaságra, munkára őket? Mit tegyünk azért, hogy felhagyjanak helytelen szokásaikkal? Hogy készítsük fel őket a szabadulás utáni nehézségekre? Tudjuk, hogy a cigányok sokfélék. Eltérnek egymástól előéletük, iskolázottságuk, kultúrájuk, családi-rokoni környezetük, bűncselekményük stb. alapján. Egyes csoportjaik társadalmi munk segítségével, mások önerőből — kezdenek felemelkedni. De még sokan nem képesek beilleszkedni: régi életmódjuk talaját veszítve, az újat meg nem találva csetlenek-botlanak.

Az a tapasztalatunk, hogy a már beilleszkedett cigányok a meglévő pedagógiai eszközökkel is nevelhetők. Ám az elmaradottabb rétegből jöttekkel speciális

módszerekkel érdemes élni, sajátos eszközöket ajánlatos használni. Csupán néhány problémát jelzünk, melyek megnehezítik nevelésüket . . .

A cigány származású nőkkel beszélgetve megismerjük a cigányerkölcs normáit. Ez utóbbi lényegében törzsi keretekben funkcionáló szokáserkölc, amit az öregebb generáció hagyományoz a fiatalokra. A szokáserkölc szerint a cigányasszony köteles férjét ellátni, érte — ha kell — lopni, csalni. A cigányerkölcs a nem cigányok sérelmére elkövetett lopást, zsebelést és egyéb károkozást nem tartja bűnnek. Azt vallják, a gazdagoktól, ha éhes a család, lehet lopni.

A nők érzelmi élete szélsőséges. Cselekedeteiket érzelmeik irányítják. Ebből sok probléma adódik, de megvan az az előnye, hogy az emberi hangnem jobban hat rájuk, mint a többi elitélltre. Nagy gondot kell fordítanunk testi nevelésükre is, mert számos károsító tényező (korai nemi élet, gyakoribb gyermekszülés, dohányzás, alkoholizálás) érte őket igen fiatalon.

Munkába elsősorban a férfiak lépnek, a nő, ha egyedülálló, akkor férjhez meneteleig dolgozik, később csak nyáron vállal alkalmi munkát. Munkahelyét mindkét nem gyakran változtatja. Írástudatlanságuk, képzetlenségük miatt általában csak segédmunkás munkakörben foglalkoztathatók. Nehezen tűrik a munkafegyelmet. S végül vélt vagy valódi sérelmekkel is lehet magyarázni munkahely-változtatásaikat. A gyermekáldás fontos számukra, nem ritka náluk a 10-15 gyermekes nagycsalád. Ez a tény is erősen befolyásolja a cigány nők munkavállalását, pontosabban munkába nem lépését.

Ami pedig bennünket illet. Nagy jelentőséget tulajdonítunk az iskoláztatásnak, a rendszeres munkáltatásnak és a nevelés útján történő szemléletváltásnak. A közösségben végzett, ugyanakkor anyagi hasznot hozó tevékenység igen jó hatással van elitélteink személyiségére. Ragaszkodnak munkájukhoz, büntetésként élik át a tétlenkedést, és komolyan értékelik a munkával keresett pénzt. Ez utóbbi eleinte nem tudják beosztani, de később ellátják belőlük önmagukat, ajándékot vesznek gyermekeiknek és támogatják rokonaikat.

Érdekes megfigyelni, hogy a máról holnapra élő nők keresetük tudatában anyagiassá válnak, és közdenek a jobb fizetést biztosító munkafolyamatokért. A termelési tanácskozásokon megbírálják egymást, szóvá teszik a munkaszervezés fogyatékosait, javaslatokkal, ötletekkel állnak elő. Igyekszünk a kereseteket a szabad életben levő nomenklatúrákhoz igazítani. A külső munkahelyen foglalkoztatottak között sok a cigány. Jól megállják a helyüket. Ennek azért van nagy jelentősége, mert csökkentik az előítéleteket. Alig fordul elő körükben munkával összefüggő fegyelemsértés.

A hiányosan iskolázottak az általános iskola különböző osztályait végzik. A tanulás nagy erőfeszítések árán, kellő motiváció mellett is leginkább presszióra folyik. Pedig minden elvégzett osztállyal nő a lehetőségük, hogy gyermekeiket másképp neveljék. Az egészségnevelő, felvilágosító munkába a legtöbb szolgálati ág szakemberei bekapcsolódnak. A kezdeti kényszertisztálkodást lassan felváltja a környezet rendben tartásának igénye. Reméljük, hogy a szabadulás után is megmarad valami ebből a jó szokásból. Törekszünk fogvatartottjaink tudását a nemi élet, a családtervezés, a csecsemőápolás és -gondozás területén is gyarapítani.

Társadalmi kapcsolatok

A büntetésvégrehajtás nevelésfejlesztési koncepciója előírja a társadalmi kapcsolatok bővítésének szükségességét. Intézetünknek sikerült megerősíteni kapcsolatait néhány érdekelt szervezettel. A megyében működő hivatásos és társadalmi pártfogókkal minden évben találkozunk. Kölcsönösen tájékoztatjuk egymást gondjainkról és alkalmazott módszereinkről.

A minőségi bérezés bevezetése óta a varrodában is szívesebben dolgoznak

1987-ben egyéves együttműködési programot dolgoztunk ki a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetségével. A közös munka ez idő tájt három területre szorítkozik. A szövetség tagjai előadásokat tartanak az elítéltekkel közvetlenül foglalkozó személyi állomány számára. Tartalmas programokat szerveznek a sajátos szubkultúrából jött elítélteknek. Az utógondozás sikere érdekében pedig segítenek a hagyományos cigánymesterségek betanításában.

Az első feladat abból állt, hogy a testület tagjaival megismertessék a cigányság múltját, hagyományait, művészetét, végül társadalmi helyzetének jelenlegi problémáit. Noha az elhangzott előadások élénk vitákat váltottak ki, a konzultációkon ellenvélemények sokasága fogalmazódott meg, senki nem tartotta feleslegesnek ezen új ismeretek elsajátítását. Az előadásokat bizonyos módosításokkal az elítéltek is meghallgatták.

A szövetség által szervezett szabadidős programok egyike volt a cigány származású Hollay Kálmán színművésszel való beszélgetés. Elítélteink megismerkedhettek életútjával, valamint az *Átok és szerelem c.* darabban nyújtott művészi teljesítményével. Érdeklődést váltott ki a cigány képzőművészek kiállítása is.

A munkáltatás szempontjából az együttműködés a rongyszőnyegszöves felteleteinek megteremtésében csapódott le. Ez talán megélhetést nyújt majd a szabaduló cigány nők számára. Jó lenne, ha a szövetség segítene abban, hogy évente legalább negyven elítélt normális életvitelt kezdhessen — szabadulása után. Ehhez persze letelepedési engedély, munkahely, lakás kell. Így nevelőink nem éreznék fáradozásaikat hiábavalónak, és a szövetség presztíze is nőne.

Valamennyi fogvatartott szempontjából eredményesnek tartjuk a Magyar Vöröskereszt kalocsai vezetőségével kialakított partnerkapcsolatunkat. A velük együtt folytatott modellkísérlet alapja az évente közösen kidolgozott program. Ehhez módszertani segítséget, előadókat, esetenként eszközöket kapunk tőlük. Az elítéltfoglalkozásokon szóba kerültek az alapvető egészségvédelmi tudniva-

lók, a káros szenvedélyek elleni küzdelem problémái, a balesetek megelőzésének kérdései, végezetül bizonyos elsősegély-nyújtási, csecsemőápolási ismeretek.

Érdeklődés kísérte a párválasztással, a szexuális élettel és a nemi betegségekkel kapcsolatos előadásokat. Ismertettük a legfontosabb egészség- és szociálpolitikai rendelkezéseket. Tájékoztattuk hallgatóinkat a Magyar Vöröskereszt célkitűzéseiről. S úgy véljük, ha a tanultakból valamit hasznosítanak, akkor már nem dolgoztunk hiába.

A szabadulást követő társadalmi segítségnyújtás is kedvező tapasztalatokkal járt. A vöröskeresztes aktivisták elsősorban az első bűntényeseket karolták fel. Az elítéltek szívesen találkoztak az önzetlen aktivistákkal. A battonyai SOS Gyermekfalu számára szép kézimunkákat készítettek. A kooperáció révén megszilárdult az egymás iránti tisztelet, valamint elértük egymás munkájának megbecsülését.

A társadalmi kapcsolatok erősítését szolgálják azok a TIT-előadók, szakkörvezetők, illetve pedagógusok, akik rendszeresen foglalkoznak az elítélt nőkkel. Közismert tény, hogy a fogvatartott nők a szigorúan meghatározott életrend következményeképp passzívak, önállótlanok lesznek. Személyiségükben néhány börtönben töltött év mély változásokat idézhet elő, elfelejthetnek pl. bizonyos női szerepeket. Felkészítésük a szabad életre sosem volt könnyű, ám a mai társadalmi-gazdasági helyzetben kifejezetten nehéz.

Speciális probléma például a szakképzetlen, családi háttérrel nem rendelkező női munkaerő elhelyezése. Ha a fogvatartottnak nincs lakása, szinte megoldhatatlan munkásszállást szerezni számára. E gondon igencsak segítene ún. átmeneti szállások létesítése, ahol meghatározott ideig élhetne a szabadult egyén.

Az is sokat lendít a beilleszkedésen, ha sikerül a fogvatartottat a családjával kibékíteni, a velük kapcsolatos problémáit tisztázni. Ehhez a látogatások színvonalát kellene javítani. Intézetünkben sajnos egyetlen nagy helyiséget tudunk e célra felhasználni. Így meghitt beszélgetésre nincs mód. Jó lenne elérni, hogy a jó magaviseletű, szorgalmasan dolgozó elítélt gyakrabban találkozhassék hozzátartozóival. A jutalomtelefon is jó hatással lenne néhány fogvatartottunkra. A családtól való elszakadás ugyanis a nőket sokkal jobban megviseli, mint a férfiakat.

Végezetül ejtsünk néhány szót az utógondozásról, mely napjainkra egyre nehezebb feladat elé állítja a pártfogókat. Szerintünk e munkába a vöröskeresztes aktivistákhoz hasonlóan be kellene kapcsolódniuk a Hazafias Népfront híveinek, a vállalatok szakszervezeti bizottságainak is. Sokat tehetnének a hátrányos helyzetűek felkarolása érdekében az állampolgári jogok és kötelességek tudatosításával, a munkaerkölcsre neveléssel és az egyre elharapódzó előítéletek elleni küzdelemmel.

Személyi állományunk munkája sokrétű, nehézségekkel, ellentmondásokkal terhes. Cikkünkben azokról a kezdeményezéseinkről írtunk, amelyekkel hozzá akarunk járulni a deviáns nők személyiségjegeinek korrekciójához.

Juhász Lászlóné

Felhasznált irodalom

A marxista etika alapjai (szerkesztette dr. Hajdú Péter) Tankönyvkiadó, 1983.

Dr. Molnár József: Életkor, nem és bűnözés. Kriminológiai és Kriminlisztikai Tanulmányok XXIII. kötet. 1986.

Dr. Raskó Gabriella: A női bűnözés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1978.

Dr. Raskó Gabriella—dr. Münnich Iván: Női elítéltek lélektani vizsgálata. Kriminológiai és Kriminlisztikai Tanulmányok XIII. kötet. 1976.

Társadalmi beilleszkedési zavarok Magyarországon. Kossuth Könyvkiadó, 1986.

| Rendkívüli esemény Debrecenben

Számos újság foglalkozott a Debreceni Bv. Intézetben bekövetkezett terrorcselekménnyel. Sajnos inkább a szenzációra, mintsem a tárgyyszerű, hiteles információra élezték ki a tájékoztatást. Úgy érezzük, a sajtóorgánumok torzító pontatlanságai után nekünk is közre kell adnunk a történeteket, hogy az tanulságul szolgáljon a büntetésvégrehajtás valamennyi dolgozója számára.

1988. július 6-án reggel 7 óra körül vészajtószólan csöngött a telefon. A szolgálatos őrparancsnok mit sem sejtve nyúlt a kagyló után. Ám a következő pillanatban megdermedt, nem akarta elhinni, amit hallott. Az üzem — varrodai részlegéhez tartozó — szabászatán két fogvatartott, Nagy Imre Sándor és Bagi István túszul ejtette művezetőjét. Eszébe jutottak a riadógyakorlatok, s azonnal értesítette elöljáróját, az intézet biztonsági szolgálatvezetőjét, akit nem bénított meg a hír, nem vesztette el lélekjelenlétét . . .

Azonnal hívta a mentőket, tűzoltókat. Visszatartotta a távozni készülő örköt és a rendelkezésére álló erőkből csoportot gyűjtve a helyszínre ment. Miután tájékozódott, beszüntette az üzemből folyó munkát, a fogvatartottakat a körletbe kísérlette, gondoskodott a helyszín elszigeteléséről, majd tárgyalásokba bocsátkozott a terrorista fogvatartottakkal.

Hogyan történt?

Senki nem gondolta, hogy ez a nap másképp fog végződni, mint a többi. A reggeli műszakkezdést a szokásos álmos-morcos hangulat jellemezte. A 31 délelőtti műszakban dolgozó elítélt elfoglalta helyét a varrógépek mögött, néhányan pedig az elkészült ágyneműk körül sürgölődtek. A szabászatban is minden rendben ment. Az ott tevékenykedő három fogvatartott a feldolgozásra váró szövetvegek felterítésén fáradozott. Hogy közülük kettőnek szökés járt a fejében, ezt ekkor még senki nem gyanította.

A rendkívüli esemény időpontjáig Nagy és Bagi fogvatartott normálisan viselkedett, magatartásukban semmi kirívót nem lehetett észlelni (bár a szabászat raktárhelyiségében már nekigyürköztek a falbontásnak). Ilyen előzmények után a kávézásból visszatérő művezetőt váratlanul érte a támadás, amikor a raktárban tárolt feldolgozandó végekkkel kapcsolatban akart intézkedni.

Amikor a törzsőrmester belépett a raktárba, Bagi vasrúddal és kalapáccsal verte a falat, Nagy pedig tartva szökési kísérletük leleplezésétől hátulról ököllel a művezető fejére ütött. Ettől nem vesztette el még az eszméletét, maradt ereje védekezésre, de Nagy ismét ütött, most már kalapáccsal. Ezután száját betömték, kezét-lábát összekötözték, majd az anyaghulladékból kötelet készítettek, s azzal a radiátorhoz rögzítették. Végül a náluk lévő rendszeresített bugylibicskával a magatehetetlen törzsőrmestert megfenyegették, hogy elvágják a torkát. Nagy fogvatartottnál még egy nagyméretű csavarhúzó is volt.

A rendkívüli eseményt a dohányzóhelyiségben tartózkodó, majd onnan viszatérő Piller Sándor — a két terrorista fogvatartott munka- és egyben zárkatársa — észlelte. A történeteket jelentette a varrodai részlegben felügyelő polgári alkalmazott művezetőnek. Aki, miután meggyőződött az információ valódiságáról, továbbította azt a szolgálatos őrparancsnoknak. Innen a már ismertetett módon zajlottak az események.

Zajlottak, de nem fejeződtek be. Ugyanis a biztonsági szolgálatvezető fellépése nem járt eredménnyel. Nagy mindenekelőtt azt kívánta, hogy a helyszínre érkezett őrszolgálati erőket távolítsák el, és a túsز életének fejében egy üzemyaggal feltöltött gépjárművet adjanak. „Ha óhajunkat nem teljesítik, kioltjuk a fogvatartott művezető életét” — szögezték le.

Minden jel arra mutatott, hogy kijelentéseiket komolyan gondolják, ezért a biztonsági szolgálatvezető az üzem területéről elküldte az őröket: erősítsék a belső, illetve a külső őrség sorait. Utasította az őrparancsnokot, hogy értesítse az intézet parancsnokát, riadóztassa a személyi állományt, ismertesse az eseményeket és határozza meg a feladatokat. A kötelező jelentés elkészítésével a már távozni készülő másik őrparancsnokot bizta meg.

A túszszedőkkel folyó tárgyalások eközben nem szakadtak meg. A cél az volt, hogy eltérítse a két fogvatartottat szándékától, de legalábbis, hogy időt nyerjen; hogy értesíteni tudja előljáróját, meg az együttműködésre kötelezett rendőri szerv illetékeseit.

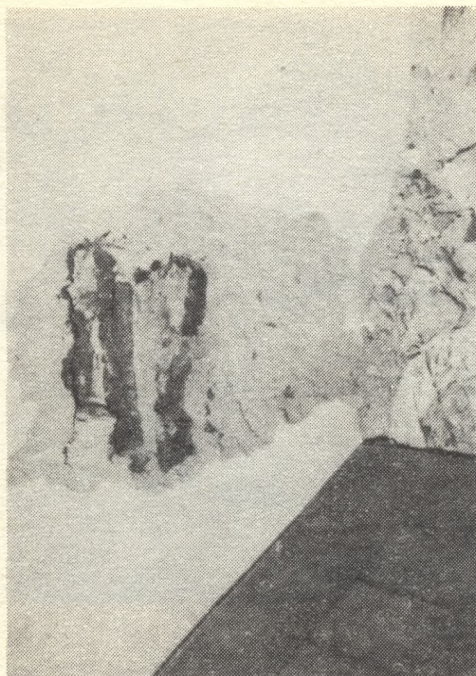
Időközben 8 óra tájt megérkezett az intézet parancsnoka, és átvette az irányítást. A továbbiakban már ő, és a nevelési szolgálatvezető tárgyalt a fogvatartottakkal. Akik 11 órában jelölték meg követeléseik teljesítésének végső határidejét. Együttes erőfeszítésükkel se tudták elérni, hogy a két terrorista elálljon szándékától, de időt nyertek az intézkedések átgondolásához.

8 óra 20 perctől már az intézetbe érkezett megyei Karhatalmi Operatív Törzs (a továbbiakban a KOT) játszotta a főszerepet. A parancsnok jelentése után híven az együttműködési megállapodásban foglaltakhoz, a főkapitány vezetésével a karhatalmisták átvették a rendkívüli esemény felszámolásának irányítását.

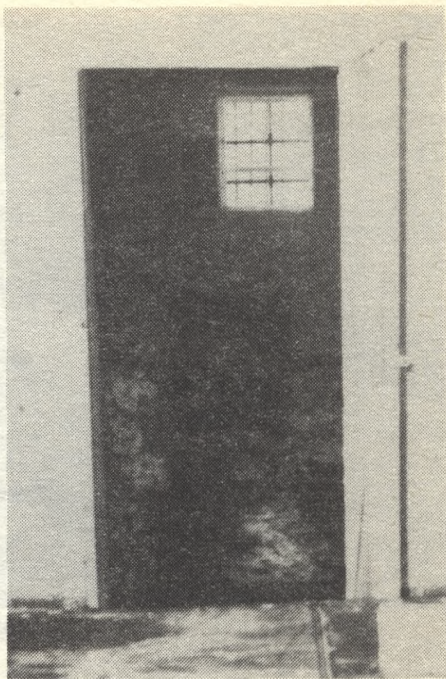
Az akció sikeréért felelős rendőr-vezérőrnagy utasította a hadművelleti szakcsoport vezetőjét a körzet lezárására, elszigetelésére, a szükséges adatok beszerzésére, a helyszín megtekintésére, s végül többvariációs feltevés kidolgozására. Ezzel egy időben a Belügyminisztérium illetékes miniszterhelyettese az intézetbe küldte a komondor szolgálatot. Mivel légi jármű nem állt rendelkezésükre, gépkocsival indultak útnak 9 óra 20-kor. Számolva késésük lehetőségével — azzal, hogy a felszámolás nem válik lehetővé a tárgyalások révén, vagy a túsز élete a halogatás során közvetlen veszélybe kerül — engedélyt adott a megyei KOT vezetőjének a fegyverhasználatra. E döntés nem volt hiábavaló, a komondor ugyanis nem ért időben a helyszínre, így a leszámolás feladata a megyeiekre hárult.

A hadművelleti szakcsoport a kialakult helyzet alapján két változatot dolgozott ki a rendkívüli esemény felszámolására. Az első változat szerint a túszt fogva tartó két terrorista közül a cselekményt kitervelő Nagy elítéltet a gépjármű megtekintésének ürügyén elcsalják a helyszínről. Majd magára hagyott társát és őt külön-külön teszik ártalmatlanná. A második változat szerint, amikor a három ember együtt elindul a kért gépjármű felé, akkor a túszt kiszabadítandó támadásba lendülnek. Eldöntött tény volt, hogy a terroristák nem hagyhatják el az intézetet. Az eseményeket még az intézeten belül le kell zárni.

Bár minden perc végtelennek tűnt, a határidő mégis vészesen közeledett. Miután a tárgyalások nem vezettek eredményre, 10 óra 50-kor az akció végrehajtására kijelölt állomány (11 közbiztonsági és 9 nyomozórendőr!) elfoglalta tervezett helyét. Az intézetparancsnok a nevelőtiszttel együtt ismét felment a terroris-

Az események előzménye

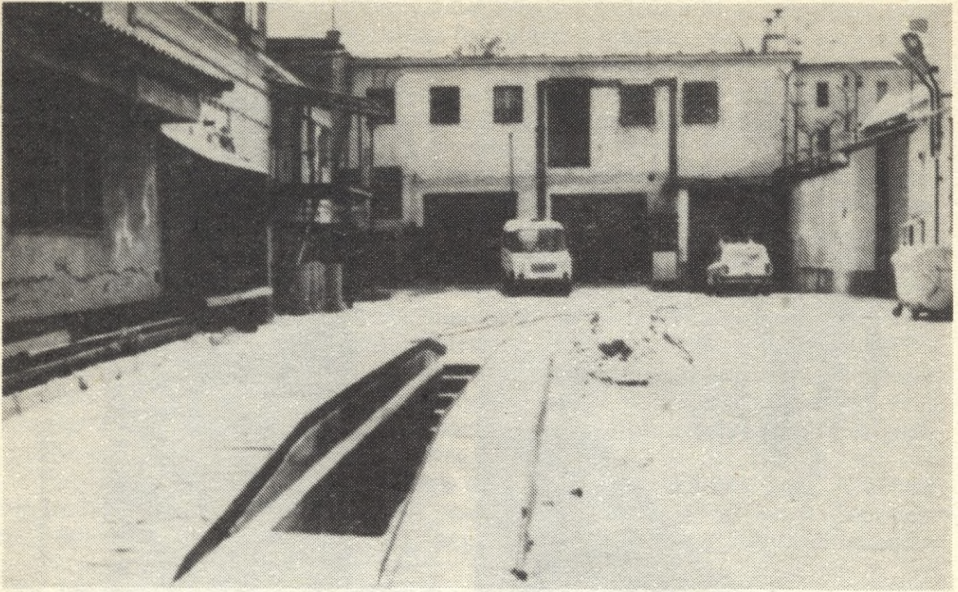
Itt ejtették túsul a művezetőt

tákhöz, s közölte velük, hogy eleget tesznek követelésüknek. A gépjármű menetkész állapotban várja őket az udvaron, győződjenek meg róla. Idegtépő pillanatok következtek. Nagy fogvatartott elindult a menetvonalon, de körülbelül félúton, a varroda kijáratánál meggondolta magát és visszafordult. Újabb feszült percek következtek. Végül úgy döntöttek, hogy hármásban közelítik meg a gépjárművet.

Mindenki tudta, hogy végső stádiumába került az ügy, amikor minden megtörténhet. Erre gondolt a tús is. Eddig biztonságban érezte magát, tisztában volt vele, hogy ameddig a tárgyalások folynak, közvetlen életveszély nem fenyegeti. Fizikai fájdalma időközben elviselhetővé vált, szorongva gondolt családjára, és drukkolt az érte küzdőknek.

Most azonban eljött a cselekvés pillanata, élete közvetlen veszélybe került. Tudta — talán még a filmekben látott krimik is felidéződtek benne —, ha fegyverhasználat árán is, de megpróbálják kiszabadítani. Az ember ugyan céloz, de a golyó nem válogat. Összeszorult a gyomra, amikor eloldozták a lábát. Mennie kellett. Lassan, óvatosan. A két fogvatartott között nyakára szorított késsel...

A parancsnok és a nevelőtiszt a terroristák követelésére pár lépéssel a tús előtt haladt. Nem volt idejük félni, bár ők is veszélyben voltak; hisz a feladat pontos végrehajtása koncentrációt követelt. A tragédiát el kell kerülni, menni kell, bízva a sikerben — agitálták önmagukat is és lassan elhagyva a varroda épületét, a zsilipkapuhoz értek. Az MRFK közbiztonsági és közlekedési osztálya főelőadójának vezetésével a rendőrség felszámoló csoportja az itt kezdődő átjáróban helyezkedett el. Még néhány lépés, és a csoport vezetője kilépett rejtekhelyéről. 3-4 méterre lehetek tőle a túszt közrefogó elitáltak. A parancsnok és a nevelőtiszt már elhagyta az átjárót, őket már nem érthette baj. A terroristákat megbé-

A „csalétek”-autó

nította az előttük álló fegyveres rendőr látványa. Nagy kapott észbe először. — Vágd el a nyakát! — ordította társának.

Az intézkedő rendőr így emlékszik vissza a következő percekre: „Tudtam, nem várhatok tovább.” Nyugodt voltam, csak a tűz megmentése járt a fejemben. Éreztem, tőlem függ az élete. Lőttem. Nagy fogvatartott megingott. A helyzetet kihasználva a tűz igyekezett kiszabadítani magát Bagi szorításából. Dulakodás közben elesetek. Ismét lőttem, s immár a tűz nyakának kést szegező Bagi fogvatartott is sebesült lett.

A következő pillanatok fő élménye már a megkönnyebbülés volt. A tűz, bár az esemény során kisebb-nagyobb sérülést szenvedett, szabadabbá vált. Életét immár nem fenyegette veszély, de ez csak a mentőautóban tudatosult benne, amikor a helyi kórház felé robogott vele szirénázva.

Elsősegélyben részesült a két fogvatartott is. Nagy hastájéki, Bagi comblovást szenvedett. Orvosi ellátásukat moccanás nélkül túrték. Szemük félelemtől telve pásztázott az őket körülvevő embereken. Életük a társadalom azon tagjainak kezében volt, akik ellen támadtak. S ezek az emberek harag, gyűlölet nélkül igyekeztek megmenteni az életüket.

Miért történt?

Mielőtt megpróbálunk választ adni a bonyolult kérdésre, érdemes bepillantnunk a két terrorista fogvatartott múltjába, felhasználva a róluk készített nevelői véleményt.

Nagy Imre Sándor 1966-ban született Debrecenben. Rendezett körülmények között élt. Édesapja volt rendőr, gépkocsivezető, beszerző stb. Édesanyja a Mediacor debreceni gyáregységének volt hosszú időn keresztül függetlenített párttitkára. 1983-ban a tragikus gratzli autóbusz-szerencsétlenség áldozata lett. Nővére ta-

A felszámolás helyszíne

nárnő, egy Debrecen melletti kis községben. A család az átlagnál jobb anyagi körülmények között élt. Nevezettet azonban megtörte édesanyja elvesztése. Kicsiklott életpályáját lényegében erre vezeti vissza.

Kereskedelmi és Vendéglátó-ipari Szakközépiskolát végzett. Sorkatonai szolgálatát a Debreceni Hadkiegészítő és Területvédelmi Parancsnokságon teljesítette, mint a tiszt étközkezelő felszolgálója. Reményt keltően focizott, számos lányismerőse volt. Azt állítja, első büntetését egy katonatiszt lányának köszönheti. Neki mesélte el — elkerülendő a szorosabb kapcsolatot —, hogy külföldre akar menni, és ott kíván mint focista letelepedni. Noha szerinte e kijelentései juttatták börtönbe, a periratok nem ezt igazolják. Végül is 2 év 6 hónap börtönben végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték külföldre szökés kísérlete miatt.

A Debreceni Bv. Intézet 1985. április 9-én fogadta be először mint nem jogerősen elítéltet. Jó megjelenésű, értelmes ember benyomását keltette. Írnok lett a nevelési szolgálatnál. A börtönviszonyokhoz gyorsan és jól alkalmazkodott, feltűnően katonásan viselkedett. Hét alkalommal jutalmazták, ebből két esetben rövid tartamú eltávozással. Ezekről pontosan, józan állapotban tért vissza. A felügyelethez tisztelettudóan viszonyult; bár egyfajta modorosság nem volt idegen tőle. Társai figyelmét megjelenése, jó beszédkézsége miatt azonnal magára tudta vonni. Szerette maga körül a rendet, a tisztaságot. Az agresszivitás távol állt tőle.

Miután pozitív hangadónak számított, ő lett az elítéltek öntevékeny szervezetének egyik vezetője. Büntetésének ideje alatt házasságot kötött, gyermeke született. Családjával, édesapjával rendszeresen tartotta a kapcsolatot. 1986-ban átminősítéssel, egyharmad kedvezménnyel szabadult. Családjától lakást, édesapjától gépkocsit kapott és a Debreceni Elektromos Karbantartó Vállalatnál sportálláshoz jutott.

1987 nyarán sikkasztással vádolják és előzetes letartóztatásba helyezik. A rendőrségi fogdán nem hajlandó enni, ezért augusztusban kórházba szállítják. Innen az őrzésére kiszemelt rendőr figyelmetlenségét kihasználva megszökik.

Nagy Imre Sándor

Bagi István

A Debreceni Bv. Intézet 1987. október 16-án fogadta be másodszor. Ítélete négy év és két hónap. 1988. február 9-én különösen veszélyes minősítéssel állítják munkába. A varrodában szorgalmas, igyekvő. Több munkaterületen dolgozott, mindenütt megállta a helyét. Szeretett volna KV-s minősítésétől megszabadulni, ezért időnként kínosan precíz volt.

Bagi István 1965-ben született Debrecenben. Édesapjával kettesben élt és a Debreceni Építőipari Szövetkezetnél dolgozott, mint segédmunkás. Többek által elkövetett erőszakos közöszlés büntetének alapos gyanúja miatt került előzetes letartóztatásba. Két évet és hat hónapot kapott. 1987. október 13-án fogadta be a Debreceni Bv. Intézet mint elsőbüntényest.

1988. február 9-én állították munkába saját kérelmére. Az üzemegység varrodai részlegében több munkafázist kipróbált. Csendes, zárkózott, probléma nélküli személyiségnek tűnt. Zárkatársaival jól megfér. Nagy fogvatartottal, aki teljesen elbűvölte talpraesettséggével, barátságot kötött. Senki nem gondolta volna róla, hogy hajlandó ilyen hebehurgya, vakmerő cselekmény résztvevője lenni.

E rövid biografikus kitérő feltétlenül szükséges a lefolytatott vizsgálat megállapításainak jobb megértéséhez. Ez ugyanis leszögezte, hogy a fogvatartottak cselekménye semmiféle mulasztással nem hozható összefüggésbe. „A vizsgálat olyan okot, amely bármilyen vonatkozásban arra utalt volna, hogy nevezettek tá-

madásától tartani lehet, nem tárt fel.” Munkáltatás közben a jelzett napon is őrizték, felügyelték és ellenőrizték a fogvatartottakat. A dolgozó elítélteket az ominózus időpontban hárman vigyázták. Köztük a felkészült, tapasztalt termelésirányító, a túsul ejtett művezető. Aki — nota bene! — két napja került a varrodába.

Messzemenő következtetés e tényből nem vonható le, mert korábban ő volt itt az üzemegység vezetője. Rátermettségén túl a testület egyenruhás tagja, ezért a fogvatartottak, ha tetszik, nagyobb tisztelettel viseltettek iránta, ha tetszik, jobban tartottak tőle. Munkatársaitól látó-, illetve hallótávolságban állt, az elítéltek viselkedéséből pedig nem lehetett támadásra következtetni. Piller Sándor fogvatartott meghallgatásakor is az derült ki, hogy előjel nélkül kezdődött a majdnem végzetessé váló akció.

Nagy elítélt különösen veszélyes minősítéséből sem lehetett ilyen terrorcselekményt gondolatilag levezetni, előlétele legfeljebb szökésre predesztinálta. E tekintetben azonban a munkahely megfelelt az előírt biztonsági követelményeknek. Hogy a fogvatartottnaknál bugylibicska volt, annak sincs különösebb jelentősége, hiszen a szabászaton nagyméretű késekkel, ollókkal dolgoznak . . .

Az elítélt szinte mindennap a termelésirányító közelébe kerülhet, a munkaművelet betanításakor éppúgy, mint a gépek javításakor. A támadás lehetősége tehát elvileg nem kizárt. Adott esetben is ilyen helyzetben került rá sor. Kivédeni gyakorlatilag nem lehetett a váratlanul és hátulról érkező ütést.

A rendkívüli esemény kapcsán szólni kell az intézet személyi állományának hozzáállásáról is. Megdöbbenés és együttérzés jellemezte a testület hangulatát. Megnyugtatóan hatott az intézet parancsnokának higgadt magatartása. Feloldotta az állomány tagjainak sokkos feszültségét, és azután ők is kellő határozottsággal működtek közre a rendkívüli esemény felszámolásában. A fogvatartottak is igen kedvezően viszonyultak a történetekhez. Lényegében elhatárolták magukat tőle, elítélőleg nyilatkoztak róla. Szélsőséges reakciókkal nem kellett megbirkózni.

A rendkívüli esemény felszámolását követően derült fény arra a szökési előkészültre, amely végül az ismertett terrorcselekménybe torkollott. A szabászat raktárhelyiségének egyik — szabad területet határoló — falán a vakolatot mintegy 50 cm átmérőjű körben leverték. A bírósági tárgyaláson tudódott ki, hogy a bontáshoz a cselekményt megelőző napon láttak.

Az esemény után

A bekövetkezett rendkívüli eseményt végül is a büntetésvégrehajtás és a Belügyminisztérium között lévő együttműködési megállapodás keretében számolták fel. A terroristák likvidálásában, illetve a tús kiszabadításában kitűnt rendőr elvtársak közül kettőt — valamint a sikeres felszámolást megelőző intézkedéseikért a biztonsági szolgálatvezetőt — az IM Bv. országos parancsnoka elismerésben részesítette. A terrorcselekmény áldozatául esett és annak során hősiesen helytálló művezető pedig megkapta a Haza Szolgálatáért Érdemérem arany fokozatát.

A termelésirányító törzsőrmester egyébként a túsoszindrómából kifolyólag testileg-lelkileg megviselt állapotba került. Ezt ellensúlyozandó az Országos Parancsnokság a kitüntetéssel párhuzamosan családosa üdülési lehetőséget is biztosított számára.

Az ügy kapcsán megemlítendő a két terrorista további sorsa. A tús kiszabadításával egy időben súlyos sérüléseket szenvedtek. A helyszínen elsősegélyben részesítették őket, azután az I. számú Sebészeti Klinikán mindkettőjüket megműtötték. Viszonylag rövid idő múlva szállítható állapotba kerültek, s a tököli Bv. Központi Kórház betegei lettek. Biztonsági intézkedések közepette kerültek az-

tán a Budapesti Fegyház és Börtönbe. Őrzésüket itt is a legnagyobb körültekintéssel szervezték meg. Váltásonként egy-egy őr állandóan figyelemmel kísérte őket. Teendőiket külön órutasítás szabályozta, aminek végrehajtását előljáróik rendszeresen ellenőrizték.

A feladat nehézségét fokozta Nagy fogvatartott viselkedése. Aki nem volt hajlandó vallomást tenni, aki egyfajta védekezésül a szemét sem nyitotta ki. Gyakorlatilag minden lépését figyelni kellett. Magatartását az IMEI-ben sem változtatta meg. Agresszív ugyan nem volt, ám kiszámíthatatlan, hisztérikus reakcióitól állandóan tartani lehetett. Mindez valamelyest rávilágít arra, hogy az egyébként kiegyensúlyozott életvitelű, iskolázott fogvatartott miképp juthatott el a terrorcselekmény elkövetéséig.

A jelenlegi büntetésvégrehajtási gyakorlat — bár korántsem kifogástalan — nem játszott szerepet Nagy Imre Sándor és Bagi István terrorcselekményében. Nagy elítélt a Debreceni Bv. Intézetben lehetőséget kapott a bizonyításra. Jó viselkedését több ízben méltányolták: kétszer is részesült rövid tartamú jutalomelvonásban, szabadulása előtt enyhébb bv-fokozatba sorolták át stb. Mégis visszakerült. Miután a rendőri fogvatartás alatt nem evett, a kórházból pedig megszökött, természetesen KV-s minősítéssel fogadták ismét be.

Nagy ebbe nem tudott belenyugodni. Tisztelettudó magatartásával el akarta érni, hogy a KV-s minősítést levegyék róla, és valamilyen bizalmi munkakörbe tegyék. Ezt elérhette volna, ha türelmesebb. Ám a figyelmeztetések — amelyeket kisebb fegyelmezetlenségei miatt kapott — sokkoló hatással voltak rá. A bírósági tárgyaláson azt nyilatkozta: „Elviselhetetlenné vált számomra, hogy mindig velem foglalkoznak.” Sérelmeit felnagyítva érlelődött meg benne a szökés gondolata, tervébe belevonta Bagi fogvatartottat is.

A tárgyalás során bebizonyosodott, hogy a túsul ejtést nem tervezték el, a szökési akció vált az események láncolatában terrorcselekménnyé. Azzal számoltak, hogy lebukhatnak. Vallomásuk szerint sikertelenség esetén öngyilkosok akartak lenni. A történetek messzemenően cáfolják szavaikat, hisz, amikor lelepleződtek, erőszakot alkalmaztak, és ezzel a megoldással később se hagytak fel.

A vádlottak ügyét Debrecenben tárgyalták. 1988. október 17-én szállították őket e célból — szigorú biztonsági intézkedések közepette — a Nyíregyházi Bv. Intézetbe. Elhelyezésük, őrzésük, napi előállításuk Debrecenbe komoly erők maximális körültekintéssel végzett mozgósítását kívánta. Az őrzési feladatok megszervezése és végrehajtása sikeresnek mondható, hisz se a szállítások, se a tárgyalások során nem merült fel zavaró tényező.

A túsdráma elkövetőinek perében a Hajdú-Bihar Megyei Bíróság 1988. október 20-án hirdetett ítéletet. A bíróság terrorcselekmény, felfegyverkezve elkövetett hivatalos személy elleni erőszak és súlyos testi sértés büntette miatt Nagy Imre Sándor elsőrendű vádlottat, mint többszörös visszaesőt halmazati büntetésül 13 évi fegyházban végrehajtandó szabadságvesztésre, Bagi István másodrendű vádlottat pedig szintén halmazati büntetésül 8 évi fegyházra ítélte. Mellékbüntetésként 10 esztendőre mindkettőjüket tiltotta a közügyek gyakorlásától.

A bíróság ítélete szerint Nagy Imre Sándor feltételes szabadságra nem bocsátható. Ugyanakkor a fogolyszökés kísérlete büntetnének vádját mindkét esetben elejtették, azzal az indoklással, hogy a történetek csupán a fogolyszökés kísérlete előkészítésének minősíthetők, ezt pedig nem bünteti a törvény. Az ügyész az ítéletet tudomásul vette, az elítéltek és a védők enyhítésért fellebbeztek. A debreceni túsdráma ügyére a Legfelsőbb Bíróság tesz pontot.

Filemon Tivadar—Hézsely János

Az első magyar börtönügyi szakíró: Eötvös József

„Csak a közvélemény adja súlyát a törvényes ítéleteknek, s hol az, mint Irlandban, a törvénnyel ellenkezik, hol hosszú elnyomás vagy a törvények egyoldalúsága a törvényt a nemzet egy része előtt gyűlöletessé tevék, ott a bíró ítélhet, a hajdu kegyetlenkedhetik, de minden iparkodásával a gonosztevőt a nép előtt le nem alázhatja, sőt néha csak közbámulat s tisztelet tárgyává jelöli ki azt, kit sújtani akart. A martyr s büntetett gonosztevő között csak a közvélemény teszi a különbséget, s jaj azon kormánynak, mely vesztő helyén vért onthat, de ítéletével meg nem fertőztetheti áldozatát” — írta 1837-ben a 24 esztendőes Eötvös József. Nem véletlenül idéztük a *Szegénység Irlandban* című tanulmányából ezeket a büntetőjogi vonatkozású megállapításokat. Eötvöst már munkásságának kezdetén mélyen foglalkoztatta a büntetőhatalom eszköztára és hatékonysága, mely az állam és a társadalom viszonyában a közvetítő szerepet játssza, megtestesítve az elnyomást, az igazságtalanságot.

A magyar irodalmat összefoglaló Toldy Ferenc 1864-ben úgy tartotta számon Eötvöst, mint aki „a büntető, a közjogba, s a népgazdaszatba tartozó mély tanulmányai által legjelesebbjeinek sorába lépett”. Sajnálatos, hogy későbbi elenzéki szereplése, majd a kiegészés utáni közéleti tevékenysége elhomályosította méltatói szemében nagy gondolkodónk indulását. Olyannyira, hogy hazánkban a jelenleg egyetlen tekinthető életrajzi lexikon (melynek néhány éve tettek közzé legújabb kiadását), meg sem említi ilyen irányú munkásságát, hallgat börtönügyi tanulmányairól. Sem a több kiadást megért *„Vélemény a fogházjavítás ügyében”*-re, sem a Lukács Móriccal közösen írt, nagyhatású *„Fogházjavítás”*-ra nem utal a lexikon címszáva. Az 1843-as büntetőjogi kodifikációban játszott szerepe a szerkesztők szerint elhanyagolható, szóra sem érdemes.

Pedig Eötvös József a *Vélemény a fogházjavítás ügyében* című tanulmányával utat tört a magyar büntetőjogi szakirodalomban. Közzétette az első magyar fogházjavító szakmunkát. A szakma a magyar börtönügy irodalmának úttörőjét Bölöni Farkas Sándorban tiszteli, noha 1834-ben publikált útiélményei nem egy avatott szakember gondolatai, fejtegetései a tudósítás szintjét nem haladják meg. Bölöni a teológiai és bölcséleti képzés után elvégezte a kolozsvári királyi lyceumban a kétesztendő jogi tanfolyamot, de szinte egész életében kormányzéki írónként kereste kenyérét. A büntetőjoggal, a börtönökkel, a büntetésvégrehajtással nem került szorosabb kapcsolatba. Eszrevételeit észak-amerikai utazása alkalmából vetette papírra.

Szemere Bertalan, a büntetőjog reformjának másik nagy képviselője a fogházak megjavításáról szóló művét Eötvös után egy esztendővel, 1837-es útiélményeit pedig 1840-ben adatta ki. A többiek, így Balla, Zsoldos, Nyáry, Tóth Gorove, majd az Akadémia pályázata kapcsán Sárváry, Csatsko és ismét Szemere, a hivatalos katedra-büntetőjog tudomány hívei közül meg Szokolay és Szlemenics

szintén csupán a negyvenes években. S közölük mindenki idézi valami módon Eötvös korszakos munkáit.

Eötvös 1838-as műve, melyet még egyedül jegyzett, a humánus nagy alkotása, az emberhez méltó büntetés szózata. Stiláris kívánnivalót nem hagy maga után, sodró lendületű, ugyanakkor a szakirodalmat pontosan tükröző munka. A reformkor szerzőihez hasonlóan a kritikai utat választotta, a fennálló rendszertől közelített a kívánatos felé. „Institutionk nagyobb része a középkor szüleményei, valamint azokat a homályos hajdan szükségétől, vagy egyes indulatok-, 's szenvedélyektől vezérelve alkotá, úgy hagyták azt a' következő századok, 's úgy birjuk mi.” A hazai tömlőcállapotok vázlata után részletesen indokolja a gyanúsítottként letartóztatottak (szerinte közel 40%-ban ártatlanok) tömegeinek és az elítéltek egyazon börtönben tartásának helytelenségét.

Magáról a büntetésvégrehajtási intézetről szólva rendkívül vehemensen támadja azokat, akiket a fogházjavítás eszméjéhez a romantikus felbuzdulás, a hirtelen hevület vezetett el. Szerinte a fogházjavításhoz hűvös és emberséges megfontolás kívánatik. Nem a tüneteket, „a' lánczok terhességét”, „a' börtön homályosságát”, „a magány szörnyeit”, „az étkek durvaságát” kell orvosolni, hanem a gyökereknél kell keresni a megoldást. Vagyis: az egész rendszert kell megváltoztatni!

Itt kapcsolható be az utazás során gyűjtött számtalan tapasztalat. A nyugat-európai és észak-amerikai börtöngyakorlat kimunkált alternatívái közül kell a legjobbat kiválasztani, és meggyőződéssel érvelni mellette. A reformkori szerzők nagy részétől eltérően Eötvös praktikus és elvi megfontolásokból elutasította a pennsylvaniai rezsimet és az ún. hallgató rendszerre voksolt: „... egészen az auburnira szavazok, meg lévén győződve, hogy az, nem csak mert építési költségei csekélyebbek, a' rabok szerzeménye pedig, melly nagy részint tartásukra fordítatik, nagyobb, már csak olcsósága végett ajánlhatóbb, de hogy az egyszersmind hazánkra nézve sokkal célirányosabb, minthogy henyeléshez szokott pásttoraink, kik nagy részt tömlőczeinket töltik, a kényszerített munkában nagyobb büntetést találandanak, mint a' philadelphiai magányban, mellyet ha bár Isten szabad ege alatt, régen megszokták”.

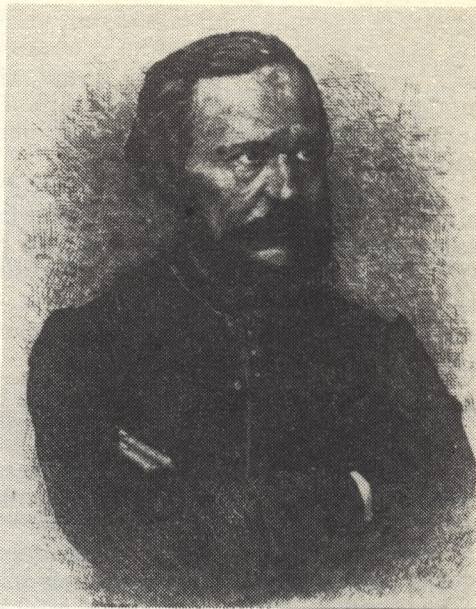
Már ekkor érzékenyen reagál a fogházjavítókkal szembeszegezett későbbi nagy érvre. Akik szerint a börtön felemelkedést hoz, szállást, élelmet, ruhát, biztontságot, szakmát, közösséget nyújt a társadalom jelentős rétege számára. A fogházjavítók ellentáborá, Széchenyi Istvánnal az élen kemény szavakkal kritizálta a „romantikus” reformereket. Holott Eötvös már 1837-ben leszögezte, hogy a rabtartás nem lehet jobb minőségű, mint a szegény béresek életnívója, de ugyanakkor az élelemkorlátozás vagy az életkörülmények sanyarításai nem vezethetnek „testi veszedelemre”.

Széles látókörét példázza a genfi kísérletek pontos ismerete. A később önálló irányzattá váló genfi szisztéma szerint véli megoldhatónak — és szükségesnek — a rabok osztályozását. Ellenzi a bíró általi kategorizálást, az a véleménye, hogy a bíró csak a tettet képes megítélni, a személyiség kivizsgálására nincs lehetősége. Tájékozott a börtönépítési elképzelésekben, haladó álláspontot foglal el a rabmunkáltatás, különösképpen a javítás kérdésében.

A Lukács Móriccral együtt publikált munkája lényegében említett könyvének bővebben illusztrált és magyarázott változata. Ebben is a hallgató rendszert tartják „a legczélszerűbb börtön”-nek. A Bentham tervezte panoptikus építkezést ajánlják bevezetésre, és úgy vélik: a büntetés célja az elítéltre nézve „a repressio és a javítás”. Amit a korábbi tanulmánynál részletesebben bontanak ki, az egy képzeletbeli börtönigazgatás számos momentuma. Úgy a belső kormányzásról, az olyan börtönállapotról, melyet fizikai és erkölcsi egészség jellemez, azaz tiszt-

Eötvös József, a reformkori politikus . . .

. . . és a kultuszminiszter

taság, fürdők, sétálóudvarok, tisztességes munkáltatás, emberséges bánásmód, szigorú, de humánus kapcsolatrendszer.

Ha e sorokat ma olvassuk, nincs semmi különös a megfogalmazott törekvésekben; néhány évtized múltán már minden valamirevaló börtönügyi szakember ezekre a célokra hivatkozik az elméleti munkákban és a gyakorlatban egyaránt. De ezek a gondolatok nem a magyar börtönügy kibontakozásának periódusában, a kiegyezést követő harminc esztendőben fogalmazódtak meg, hanem a feudalizmus korában, a középkori tömlöcviszonyok idején. S nem egy hivatásszerűen büntetésvégrehajtásban dolgozó vagy büntetőjoggal foglalkozó szakember, hanem egy arisztokra, egy báró tollából származnak.

Ki volt ez az ifjú, aki polemizálásra kényszerített számos gondolkodót? Aki hihetetlenül széles körű műveltséggel, társadalompolitikai tájékozottsággal, a megújuló magyar nyelvben való tökéletes jártassággal jellemezhető? Aki — túlzás nélkül mondhatjuk — megalapította a magyar börtönügyi szakirodalmat, akinek munkásságára támaszkodva épült ki az a polgári büntetésvégrehajtás Magyarországon, melynek nem egy eleme még jelenkori büntetésvégrehajtási rendszerünkben is megtalálható?

Báró Eötvös József 1813. szeptember 30-án született Budán, udvarhűségéről híres familiában. Nagyapja királyi biztосként tette hírhedtté nevét, apja pedig az 1831-es felvidéki koleralázadás leverésével és véres megtorlásával vált gyűlöltté. Eötvös Ignác e szereplése ellentmondásban van azzal a ténnyel, hogy fia mellé nevelőül azt a Pruzsinszky Józsefet választotta, akit háromesztendei börtönre ítélték a magyar jakobinus mozgalomban való részvételéért.

A francia forradalom eszmeiségeért lelkesedő, demokratikus politikai és társadalmi nézeteket valló Pruzsinszky kétségtelenül nagy hatással volt a fiatal Eötvösre. Egyetlen életrajzírója sem mulasztja el ezt megemlíteni, amikor arra keres magyarázatot, milyen úton jutott el az ókonzervatív család gyermeke a reformellenzék vezető posztjaira. „Az egykori reformszemélyiségek közül Eötvös József

tette meg a legnagyobb társadalmi utat — írja Varga Csaba. — Ha mai fogalmakat használunk, a társadalom csúcsán született és lecsúszott a társadalom középeig, méghozzá úgy, hogy ezt a radikális változtatást maga is akarta.” Persze ily módon az arisztokrácia egy nem túl jelentős tagjából a magyar reformszellemiség vezető alakja lett, mely kiemelkedés messzemenően meghaladta a „lecsúszás” negatívumait.

A családjával való szakítás előtt a pesti egyetemen tanult, előbb bölcséletet, majd jogtudományt. Itt került kapcsolatba a magyar társadalom egy másik radikális mozgalmával, a húszas években megerősödő patriotamozgalommal, itt kötött barátságot Szalay Lászlóval, a későbbi tekintélyes politikussal. Első ízben az 1832—36-os országgyűlésen vett részt, ekkor még apja oldalán. Itt indult meg az első átfogó támadás a feudalizmus ellen, itt születtek az első reformtörvények, itt küzdött Kölcsey és Deák.

Időközben (mindössze húszévesen) Pozsonyban letette az ügyvédi vizsgát és Fejér vármegyében, mint aljegyző megkezdte a korabeli nemesség hagyományos útját az államgépezetben, melynek célja általában a központi hivatalok, illetőleg országos méltóságok egyikének a megszerzése volt. S valóban: egy esztendő múltán már az udvari kancellárián, a szokványos karriertörténetek újabb lépcsőfokán látjuk viszont, mint fogalmazót.

1836—37-ben a kor arisztokratáinak szokása szerint körbeutazta Európát. Svájc, Németalföld, Anglia, Franciaország: megannyi polgári társadalom. És természetesen Németország, amely szintén nem mentes a polgárosodás hatásaitól. Csakhogy míg kortársaink zöme az úti élvezeteket részesítette előnyben, ő magát a társadalmat vette szemügyre. Első politikai művei, a „Szegénység Írlandban”, a „Zsidók emancipációja”, s az általunk már említett „Vélemény a fogházjavítás ügyében”, mind az ekkor szerzett benyomások termékei. Visszatérte után telve reformgondolatokkal, érlelődő radikalizmussal még egyet lép az arisztokrata életpályáján: mint az eperjesi királyi tábla bírása ítélezik.

Az 1839—1840-es diétán már apja politikai ellenfeleként a Batthyány Lajos irányította ellenzék tagjaként csatázik. Az immár nyilvánvaló politikai szakítás után bekövetkezik a személyes konfliktus. 1841-ben lemondva jussáról, vagyónáról elhagyta a szülői házat. Ettől kezdve, bár bárói címe változatlan, és születése jogán a főrendi tábla tagjaként hirdeti reformelveit, lényegében a társadalom honorációr rétegéhez tartozik; gondolataiból élő értelmiségi.

A fogházjavításról több munkát nem írt (ezután születtek legjelentősebb szépirodalmi művei: „A falu jegyzője” vagy a „Magyarország 1514-ben”, politikai téren pedig az átfogóbb társadalmi reformok kezdték foglalkoztatni), de az ügy menedzseléséről ezután sem mondott le. Elég csak elolvasni „A falu jegyző”-jének egyes részeit, amikor például a Macskaházy gyilkosságával vádolt Tengelyit Taksony vármegye tömlőcébe zárják; vagy belelapozni az 1843—1844-es országgyűlésről készített Napló feljegyzéseibe, ahol is éles vitákban védi a büntetőjogi kodifikáció három törvénytervezetének radikális reformmegoldásait. Az 1840-ben kiküldött Választmány munkáiban maga is részt vett és aktívan közreműködött a diéta elé terjesztett plánok megalkotásában. De nemcsak közvetlenül érvel, hanem az általa indított börtönügyi polémia egyik vezéralakja, a fogházjavítás eszméjének évek óta munkálkodó terjesztője is volt.

A reformer báró nem ragaszkodott a műfajokhoz. Hol újságcikkben, hol tanulmányban, máskor lírában, drámában vagy regényben, megint más alkalommal esszében fogalmazta meg mondanivalóját. De Pándi Pál szavaival élve mindig „a súlyos problémákkal megvesztegethetetlenül szembenéző írói magatartás” vezette tollát. Kötelességünknek érezzük, hogy születésének 175. évfordulóján megemlékezzünk a börtönügyi szakirodalom magyarországi megteremtőjéről.

„Az ő tere nem a bonyolult ügyek szálainak szétszedése, a nehéz megoldatúaknak pozitív alapon megoldása, mint Deáké és Dessewffy Aurélé, hanem inkább azon nagy kérdések szerencsés megalapítása, melyek az emberi és társas legszen-
tebb jogokkal, s a kedély követelményeivel állnak kapcsolatban. Ily vezérbeszé-
dekben — írja Toldy Ferenc — őt senki sem múlta felül, a felfogás magas, min-
dig gyakorlati megalapításában, az okok ereje, újsága, s módszeres kifejtésében;
és senki sem érte el — a kornak talán minden szónokai közt — beszédei művészi
szerkezetére, a kifejezésnek ékesgetés nélküli szépségére, komoly méltóságára, s
költői nemes egyénisége melegítő hatására nézve.”

Szerencse, hogy a magyar fogházjavítás ügyét egy ilyen képességű politikus
karolta föl.

Mezey Barna

Fontosabb munkák Eötvös Józsefről:

Bényei József: Eötvös József olvasmányai, Iro-
dalomtörténeti Füzetek, 76. Budapest, 1972. Áb-
ránd és valóság. Tanulmányok Eötvös Józsefről,
Budapest, 1973.

Concha Győző: Báró Eötvös József államböl-
cselet és a külföldi kritika, Budapest, 1908.

Csengery Antal: Magyar szónokok és status
férfiak, Pest, 1851.

Falk Miksa: Kor- és jellemrajzok, Budapest,
1893.

Ferenczi Zoltán: Báró Eötvös József, Buda-
pest, 1903.

Gyulai Pál: Emlékbeszéd, Budapest, 1879.

Lónyay Menyhért: Emlékbeszéd báró Eötvös
József felett. Fellelhető a Magyar Tudományos
Akadémia Évkönyvének XIII. kötetében, 1872.

Németh László: Az én katedrám, Budapest,
1983.

Schlett István: Eötvös József, Budapest, 1987.

Sőtér István: Eötvös József, Budapest, 1967.

Voinovich Géza: Báró Eötvös József, Budapest,
1893.

A felnőttnevelők továbbképzése Békéscsabán

1984-ben alakult meg Békéscsabán az Iskolai és Munkahelyi Felnőttnevelők Nyári Akadémiája. Elődje: az Iskolai Felnőttoktatók Nyári Akadémiája már 1975 óta működött. Az előd és az utód egyaránt a felnőttnevelők továbbképzését szolgálta, szolgálja.

Nyaranta 7-10 napos „szemesztereket” tart az akadémia. Az ország egész területéről jönnek a résztvevők: tanárok, iskolaigazgatók, a dolgozók általános és középiskoláiból, az iskolai felnőttoktatás megyei irányítói, valamint azok a szakszervezeti tisztségviselők, akik a felnőttoktatás szervezését végzik munkahelyeiken, illetve maguk is részt vesznek munkatársaik szakmai-politikai képzésében, és végül azok, akik felelősnek érzik magukat a munkahelyi „felnőttoktatási politikáért”.

Az akadémia fenntartói a Művelődési Minisztérium, az Országos Pedagógiai Intézet, a Szakszervezetek Országos Tanácsa, a Pedagógus Szakszervezet, Békés Megye Tanácsának művelődési osztálya, a Szakszervezetek Megyei Tanácsa és a Pedagógus Szakszervezet megyei szervezete. Létrejötté tehát egy széles körű összefogás eredménye volt. Tartalmi és szervezési ügyeit az akadémiai igazgatóság intézi, melynek vezetője Róta Pál, Békés megye felnőttoktatási szaknacsadója.

Miért iskolai és munkahelyi felnőttnevelők?

Az iskolai és a munkahelyi felnőttnevelők közös akadémiája számol a dolgozók iskolái és a munkahelyek természetes egymásrataltsággával. Ugyanakkor igyekszik kiterjeszteni az iskolai felnőttoktatásban felgyülemlett elméleti-metodikai ismereteket. Ezek ugyanis zömmel alkalmazhatók a munkahelyi felnőttoktatásban is.

Mindehhez hozzátehetjük, hogy a felnőttnevelés (felnőttoktatás) elméletének, az ún. andragógiának bőven vannak olyan átfogó tételei és teóriái, amelyek minden felnőttoktatásban felszínre kerülő probléma megoldásához segítséget nyújtanak. Ezért tehát érdemes a felnőttoktatás elméletét a gyakorlatra adaptálni, és egyetemesen kezelni. Noha az Akadémia két fakultása (az iskolai és a munkahelyi) más-más témákkal foglalkozik, sok téma vár közös feldolgozásra.

Az akadémia tartalma

A felnőttoktatás aktuális, mondhatnánk rövidre zárt kapcsolatban van a társadalom-, a gazdaság- és a művelődéspolitikával, valamint mindezekkel összefüggésben a szakszervezetek politikai szerepével. Az *andragógia elmélete* — mindenütt a világon — tartalmaz politikai megközelítésmódokat, politikából átvett vagy politikává transzponált szakmai tételeket. Érthető tehát, hogy az akadémia egyik té-

mája kifejezetten társadalom-, gazdaság- és művelődéspolitikai jellegű, illetve a szakszervezetek politikájával foglalkozik. Természetesen a felnőttoktatás nézőpontjából.

A politikai vonulathoz szorosan kapcsolódik az a téma, amely a közgazdaságtan, a szociológia és a művelődéstudomány felnőttoktatásra vonatkozó ismereteit tartalmazza, s egyben a „felnőttoktatás-politika” szaktudományi alapjait képezi. A harmadik téma a felnőttoktatás pszichológiai és szociálpszichológiai vonatkozásait öleli fel. A negyedik téma az oktatástant és a metodikát foglalja magába. Végül a tematika ötödik vonulata: az elmúlt és elkövetkező tanév aktuális problémáinak, feladatainak megtárgyalása, mind az iskolák, mind a munkahelyek vonatkozásában, különös tekintettel ezek együttműködésére. A két felnőttoktatási terület országos irányítói ún. szabad fórumon állnak a résztvevők rendelkezésére.

A felsorolt témák az előadói pulpituson és a vitákon általában összefüggésekben jelennek meg. Vagyis egy-egy téma rendszerint egybefonja a különböző politikai-közgazdasági-szociológiai vagy politikai-pszichológiai-szociálpszichológiai tartalmakat. Természetesen más összetétel is lehetséges, azután vannak teljesen egynemű témák is. De a komplex megközelítés gyakorlatközelibb, élőbb, élményt adóbb, hiszen a felnőttoktatás mindennapi életében sok olyan probléma merül fel, melyet több diszciplína segítségével lehet igazán „közrefogni”.

Előadók és foglalkozásvezetők

Politikusokból, kutatókból, az andragógia elméleti szakembereiből és az andragógiához kapcsolódó különféle szakterületek neves szakértőiből tevődik össze előadóink, foglalkozásvezetőink kara. Intézményesen vesz részt a munkában a Kossuth Lajos Tudományegyetem felnőttnevelési és közművelődési tanszéke, a SZOT központi iskolája, az Országos Pedagógiai Intézet.

Sikerült nemzetközi előadói gárdát szervezni. Az egymást követő szemesztereken lengyel, jugoszláv, NSZK-beli, osztrák, francia, szovjet felnőttoktatási szakemberek tartottak — s fognak tartani — előadást. Az Akadémia egyik célja, hogy ablakot nyisson a világ felnőttoktatására. A külföldi előadók nemcsak országuk felnőttoktatási rendszerét és annak működését mutatják be, hanem elméleti kutatásaik eredményeit, a felnőttoktatási törekvések tendenciáit is. Előadóként és foglalkozásvezetőként a hallgatók is részt vesznek a munkában. Elsősorban a gyakorlati problémák exponálását és a megoldás módozatainak bemutatását vállalják.

A tanulás spontán útja

Az előadásokon, konzultációkon, vitákon túl van a tanulásnak egy másik útja is: melyet a foglalkozások szünetei, a szabad idő kötetlen — mondjuk tudományosan: informális — felhasználása fémjelez. Az ismerkedések, beszélgetések, a folyosói viták ugyanúgy információcserét jelentenek és szemléletet formálnak, mint az előadások meg a tanrend szerinti foglalkozások. Gyakran ezek a kávézó, éjszakába nyúló társalgások és a különböző buszkirándulásokon egymás mellett ülők szakmai csevegése igazibb, közösségibb élmény egy-egy előadásnál.

A kiegészítő programok között hagyományosan szerepel egy mezőgazdasági vagy ipari üzem meglátogatása, a gyulai Várszínház valamely előadásának megtekintése és végül Békés megye nevezetességeivel való megismerkedés. Mindez már-már turisztikai program. De ha eszünkbe jut, hogy a turisztikát a felnőttoktatás egyik ágaként tartjuk számon, akkor szorosan vett szakmai programnak is tekinthető.

A bv-intézetekben működő iskolák felnőttoktatási intézmények, még akkor is, ha fiatalokat foglalkoztatnak. Ezért a büntetésvégrehajtás és az akadémia összekapcsolása nem erőltetett. (Itt jegyzendő meg, hogy azok a 15-16 éves fiatalok, akik már beléptek a munkamegosztás rendszerébe, a felnőttoktatás hatókörébe tartoznak. Nem az életkor, hanem egyfajta egzisztenciális minőség a vízvonal, az a tény, hogy a munka mellett tanulnak. A dolgozók iskolái esetében különösen így van! Hisz erőteljesen megfiatalodtak a dolgozók iskolái a civil társadalomban. Az általános iskolák az átlagosnál is jobban, hiszen a nappali iskolákból kiköptt tanköteles korú — 16 év alatti — gyerekeket, illetve a tanköteles kort épp csak átlépőket fogadják be.

A dolgozók iskolái egyre inkább a nappali iskolák működési fogyatékosságait kompenzálják. Társadalmi feladatuk e korrigáló szerep irányába tolódik el. A büntetésvégrehajtási intézetekben is hasonló a funkciójuk. Nemcsak az iskola, a társadalmi deviancia is érintkezési terület a büntetésvégrehajtás és a felnőttoktatás között. Mindkettő bizonyos értelemben rehabilitációs kísérlet.

A dolgozók általános iskoláinak tanköteles és ifjúsági osztályai alapvetően deviáns életvitelű és perspektívájú fiatalokkal, illetve fiatalkorú felnőttekkel foglalkoznak. Szándékuk: megkímélni őket és a társadalmat a deviancia fokozódásától. A börtönkapun kívüli és a bv-intézetekben lévő iskolák tanulói között nyilván komoly eltérések vannak a deviancia tekintetében. De nem nehéz kitapintani azokat a társadalmilag, pszichológiailag, pedagógiailag, illetve andragógiailag azonos irányokat, amelyek a dolgozók iskoláit a reszocializálás intézményévé teszik kint és bent egyaránt.

Kétségtelen, hogy a nálunk megjelenő devianciának munkahelyi vonatkozásai is vannak. Leginkább azért, mert a reszocializálás és a rehabilitálás — mint tudjuk — nem lehetséges munka nélkül. S bár a vállalatok, üzemek nem nevelési intézmények, mégis részesei azoknak a folyamatoknak, melyekben a deviancia feltűnik, s korrekciója (esetleg) végbemegy. Ami az egészen fiatalokat illeti, a dolgozók iskolái sok szálon kapcsolódnak a munkahelyekhez. S napjainkban az iskolai felnőttoktatás korrekciós — reszocializáló, rehabilitáló — szerepe egyre aktuálisabbá válik, egyre inkább előtérbe kerül.

Érthető tehát, hogy az akadémia évek óta nagy súlyt helyez a kriminálpedagógiával, kriminálandragógiával létesíthető kapcsolatokra. Tematikájában rendszeresen helyet ad idevágó előadásoknak, konzultációknak, vitáknak. Idén a tököli intézetről, ennek kapcsán az ifjúsági bűnözésről, valamint a Tökölön folyó nevelőmunkáról kaptak — Vincze Tamás jóvoltából — az akadémia tagjai alapos tájékoztatást. A kriminológiai vonatkozások — ha érintőlegesen is — több témában felmerültek. A továbbiakban ez a tárgykör csak folytatódni fog. Természetesen elképzelhető, hogy a börtöniskolák speciális nevelési problémáit és eljárásait felvesszük az akadémiai témák állandó sorába.

Csoma Gyula

A fiatalkorúak büntetésvégrehajtásának válsága 1910—1920 között

A javító-nevelés a gyakorlatban

A Bn. 1908. évi XXXVI. törvény és végrehajtási rendelkezései 1910. január 1-jén léptek hatályba. Az igazságügyi kormányzat feladata most már a megvalósítás feltételeinek biztosítása lett. Kétségtelenül a fiatalkorúak fogházhálózatának kialakítása mutatkozott a legnehezebb feladatnak, mert a végrehajtás elméleti és gyakorlati szakemberei egyaránt nélkülözhatték még a megfelelő tapasztalatokat. Nem így a javítóintézetek, amelyek a Bn. hatálybalépésének évében már negyedszázados múlttal rendelkeztek, és — a szakirodalomban felbukkanó kétségek ellenére — széleskörűen elismerték őket.

A javítóintézeti hálózatot az igazságügyi kormányzat a gyermek- és fiatalkori bűnözés elleni harc fontos eszközeként tekintette, s ezért példátlan erőfeszítéseket tett bővítése érdekében. Míg az 1903-ig létesített öt javítóintézet befogadóképessége 980 férőhely volt, addig 1912-ben már az állami és magánjavítóintézetek 3250 ember befogadását tették lehetővé. A meglévő öt intézet (Aszód, Kassa, Kolozsvár, Rákospalota, Székesfehérvár) férőhelyszámát mintegy 1200-al növelték, és további két javítóintézetet létesítettek (Budapesten és Szamosújvárott) összesen 870 férőhellyel.

A Bn. 24. § (2) bek. felhatalmazása alapján javító-nevelésre nemcsak a fenti intézeteket, hanem az igazságügyi kormányzat által arra kijelölt gyermekmenhelyeket, nevelőintézeteket, továbbá testületek, egyesületek és magánosok telepeit is fel lehetett használni. Ez utóbbiak — gyűjtőnevükön: magánintézetek — számára sajátos jogállást biztosítottak: elsősorban fenntartójuknak voltak alárendelve, ám működésüket azért az igazságügy-miniszter szakmailag felügyelte. A miniszter az intézet fenntartójával szerződést kötött, melyben meghatározták a működés feltételeit, követelményeit.

A 27200/1909. IM. számú rendelet szerint a miniszter visszavonhatta a javító-nevelésre adott jogosítványt, ha a szerződésben foglaltakat — figyelmeztetés után is — megszegték. A magánintézetekben közvetlen utasítási joggal a miniszter rendelkezett, az észlelt szabálytalanságok megszüntetését csak az intézet vezetősége útján hajthatta végre. Végső esetben a miniszter persze visszavehette az intézet fenntartójától a nevelési jogot, és intézkedhetett a növendékek más intézetbe szállításáról. A rendelet 2. paragrafusa összesen 12 magánintézetet, mintegy 620 férőhellyel jelölt ki javító-nevelés céljaira. A fiúk számára kiszemelték Zinováralját, Loretton-telepet, Szegedet, Gyulát, Püspöknádasd, Dunaalmás, Sopron és Kassa helységeket; a lányokat pedig Makóra, Szikszóra, Ecserre és Bárcára telepítették.

A Bn. hatálybalépésekor tehát úgy tűnt, hogy a javító-nevelés feltételei biztosítottak. A szakirodalom korábban szélsőséges értékelései — amelyek a javító-

intézetet vagy támadták joviális enyhességük miatt, vagy mint a reszocializáció egyedül üdvözítő intézményét fogták fel — megszűntek, helyükbe a hatékonyabb végrehajtás érdekét szolgáló törekvések léptek. A javítóintézeti hálózat bővülésével pedig felmerült az a régóta dédelgetett elképzelés, hogy az egyes intézetek sajátos nevelési profilt öltsenek, hogy pedagógiai módszereikkel, munkaoktatási, foglalkoztatási rendszerükkel alkalmasakká váljanak „hajlamaik és képességeik szerint” homogén beutaltak fogadására.

E program megvalósítása pedig felvetette egy központi ún. megfigyelő javítóintézet szükségességének gondolatát, ahol ellátnák a beutaltak szakszerű „medico-pedagógiai megfigyelését” és osztályozását. A szakirodalomban később is rendszeresen felbukkanó kivizsgáló- és elosztóintézet gondolata soha nem valószínű meg, de mint igény itt ötlük fel elsőként.

A munka ez idő tájt kétféle különleges kezelést igénylő csoportban folyik (mindkettő a budapesti gyűjtőfogház területén): a rászoruló beutaltak szűk körű gyógypedagógiai megfigyelése és nevelése formájában, valamint az 1912-ben létrehozott szigorított javító-nevelés keretében. Ez utóbbi létrehozására az kényszerítette a kormányzatot, hogy akadtak olyan fiatakorúak, akik ellenszegültek a tanszemélyzetnek, káros hatást gyakoroltak a többi növendék erkölcsi állapotára vagy megszöktek. A 200 főnyi szigorított javító-nevelésre beutalt helyzetét kedvezőtlené tette, hogy nem tudták őket a kívánt módon elkülöníteni a többi elítélttől, és a velük foglalkozó személyzet nem bírt speciális felkészültséggel. Mindezek miatt a kormányzat ideiglenesnek, alkalomadtán továbbfejlesztendőnek tekintette az intézményt.

A nevelőszemélyzet sajátos kriminálpedagógiai felkészítésének igénye már a Bn. hatálybalépése előtt is felmerült, szüksége az 1910-es években pedig tovább erősödött. A rendelet gondosan előírta a növendékek iskolai és valláserkölcsi, valamint munkaoktatását ellátók képesítési követelményeit, a nevelés központi alakjaitól, a családfőktől pedig nem kevesebbet, mint „családapai” magatartást követelt. Kiderült, hogy az intézetekben a megfelelő pedagógiai légkör kialakítása nagyobb szakértelmet, odafigyelést sürget. Ugyanakkor az igazságügyi kormányzat a nevelés végcélját illetően mértéktartó álláspontot fogalmazott meg: „céltévesztettek mindazok a törekvések, amelyek a javítóintézeti növendékből szerény, önfeláldozó, nemes lelkű stb., szóval kifogástalan embereket akarnak nevelni. Ez túlló a célon, s veszélyezteti azt, amit mindenestre el kell érni, ti. hogy megszűnjenek a társadalomra veszélyesnek lenni.”

Ami a nevelés legfontosabb eszközeinek bevalását illeti, elégedettség kísérte az iskolai oktatást, mert nem kívánt sokat nyújtani, mindössze olyan ismeretkört, „amilyenre egy értelmes munkásnak, iparosnak vagy gazdának szüksége van”. A vizsgált időszakban a javítóintézeteknek a munkaoktatás szempontjából két típusa létezett: a korszerű tanműhelyekkel és ipariskolákkal felszerelt kassai és aszói intézet, valamint a szerényebb kézműiparral rendelkező egyéb intézetek. Az elméleti oktatást ennek megfelelően alakították ki. Kassán és Aszódon szakoktatás, a többi helyen általános népiskolai oktatás folyt.

Bár a tapasztalatok szerint a Kassáról, Aszódról elbocsátottak sokkal könnyebben találtak munkát a szabad életben, az elszemélytelenítő, monoton gépipari munkáltatást érő támadások miatt az igazságügyi kormányzat védekező állásba szorult. Elismerte, hogy „főleg a kerti munka gyakorol felette kedvező befolyást a növendékek jellemképzésére”, de mégse tanácsolta az iparoktatás mellőzését a javítóintézetekben, mert az „intenzívebb keretforrást szolgáltat”.

Az iparoktatás ilyen defenzívába szorulását nem lehetett csupán pedagógiai érvekkel magyarázni, ugyanis a szabad iparosok konkurenciát láttak a fegyintézeti és javítóintézeti iparban. Annak ellenére, hogy az igazságügy váltig bizonygatta, hogy az itt folyó termelés, méreteinek csekélysége miatt nem fenyegeti a

szabad iparosok érdekeit, mégis tartós közelharcra kényszerült a kereskedelmi minisztériummal. E nézeteltérés — a Bn. hatálybalépését követő években — úgy jutott nyugvópontra, hogy az aszódi és kassai iparoktatás fenntartása mellett más intézetekben nem kezdeményeztek ipari jellegű munkáltatást. Mellesleg figyelemre méltó mozzanata a javítóintézeti munkáltatásnak, hogy „a növendékek nem annyit dolgoznak, amennyit elbírnak, hanem csak annyit, amennyi a munkaszeretet felébresztésére, fenntartására s a kijelölt munkanem elsajátítása céljából kívánatos”.

Az intézeti együttéléshez szükséges fegyelem és az életkori sajátosságokat toleráló bánásmód ötvözése nem bizonyult könnyű feladatnak. A büntetés megtorló jellegét kiirtani szándékozó felfogás tiltotta az intézetekben a katonai szigor, ugyanakkor a növendékek agresszivitására nehezen találtak ellenszert. Különösen zavaróak voltak a tömeges szökések. Ez azután az intézetek többségét a rezsim rigiditása felé sodorta.

Ennek negatív következményeit, ahogy egy korabeli jelentés megállapítja, már a kormányzat is érzékelte: „a növendékek a folytonos tanulás, munka és fegyelmezés folytán zárkózottá, elégedetlenné és rideggé válnak”. A veszedelmes időtöltéseket fel kell váltani hasznos szórakozásokkal. Ezért, folytatja a fent idézett jelentés, „jónak látnánk intézeteinkben a mozgófénykép-előadásoknak, a katonai zenének mint élethivatásnak, a testnevelésnek, az önképzőköröknek, továbbá az ének és zenének meghonosítását és rendszeres gyakorlását”. E kívánalmak hitelesen tükrözik azt a szándékot, amellyel igyekeztek az intézetek pedagógiai létkörét megjavítani, felvillantva a nevelési lehetőségek, módszerek széles választékát.

Az igazságügyi kormányzat némi meglepetéssel konstataálta, hogy a magasatos célzatú, a legfelsőbb körök által is támogatott pártfogó intézmények gyakorlatában megjelentek az első repedések. Az intézetekből elbocsátott fiatalok elhelyezkedési nehézségeinek növekvő gondjait a Bn.-el létrehozott, felügyelő hatóságokkal megerősített utógondozó szervezetek sem tudták csökkenteni. Ekor vetődött fel először olyan átmeneti szállások és munkaalkalmak létesítésének gondolata, amely garantálta volna a beilleszkedés szándékával kikerült, ámde a társadalom fogadókészségének hiánya miatt újból veszélyeztetetté vált fiatal ideiglenes elhelyezését. A patronázsmozgalom teherbírásának első nagy próbatétele volt ez, amikor szembe kellett néznie a gazdasági fellendülésen túljutott ország fenyegetően növekvő foglalkoztatási gondjaival.

Az igazságügy a javító-nevelés minden anomáliája ellenére eredményesnek ítélte az 1910—1911-es éveket. A központi statisztikai hivatal adatgyűjtése szerint e két évben kísérletileg kihelyezett 385 fiatalok (324 fiú, 61 lány) közül 248 sorát követték nyomon (93 eltűnt, 9 elhunyt). Ezek közül jó magaviseletűnek bizonyult 83, ingadozónak 2 és rossznak 15 százalék.

A Bn életbeléptetésekor az igazságügyi kormányzat úgy vélte, hogy a fiatalokkal szemben alkalmazott intézkedések gerince a javító-nevelés lesz. 1913-ban immár — három év ítélkezési gyakorlata alapján — látható volt, hogy e várakozás nem teljeseedik be. 1910-ben az alkalmazott intézkedéseknek 15%-a volt javító-nevelés, 1912-ben már mindössze 9%. Ugyanakkor ugrásszerűen megnőtt a dorgálás aránya. Az arányok e nem várt eltolódását egy ügyészi jelentés így magyarázza: „a javítóintézetbe való beutalási eljárás körülményes, míg a minisztérium a fiatalok ide beutalja, addig nincs ott hol ideiglenesen elhelyezni — ezzel szemben a dorgálás egyszerű, gyorsan foganatosítható blankettamunka, és az ügyviteli statisztika szempontjából mégiscsak ítéletnek számít . . . a más irányú elfoglaltsággal túlterhelt bíraktól nem is lehet kívánni, hogy a könnyebb és egyszerűbb intézkedés helyett a körülményesebbet és nehezebbet válasszák”.

Lám, az igazságszolgáltatás szerkezetének hiányosságai milyen könnyen lefékeznek a reformgondolatokat, milyen gyorsan válnak délibábbá a leggondosabban felépített elképzelések, ha azokat a hétköznapok kemény, apró munkájával kell megvalósítani. Az igazságügyi kormányzatot a továbbiakban az a remény ösztönözte, hogy a hamarosan életbe lépő törvény alapján a fiatalok bíróságain „gondosan kiválasztott és más munkától tehermentesített kiváló bírák fognak ítélkezni”.

A fogházbüntetés végrehajtásának problémái

A felnőttkorúaktól elkülönített fogházbüntetések végrehajtása arra készítette az igazságügyi kormányzatot, hogy főügyészségi székhelyenként elsősorban a — ki-sebb befogadóképességű — törvényszéki fogházak közül jelöljön ki néhányat a fiatalok elítéltek befogadására. 1910-ig tizenhárom ilyen intézetet létesítettek (Brassó, Budapest, Győr, Gyula, Kassa, Kolozsvár, Lugos, Marosvásárhely, Nyíregyháza, Nyitra, Pécs, Pozsony, Zombor területén) — összesen 1200 férőhellyel (ebből 300 lányok számára).

Az új fogházzisztéma életbelépésétől számított egy év múlva — részben az ítélkezési gyakorlat, részben a fogházi vezetők értékelése alapján — már bizonyos következtetéseket lehetett levonni a rendszer működéséből. Ezek többségükben kedvezőtlenek és távol esnek a Bn. és az FhR. szándékától. A törvényhozói elképzelés (lásd a 27300/1909. IM. számú rendeletet a fiatalok fogház-, államfogház- és elzárásbüntetésének végrehajtása tárgyában!) olyan ítélkezési gyakorlatot akart inspirálni, amely a fogházbüntetést tartalmában is alkalmassá tenné a nevelőhatások érvényesítésében.

Ám a bírói gyakorlat — nem tudván elszakadni a korábbi tettarányos ítélkezés bejaratott formuláitól — zömmel rövid, s így az FhR. fogházzisztémájához nem illeszkedő ítéleteket hozott. Jól tükrözi ezt egy 1910-es ítélkezési statisztika.

A fiatalok fogházbüntetésének időtartama

Időszak	A	
	járásbírói eljárásban	törvényszéki eljárásban
1—15 nap	70%	40%
16—30 nap	24%	41%
1 hónapon túl	6%	10,5%
1 éven túl	—	8,5%

Év-szám	A fogházra ítélték száma	A javító-nevelésre ítélték száma
1910	1923	553
1911	2113	770
1912	2786	823
1913	2501	275

A fogházra ítéletek között továbbra is a rövid tartamúak domináltak:

E tekintetben nem hoztak jelentős változást a „békeévek” sem, annak ellenére, hogy a fogházra ítélt fiatalok száma megkétszereződött (mert közben a javító-nevelésre ítélték létszáma a felére csökkent):

Év-szám	6 hónapnál kevesebbre ítélték	1 évnél többre ítélték
1912	1317	135
1913	1523	68 (!)

A kormányzat gondos előkészülete, amely átlagosan másfél-két év időtartamú ítélettel számolva alakította ki a fiatalok fogházhálózatát, feleslegesnek bizonyult.

Az FhR. a fiatalok számára kijelölt fogházak személyzetét állította a legnagyobb próbatétel elé. A fogházreform a felnőtt korúak büntetésvégrehajtá-

sát ellátó intézetek fegyelemre bejáratott reguláját igencsak váratlanul érte. A szakok, osztályok működésének progresszív mechanizmusa a rezsim keretein belül a fiatalok elítéltek újfajta pedagógiai tudatosságú megközelítését igényelte volna. Míg a javítóintézetek tevékenysége kapcsán már felhalmozódtak bizonyos kriminálpedagógiai tapasztalatok (és ezeket egy ugyan még erőtlenné elmélet, de támogatta), addig a fogházzsémélyzetet teljesen felkészületlenül érték az új igények. A problémákat még fokozta, hogy a bíróságok ítélkezési gyakorlata következtében rendkívül nagy volt a fluktuáció. S azoknak a száma, akikkel a munkát valóban el lehetett volna kezdeni — az FhR. szisztémája szerint — egy-egy intézetben alig haladta meg a 20-at, 30-at.

Szóllósy Oszkár, a két világháború közötti büntetésvégrehajtás egyik jeles szakembere pontos szimptomát nyújt az FhR.-ről és végrehajtásáról: „túlzott osztályozással és az egyes csoportokban, sőt a csoportokon belül is különböző eljárás módok megállapításával kockáztatta a rendelkezések végrehajthatóságát. Régi tapasztalás, hogy ugyanabban az intézetben különböző módon kezelni, élelmezni, oktatni a letartóztatottak egyes csoportjait — elegendő helyiség és személyzet hiányában — úgyszólván lehetetlen. Nálunk ilyenfajta szabályzat alkotásánál elsősorban a meglévő fogházviszonyokra kellene figyelemmel lenni, különösen olyan időben, amikor új intézetek létesítésére nincsen semmi kilátás”.

A kialakult helyzet az igazságügyi kormányzatot a végrehajtási rendelet felülvizsgálatára készítette. Ládai István királyi ügyész, aki egyike volt az FhR. megalkotóinak, 1913 márciusában a fiatalok bírái, ügyészei, pártfogó-tisztviselői előtt fújt visszavonulót. Am a fogházzsisztéma megvalósíthatatlan elemeitől teljesen nem tudott elszakadni. A magyar rendszer számos vonását az angol, amerikai modell továbbfejlesztéseként fogta fel. Így védelmébe vette a fiatalok befogadás utáni magánelzárását, ha azt rugalmasan kezelik (ha tartalma a fogoly magatartásától függ, és később valamivel feloldják a szigorú egyedülletet).

Nem helyeselte ugyanakkor a kötelező magánelzárást a szabadítás előtt, mert azt egy középkori szokás felelevenítésének tartotta. (Ennek alapján még a XIX. században is alkalmazták a büntetés elején és végén a beköszöntő, illetve búcsúzó megkorbácsolást.) Ládai a magyar szisztéma csoportosításra vonatkozó felfogását előnyösebbnek találta az angolokénál, mert mértékletesen kevés, mindössze három (büntetlen előéletű, visszaeső és szokásos büntetett) csoportot létesített, amelynek egymástól való elkülönítése, oktatása, munkáltatása — úgy mond — nem ütközhet nehézségbe. Ládait ebben nem igazolta az idő, ám az iskolai és munkaoktatásra tett észrevételei megszívlelendők: „a rendelet nem futkos elérhetetlen ideálok után, hanem helyes gyakorlati érzékkel... az iskolai oktatás aszerint van megállapítva, hogy mennyi a fiatalok előképzettsége és mennyi a büntetés tartama... a munkaoktatásnál pedig kizárólag a képzést tekinteti feladatul és a jövedelmezőséget egyáltalán nem tekint szempontnak”.

Ládai büszke arra, hogy a magyar rendszerben a fogolynak két osztályon kell keresztülküzdenie magát, míg az amerikai Reformatoryban csak egyen. Azt viszont a szisztéma hibájául rója fel, hogy a magyar elítéltek csak akkor szabadulhatnak, ha büntetésének kétharmadát már letöltötték. Ezért javasolja, hogy a törvényhozás — közelítve a Borstalhoz — tegye lehetővé a büntetés egynegyed vagy egyharmad részének letöltése után a szabadítást. Az elítéltek érdeklétté tételének fokozása miatt természetesen azzal a megszorítással, hogy erre csak az első osztályból kerülhet sor. Ezzel párhuzamosan pedig kifogásolja, hogy nem vették át a külföldi megoldások jegyrendszeremét: nálunk a büntetés törvény szerint elengedhető egyharmad részét oly módon kellett volna kapcsolatba hozni a jegyrendszerrel, hogy „az első osztályba való bejutás után minden egyes jegy a büntetési időnek megfelelő számú nappal való megrövidítését jelentse”.

Bármennyire is konstruktívak e javaslatok, hiányzott belőlük — miként az FhR. egész fogházfelfogásából — a magyar viszonyok reális ismerete, a fogházak tárgyi és szellemi teherbíró képességének objektív megítélése. Az íróasztal mögött megálmodott elvek — mint annyiszor a büntetésvégrehajtás történetében — gyakorlatba ültetésükkor szétzúzódtak a valóság makacs próbakövén. A törvényhozás jó szándéka, világszínvonalú felkészültsége kevés, ha az igazságszolgáltatás jól kigondolt útján megfelelő szakapparátus hiányában nem lehet végigmenni, vagy ha az amúgy is pénztelenséggel küszködő ország ráadásul kispolgári prűdériával fordul el a rabok helyzetének anyagi finanszírozásától.

Amikor az igazságügy-miniszter 1913 elején megfordult néhány fogházban, rájött: felesleges e bonyolult szisztémát fenntartani. Elrendelte, hogy az egy évnél hosszabb szabadságvesztésre ítélt fiatalkorúakat vonják össze egy országos intézetbe. (Jobb megoldás híján eleinte a budapesti gyűjtőfogházba helyezték el őket.) De nagyobb horderejű volt az a döntése, amely módosította az FhR.-t: a 46681/1913, illetve a 20396/1914. IM. számú rendelettel megszüntette az elítéltek csoportba sorolását, egyszerűsítette az osztályozás rendszerét és a büntetés szakokra bontását.

A módosított szisztéma szerint a fiatalkorút legfeljebb harminc napig lehetett — megfigyelés alatt — magánelzárásban tartani. Ezután közösségbe kerülhetett, de csak a szigorú II. osztályba. Innen juthatott a házi tanács határozata alapján — ha szorgalmával és jó magaviseletével ezt kiérdemelte — az I. osztályba. A két osztályt egymástól elkülönítették, rezsimüket differenciálták:

Rezsimbeli jellemzők	I. osztály	II. osztály
Ruházat	saját	kincstári
Szabadidőtöltés	testgyakorlat, játék, ének, zene	katonai rend és csuklógyakorlatok, séta
Levéllírás	hetente kétszer	kivételesen
Látogatás	hetente egyszer	kivételesen
Munkaidő	napi 8 óra	napi 10 óra
Munkajutalom	kétszerese a II. osztályba sorozottakénak	fele az I. osztályba sorozottakénak
Feltételes szabadság	javasolható	nem javasolható

Az így bevezetett végrehajtási szisztéma kétségkívül közelebb állt a gyakorlati megvalósíthatósághoz. Ám a magyar törvényhozás — külföldön is ismertté vált — korszerű kezdeményezése a fiatalkorúak fogházügyében rövid néhány év alatt életképtelenné vált. Angyal Pál, aki növekvő aggodalommal szemlélte a fejleményeket, önkritikusan jegyezte le: „A mi büntetőjogi s a fiatalkorúakat érintő kriminálpedagógiai kultúránk amolyan szappankultúra. Hónapokig elvitatkozunk egy-egy törvénytervezet alap gondolatán, a részleteket aggodalmasan illesztjük egymáshoz . . . , de nem törődünk azzal, hogy a kérdéses intézmény az életben hogy fest, működik-e egyáltalán”.

Az FhR. 1913/14. évi rendeletének módosításait nem kísérte semmiféle elemzés vagy agitáció, mindössze egy szűkszavú közlemény adta tudtul 1913 októberében az országos fogház kijelölését, de már jelezte is a megoldás ideiglenes jellegét: „az eredményre nagyobb kilátást látszik nyújtani, ha egyes vidéki fogházakba csak bizonyos típusú fiatalkorúak utaltatnak be”. Az igazságügyi kormányzat a fiatalkorúak bíróságainak létesítésével akarta a rövid tartamú fogház-

büntetések számarányát csökkenteni. E koncepció jegyében az év végén a fiatalok befogadására kijelölt kerületi fogházak fele részének ideiglenes fenntartása mellett áttért az országos fogházak szervezésére.

A fiatakorúak bíróságainak létrehozása

A fiatakorúak anyagi büntetőjogának korszerűsítését a törvényhozás által régóta tervbe vett, a szakirodalom által pedig egyre jobban sürgetett eljárásjogi reform követte. Az 1913. évi VII. törvény a fiatakorúak bíróságáról (a továbbiakban Fb.!) minden büntető hatáskörrel rendelkező törvényszéken belül létrehozta 1914-től a fiatakorúak önálló büntetőbíróságát. Ezekhez az igazságügy-miniszter jelölt ki bírákat, akik egyes bíróságként, első fokon jártak el a fiatakorúak bűnügyeiben. E különleges bíróságok szakítottak a klasszikus iskola tetartányos ítélezési gyakorlatával és intézményesítették a prevenció elvét a gyakorlatban.

A fiatakorúakkal kapcsolatos ítélezés alapgondolata a nevelés, a mentés, a megelőzés lett. Az Fb. indoklása így festett: „Amint az új anyagi jogszabályok a fősúlyt a nevelésre fektetik, úgy az alaki jogszabályoknak sem feladata többé, hogy a bírót egy-egy vád tárgyává tett tényállás minden apró részletének felderítésére kötelezzék. A főcél itt a cselekménnyel való vonatkozásban az egyéniség megismerése.” A fiatakorú bírójának tehát a terhelt jövőbeli magaviselete érdekében kell a legcélravezetőbb intézkedést megtalálnia, ehhez azonban megbízható ismeretekre van szüksége, különösen a fiatakorú erkölcsi és értelmi állapotáról. Ami a fiatakorú életviszonyait illeti, arról a bíró által kijelölt pártfogó-tisztviselő, esetleg a patronázs egyesület tagja tudósít egy környezettanulmányban.

Mind a jogi, mind pedig a pedagógiai szakirodalom lelkesen üdvözölte e kivételes büntető ítélezést, és féltő aggodalommal tekintett a bíróságok akadozó működésére. Ennek az volt az oka, hogy a jövőbe tekintő új típusú ítélezés egészen más gondolkodást, alapos pszichológiai, pedagógiai, szociológiai felkészültséget igényelt a bíraktól. Az Fb. a fiatakorú terhelttel szembeni eljárásban számos nevelő célzatú egyszerűsítést engedélyezett. Így például a bíró, ha megismerte a fiatakorú abnormis fejlődésének előidéző okait, akár tárgyalás nélkül is megállapíthatta a legmegfelelőbb javító-nevelő intézkedést. Tárgyalás kitűzése esetén pedig elrendelhetette a nyilvánosság csökkentését, esetleg teljes megszüntetését is. Az Fb. anyagi, jogi rendelkezéseket is tartalmazott: így többek közt a fogházbüntetés felső határát tíz esztendőről tizenötre emelte a 15. életévüket betöltöttök esetében, ha cselekményükre a törvény halál- vagy életfogytig tartó fogházbüntetést állapított meg.

A háborús évek

A háború 1914 derekán tört ki, az év végén pedig már érezni lehetett — a vázásokkal és a tudományos előrejelzésekkel ellentétben — a fiatakorúak bűnözésének riasztó emelkedését. Az 1914 nyaratól 1915 februárjáig eltelt fél év alatt 30%-kal nőtt a fiatakorúak elleni feljelentések száma. Mindezt kiváltotta az iskolai oktatás szünetelése, a gyerekek csavargása, valamint az a tény, hogy a családfelelő hadba vonulása anyagilag is hátrányosan érintette a családokat, elerőtlenítette azok érzelmi, fegyvelmező funkcióját.

De a háború nyomasztó pszichikai hatása is megtette a magáét. Ráth-Végh István az egyik korabeli folyóirat hasábjain így ír erről: „a levegő tele van izgalommal, villamos feszültséggel, valódi és nagyított hírek járnak szájról szájra . . .

a legnyomorúságosabb a lelki hatások közül az az egyenesen mérgező erő, melyel a legitim tömeggyilkosok hívei a fiatalok kedélyére hatnak”.

E helyzetben okkal merült fel a kérdés, vajon a Bn.-ben és az Fb.-ben intézményesült vívmányok kiállják-e a történelmi teherpróbát? A fiatalkori bűnelkövetések számának gyors emelkedése szinte feldolgozhatatlan nyomás alá juttatta az újonnan létrehozott fiatalok bíróságait. A háború alatt másfelé forduló patronázs erők miatt egy-egy pártfogó-tisztviselőnek évente kb. 500 környezetanulmányt kellett elkészítenie. A sorozatban gyártott, nagyrészt fogyatékos és megbízhatatlan előtanulmányok nem nyújtottak megfelelő támpontot a bírák számára a fiatalok egyéniségének megismeréséhez.

Így a bírák nem tudtak elszakadni a bűncselekmények súly szerinti értékelésétől és a rövid tartamú szabadságvesztések kiszabásának rossz hagyományától. A fogházbüntetés végrehajtásának működési zavarai, továbbá a rövid tartamú fogházbüntetés kiszabásának megkerülése már a háború első éveiben többszöröse duzzasztotta a javító-nevelésre ítélték számát:

Jellemző, hogy a hat hónapot meg nem haladó fogházbüntetések aránya — az igazságügyi kormányzat minden jóakarató intelmére — 1914-ben az ítéletek 78%-a, 1915-ben pedig már 83%-a. Így 1914-ben mindössze 111, 1915-ben 142 fiatalok utalt a bíróság egy évnél hosszabb tartamú fogházbüntetésre.

Év-szám	Fogházra ítélték száma	Javító-nevelésre ítélték száma
1913	2501	275
1914	2251	1050
1915	2332	1069

Természetesen háborús helyzetben — növekvő kriminalitás ellenére — nem lehetett az intézethálózatot bővíteni.

Elsőként a javítóintézetekben merültek fel férőhelygondok, ezeket azonban sajátosan oldották meg. Az 1914 és 1915 között befogadottak intézeti tartását lényegesen lerövidítették, 1916 elejétől pedig az arra alkalmasakat katonai szolgálatra hívták be. Az aszói, a kassai, a kolozsvári és a székesfehérvári intézeteket ugyanakkor katonai célokra vette igénybe a kormány, s így csaknem ezer fővel csökkentette a befogadható létszámot.

A korábbi évtizedekben kialakított kedvező nevelői légkört a hadra fogható nevelőszemélyzet eltávolításával csaknem felszámolták. A nevelői légkör romlásával párhuzamosan kedvezőtlenül alakult a munkáltatás, az intézeti rend helyzete is. Vámbéry keserűen állapítja meg az intézeti nevelőről: „Családfőink sokkal inkább kishivatalnokok e típus minden félszegségével és kicsinyességével, semmint a nevelés apostolai . . . a szakképzés és ennek megfelelő javadalmazás nélkül a megélhetés nyomorúságával küszködő tanítóktól, akik hasonlíthatatlanul terhebb munkát végeznek, mint népiskolai kollégáik, többet alig is várhatunk. Ennek a problémának a megoldása elsősorban pénzkérdés, ezenfelül pedig a megfelelő kiképzéstől és a ma teljesen hiányzó szakfelügyeletről függ.”

Nem segítette a javítóintézetek munkáját a háborús közvélemény két hamis feltételezése a növendékek elkényeztetéséről, valamint eltartásuk költségeiről. Vámbéry — miután 1916-ban megismerkedik néhány intézettel — szenvedélyes hangú cáfolatot ír. Bebizonyítja, hogy a hírszélések ellenkezője igaz: a növendékek anyér- és hűsértés jelentősen romlott, anyagi és egészségügyi ellátása a minimálisra szorítkozott, s mindez rendkívüli helyzetbe sodorta a javítóintézeteket, melynek csupán egyik kísérőjelensége volt a szökések számának állandó gyarapodása.

A háborús évek nem hoztak megnyugtató megoldást a fiatalok fogházügyében sem. Az FhR. módosítását (egyszerűsítését) követően a fogházra ítélt fiatalok létszámának emelkedésével az igazságügyi kormányzat folyamatosan

szélesítette a fiatalok országos fogházhálózatát. 1917-ben már hat országos fogház — a fiúk számára Cegléd, Győr, Gyula, Kolozsvár, a lányok számára Komárom és Nyitra — működik összesen mintegy 550 elítélttel. A rendkívüli helyzetben természetesen megvalósíthatatlannak tűntek azok a korábbi célkitűzések, amelyek a fiatalok elkülönített, szisztematikus nevelésére irányultak.

Mindenütt a helyi lehetőségek és szükségletek diktálják a végrehajtás módjait. Jellemző, hogy ezekben az években a fiatalok zöme a felnőtt elítéltekkel együtt mezőgazdasági munkát végez. A háború a pártfogómunkát is szétzilálta. A pártfogómozgalom fő ereje a rokkantak, sebesültek, árvák, özvegyek támogatását célozta meg. De sok esetben az is kiderült, hogy a lelkes agitációval létrehozott egyletek csupán a papíronon festenek szépen, az életben nem töltik be igazán feladataikat. A Bp.-i Felügyelő Hatóság 1915. évi jelentése is ezt tanúsítja.

A fiatalok büntetésvégrehajtásának jóformán a Bn. hatálybalépésétől súlyosbodó gondjait még tovább fokozták a hosszú és egyre kilátástalanabb háború terhei. A fiatalok bűnelkövetők ügyétől lassan-lassan elfordultak a szakmai közélet képviselői más, szélesebb politikai és gazdasági dimenziójú kérdések felé. Akik mégis megmaradtak a Bn. és az Fb. szellemének védelme mellett — mint Vámbéry Rusztem, Kármán Elemér, Finkey Ferenc —, utóvédharcokra kényszerültek, hitüket pedig már a háború utáni józanabb, konszolidáltabb korszak reménységéből merítették. Vámbéry sommás megfogalmazása szerint „alapgondolatában és szerkezetében az a koncepció, amelyet a Bn. és az Fb. megvalósítani igyekszik, életrevaló és egészséges. A legnyomatékosabb kifogás, amely ellene emelhető, a végrehajtásnak részint emberi, részint nemzeti gyarlósága”.

Finkey is védelmére kelt a két törvénynek, mondván, hogy a fiatalok kriminalitása elleni küzdelem minél teljesebb és következetesebb végrehajtásukat követeli tőlünk. Fejlesztési javaslatai pedig a gyakorlatban elégtelennek bizonyult eljárási és végrehajtási intézményeket veszik célba. A fiatalok bíróságai számára nagyobb önállóságot, a pártfogó-tisztviselőktől nagyobb odafigyelést, pedagógiai-erkölcsi „felnövekedést” követel, és nem utolsósorban az intézhálózat bővítését indítványozza.

Véleménye szerint menhelyekre, országosan 20-25 kisebb (50-60 elítéllet befogadni képes) javítóintézetre, továbbá minden ítélőtábla-kerületben egy-egy fiatalokra specializálódott fogházra lenne szükség. Azoknak pedig, akik kétkednek e program anyagi terheinek vállalhatóságában, a következőket írja: „a börtönügyi szakemberek körében rég elintézett kérdés, hogy a börtönügyi és még inkább a gyermekvédelmi és javítónevelési kiadások nem improduktívak, sőt a leghasznosabb és erkölcsileg dúsan jövedelmező befektetések”, és ahogy rövidlátás volt eddig is a börtönügyi intézmények fejlesztését célzó kiadásoktól irtózni, úgy a háború után — szögezi le — ez még nagyobb hiba lesz.

A forradalmak időszaka

Szinte csak napok teltek el az 1918-as október végi polgári demokratikus fordulat óta, már kritikus hangvételű írások kezdték támadni az igazságügyi kormányzat tétlenségét a fiatalok — megállíthatatlannak tűnő — kriminalitása miatt. A háború egyik legriasztóbb következményeként a hadiárvák száma meghaladta a százezret, az éhezõ, rongyos, fedél nélkül maradt gyerekek ellátása azonnali intézkedést követelt. Az „erkölcsileg fogyatékos” gyermekek, a kisebb-nagyobb bűncselekményt elkövetõ fiatalok megmentése, a javításukra mozgósítható intézményrendszer pedagógiai kiüresedése előrevetítette a helyzet további romlását.

A polgári forradalom-újító lendületében megjelenő írások a fiatalok bűnözésének megelőzése érdekében az állam fokozott szociálpolitikai beavatkozását sürgették. De emellett „az erkölcsileg fogyatékosok” konzekvens pedagógiai befolyásolását követelték, főleg Kármán Elemér, aki az igazságügy hatáskörébe tartozó javító- és nevelőintézetek működési hibájául róta fel a tudományos megalapozottság fogyatékoságait. Úgy vélte, létre kell hozni egy differenciált intézményhálózatot, amelyben egymástól elkülönítve nevelhetők a más-más okból lezüllött fiatalokorúak.

Nézete szerint a fiatalok kriminalitását három fő tényező okozhatja: a gyengeelméjűség, a pszichopátia erkölcsi defektussal járó esetei, végül a negatív környezeti hatásokból eredő antiszocializáció. Az első két csoportba sorolható fiatalokorúak különleges gyógypedagógiai nevelést igényelnek, míg a harmadik csoportba tartozókkal szemben „semmilyen külön pedagógiai szabály nincs . . . csupán bizonyos nevelési eszközök pótlása és kiegészítése. A gyerekek érdeke a rendes életbe való visszavezetés és nem az elkülönítés, amely csak ott indokolt, ahol a fiatalokorú egész szociális életének átalakítása szükséges.” A szerző kiábrándultul nyilatkozik a javítóintézet állapotáról, merthogy büntető jellegük nem szűnt meg, a fiatalokat ezekre a helyekre lényegében internálják, holott maguk az intézmények enyhébb fokú szabadságvesztés végrehajtására szolgálnak.

Kármán nézetei erőteljesen hatottak a Tanácsköztársaság gyermekvédelmének szabályozására. A Forradalmi Kormányzótanács a büntetőjog elnyomó funkcióját felismerte és alkalmazta, ugyanakkor egyértelműen elvetette a fiatalokorúakkal szemben annak represszív, megtorló jellegét. Szabó András helyesen állapítja meg: „a fiatalokorú bűnözés leküzdésének jogi eszközeit a proletár állam kulturális nevelő funkciójának, az ifjúság szocialista nevelésének részeként, kiegészítő speciális eszközöként fogta fel és ennek megfelelően szabályozta. Következésképpen helyesebb a fiatalokorúak büntetőjoga helyett a Tanácsköztársaság igazságügyi gyermekvédelméről és kisegítő szociális neveléséről beszélni.”

Az igazságügyi gyermekvédelem kisegítő jellege abban állt, hogy intézményeit csak abban az esetben óhajtották igénybe venni, ha az erkölcsi romlás útján sem az iskola, sem a tanács, sem az egészségügy és népjólét intézményei nem voltak képesek már megállítani a fiatalokorút. A Forradalmi Kormányzótanács LXXII. számú rendelete nyomán egyelőre Budapesten jöttek létre a gyermekvédelem szervei, az ún. gyermekbiztoságok, amelyek a fiatalokorúak bíróságainak, a patronáló tisztviselőknél a korábbi években tapasztalt működési hiányosságai következtében az ügy központi szerveivé váltak. A 18. életévét még nem betöltött fiatalokorú ügyeivel a gyermekbiztosok foglalkozhattak, szükség esetén eltávolították a fiatalokorút addigi környezetéből.

A gyermekbiztoságot az alábbi intézetek segítették: a gyermekmentő otthonok, a megfigyelő átmeneti otthonok és a Budapesti Kriminálpedagógiai Intézet. A gyermekbiztosok munkáját pedig közvetlenül a pártfogók helyébe lépő gyermekőrök támogatták. A volt pártfogók szakmai dilettantizmusából okulva gyermekőrré csak egy szociálpedagógiai tanfolyam elvégzése után lehetett kinevezni azt, aki elsajátította a megértő bánásmód fortélyait, a szükséges elméleti, gyakorlati ismereteket.

A kormányzótanács rendelete — többek között — lehetővé tette, hogy a gyermekügyi biztoság a legmegfelelőbb intézeti nevelést írja elő a fiatalokorú egyénisége szempontjából. Ennek érdekében vették tervbe egy, a kor tudományos eredményeit szintetizáló, differenciált nevelőintézet-hálózat létrehozását. Ez az alábbi módon nézett volna ki:

„1. Átmeneti nevelő otthonok oly gyermekek számára, akik környezetükben erkölcsi romlás veszélyének vannak kitéve vagy társadalomellenes magatar-

tást tanúsítanak, de sem testi, sem szellemi fogyatkozásban nem szenvednek;

2. munkára nevelő intézetek ugyanilyen serdültek számára;

3. intézetek erkölcsi fogyatkozásban szenvedő gyengeelméjűek és gyenge tehetségűek számára;

4. intézetek erkölcsi fogyatkozásban szenvedő idegbetegek számára;

5. intézetek közveszélyesek számára.”

A megfelelő intézkedés (intézetbe helyezés) kiválasztása céljából alkalomadtán a gyermekbiztosságok nevelésügyi tanácsadó szerve — a Kármán Elemér vezette Kriminálpedagógiai Intézet — végzett orvosi, lélektani, pedagógiai vizsgálatot. Az intézet szakvéleményének meghallgatása némely esetben kötelező volt.

Ha a Tanácsköztársaság rövid fennállása miatt nem is valósulhattak meg a tervezett elképzelések, megszívlelendő, hogy a gyermekvédelmet, az erkölcsi züllesztés útjára sodródott fiatalokkal való törődést az új forradalmi állam még élethalálharcának közepette is fontosnak ítélte. Ha a fiatalok büntetőjogi felelősségének feladása és a felelőségnek a régi földesúri-kapitalista rendszerre való hátrítása téves törekvés is; a deviáns fiatalok visszavezetése a társadalomba, e visszavezetés módszereinek lelkes kutatása figyelemre méltó példa lehet a ma szakembere számára.

Dr. Lőrincz József

Felhasznált irodalom

Angyal Pál: A fiatalok bírósága a háború alatt és a háború után. Jogtudományi Közlöny, 1917. évfolyam

A fiatalok bírái, ügyészei és pártfogó tisztviselőik részére rendezett továbbképző tanfolyamon tartott előadások. Első és második sorozat. Budapest, 1913 és 1914.

Finkey Ferenc: A fiatalok kriminalitásának növekedése elleni teendőink. Bűnügyi Szemle, 1917. évfolyam

Kármán Elemér: Az erkölcsileg fogyatékosok

javító- és nevelőintézetek pedagógiai reformja. A Gyermek, 1919. évfolyam

Nemes Lipót: A fiatalok bíróságáról szóló 1913. évi VII. tc. gyermektanulmányi szempontból. A Gyermek, 1913. évfolyam

Ráth-Végh István: A háború és a fiatalok. Bűnügyi Szemle, 1915. évfolyam

Szabó András: A fiatalok és a büntetőjog. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1961.

Szöllősy Oszkár: Magyar börtönügy. Budapest, 1935.

Vámbéry Rusztem: A fiatalok bírósága a háború alatt és a háború után. Budapest, 1917.

| Kegyelet hősi halottainknak

1988. július 28-án, a Szegedi Fegyház és Börtön Alföldi Bútorgyárában keletkezett tűz oltása közben hősi halált halt Kovács Hegedüs Gábor bv. őrnagy és Szalai Árpád bv. alhadnagy — munkatársaink, elvtársaink. Esküjükhöz híven életük utolsó pillanatáig teljesítették kötelességüket. A váratlanul kitört tűz szinte pillanatok alatt lángtengerré változtatta a kárpitosüzemet, ahol Kovács Hegedüs Gábor főművezetőként, Szalai Árpád pedig főművezető-helyettesként dolgozott.

Egyikük sem törődött saját életével, testi épségével, hanem önfeláldozóan irányították e rettenetes pillanatokban a személyi állomány és a fogvatartottak mentését. Megpróbálták a lehetetlent, az elviselhetetlen hőség és füst ellenére is oltani a tüzet, fékezni terjedését, csökkenteni a károkat.

Igen nagy szerepük van abban, hogy az üzemrészben dolgozó több száz elítélt időben ki tudott menekülni, és a természeti csapás — rajtuk kívül — csak egy fogvatartott halálát követelte. Az elszenvedett sérülések következtében, örhegyükön lelték halálukat mindketten. Tettük, emberségük, hősiességük, helytállásuk, a rendkívüli esemény kapcsán megmutatkozó szilárd jellemük az egész személyi állomány előtt példaértékű.

Kovács Hegedüs Gábor 1937. március 7-én született Szegeden, egyszerű munkáscsaládban. Szülei a becsülettel végzett munka szeretetére nevelték gyermekeiket. Általános iskoláit szülővárosában végezte, a vegyipari technikumban megkezdett tanulmányait betegség miatt abbahagyta, és egy kárpitos ktsz-nél helyezkedett el. Itt előbb ipari tanuló, majd kárpitos szakmunkás volt. Felgyógyulván folytatta tanulmányait, és 1958-ban esti tagozaton leérettségizett. A katonai szolgálat befejezése után 1960-ban kötött házasságot. Feleségével, Pocsay Erzsébettel boldog családi életet éltek, szeretetben, megértésben nevelték két gyermeküket. Kovács elvtárs 1972 januárjában került az Alföldi Bútorgyárba kárpitos művezetőnek. Eredményes munkája alapján üzemvezetővé, 1976-tól pedig főművezetővé nevezték ki. 1972 októberében lett a büntetésvégrehajtás hivatásos állományú fő-törzsőrmestere.

1975—1979 között — a munka, a család, a gyerekek nevelése mellett — elvégezte a Szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola népművelés-pedagógia szakát. Itt szerzett ismereteit jól hasznosította az elítéltek munkára és fegyelemre nevelésében. A szabad életre való felkészítésüket pedig mindig szívügyének tekintette.

Szorgalmas ember volt, mindig lehetett rá számítani. Vezetői elismerték, beosztottjai tisztelték, szerették. Többször tüntették ki kiváló szolgálattelátásáért. Így méltán volt büszke tulajdonosa a Haza Szolgálatáért Érdemérem bronz, ezüst, arany, valamint a Szolgálati Érdemérem 10 és 15 éves fokozatának.

Szalai Árpád Budapesten született 1946. szeptember 16-án, többgyermekes munkáscsaládból. Általános iskoláit a fővárosban végezte, majd a Dunakeszi MÁV Járműjavító Műhelyben szerzett 1961-ben asztalos szakképzettséget. A Hátőrőrségnél volt sorkatona, ahol is több kitüntetéssel ismerték el rátermettségét.

Kovács Hegedüs Gábor

Szalai Árpád

1963-ban megnősült, és feleségével, Tóth Terézszel együtt Szegedre költözött. Egy gyermekük született.

Szalai elvtárs 1974 februárjában került az Alföldi Bútorgyárba művezetőnek. 1976-ban mint szakaszvezető lett hivatásos állományú. Kitűnő eredménnyel végezte el a Faipari Szakközépiskolát, majd a bv. alapfokú iskolát. A szakmai, a büntetésvégrehajtási ismeretek mellett törekedett politikai alapképzettséget is szerezni. Ezért végezte el a kétéves Marxista—Leninista Középiskolát.

1982-ben lett a kárpitósüzem főművezető-helyettese. Tanulmányait ekkor sem hagyta abba. Tudta, hogy csak akkor láthatja el feladatait még eredményesebben, ha az ehhez szükséges tudnivalókat megszerzi. 1985-ben jó eredménnyel fejezte be a BM Kun Béla Zászlósképző Iskolát. Szalai elvtárs magas szinten tett eleget szolgálati kötelességeinek. Az élitéltekkel szemben mindig határozott, követelménytámasztó, de emellett emberséges és megértő volt. A munkájukat nagy hozzáértéssel irányította.

Jó munkavégzését és fegyelmezett magatartását több esetben elismerték. Különböző jutalmak mellett kiérdemelte a Közbiztonsági Érem ezüst és arany, valamint a Szolgálati Érdemérem 10 éves fokozatát. Munkatársai szerették egyenes, közvetlen jelleméért, segítőkészségéért.

Kovács Hegedüs Gábor bv. őrnagyot és Szalai Árpád bv. alhadnagyot a miniszter elvtárs az IM Büntetésvégrehajtás hősi halottjaivá nyilvánította. Felejthetetlen emlékéü munkatársainktól katonai tiszteletadás mellett 1988. augusztus 10-én vettünk végső búcsút.

Pongrácz Gusztáv

In memoriam Lukács Tibor (1924—1988)

Lukács Tibor kiemelkedő egyénisége volt a jogásztársadalomnak. Életútja izgalmas regény megírására adhatna alkalmat; tudományos munkássága alapján pedig emlékkönyvet érdemelne. Merészségnek tűnhet vállalkozásom, hogy ha vázlatosan is, méltatni próbálom rendkívüli személyiségét. Természetesen a fordulatokban gazdag életút és életmű ismertetésébe nem vágok bele: ehhez kicsi a látószögem, halovány a tollam. Tanítványi tiszteletem és szeretetem bátorít csupán arra, hogy — búcsúképpen — rögzítsem személyével kapcsolatos néhány emlékemet.

Lukács Tibor életét a küzdelem kényszere kísérte végig, súlyos megpróbáltatások elviselését követelve tőle. A szeszélyes ötvenes évek fizikai pályára szorította, hajógyári munkás volt. Aztán évtizedeken át szolgálta páratlan akaraterevével az igazságszolgáltatást. Tudásszomja, erőfeszítései végül meghozták gyümölcsüket. Magasra jutott a hivatali hierarchiában. Főosztály-vezetői rangot, főtanácsosi címet kapott, érdemei alapján pedig magas kitüntetések birtokosa lett.

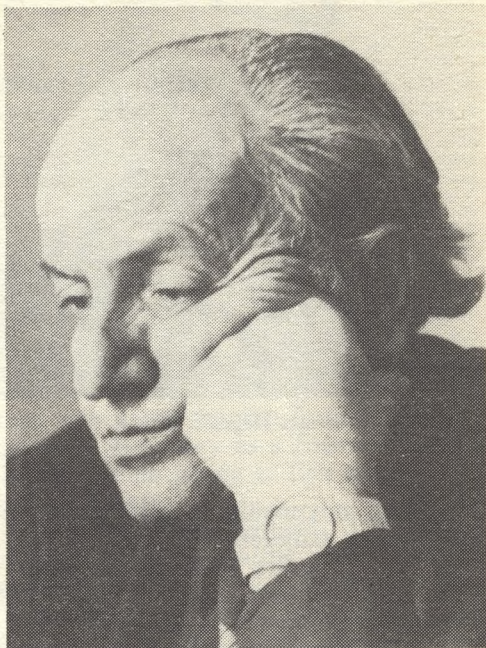
Tevékeny, hasznos, kommunista életet élt. Ügyszeretet, imponáló tájékozottság, szókimondó szellemi szuverenitás jellemezte. Tagadhatatlanul színes egyéniség volt, sistergett körülötte a levegő a nap minden órájában. Sokat, gyorsan és a minőségre figyelve dolgozott. Aktivitása betegsége idején sem csökkent. Szabóné Nagy Teréz könyvéről az intenzív osztályon írt recenziót. Megindító, egyszerűs mind meghökkentő példajaként a szakmai szenvedélynek.

Nyugdíjasként is folyvást dolgozott. Hivatali szobájában végzett vele túlterhelt szíve. Nem bírta azt a tempót, amit gazdája diktált neki. Lukács Tibort hajtották a megújuló feladatok, mozgatta az elégedetlenség, gyötörték az igazságszolgáltatás gondjai. Hevítő erővel foglalkoztatta a büntetésvégrehajtás szerteágazó problematikája is. Komolyan vette, nem tekintette holmi szakmai dísznek azokat az elveket és célokat, amelyeket a Bv. tvr., a büntetésvégrehajtási jog deklarált. Börtönügyi elkötelezettségét könyvek, tanulmányok sora dokumentálja. Munkássága iránytű lehet a büntetésvégrehajtás jobbításán fáradozók számára.

Ő indította útjára azt a kiadványsorozatot, amely már túljutott a 25. köteten is, felkeltve rangos külföldi könyvtárak érdeklődését. Hatvanötödik születésnapjára közre akartuk adni szakirodalmi tevékenységének bibliográfiáját. Már nem örvendeztethetjük meg vele . . .

Alkotó szellemű vezető volt, feledhetetlen főnök, kedves kolléga, munkában mindig segítőkész barát. Személyében sokoldalú igazságügyi szakember távozott el körünkből.

Dr. Szűk László

Dr. Kránitz Mariann: A korrupciós bűnözés

Az év elején jelent meg a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó gondozásában Kránitz Mariann monográfiája. Bár a kiadó a téma érdekes voltára tekintettel megemelte a példányszámot, a siker a vártnál is nagyobb volt. Az elfogyott könyvek számából ítélve a probléma nemcsak a kriminológiával, büntetőjoggal foglalkozó jogászt, hanem a társadalmi kérdések iránt fogékony olvasótábor érdeklődését is felkeltette. Hisz a korrupció fogalmába a borraivalólól a vesztegetésekig a jogtalan előnyszerzés minden formája beletartozik. Hogy az előny mikor jogtalan, nehéz eldönteni, különösen most, amikor az állam a személyi jövedelemadóval teljesen legalizálta a borraivalólól szakmákat és a paraszolvenciát.

A korrupció a bűnözés egészen belül viszonylag csekély nagyságrendet képvisel, ám a jelenség a közvéleményt oly mértékben irritálja, az állampolgárok közérzetét oly mértékben zavarja, hogy a társadalomra veszélyesség mértéke megsokszorozódik. A korrupció jelenségének feldolgozása az Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet több éves programja. E bűnözési jelenséggel foglalkozva a szerző feltárja annak okait, elemzi azokat a körülményeket, melyek lehetővé teszik létezését, bemutatja megjelenési formáit, változásait, a hazai korrupció jellegzetességeit, negatív hatását a társadalom fejlődésére és vázolja a megelőzés lehetőségeit.

A vizsgálódás alapmódszere a ténykutatás volt. Ehhez mintegy hatszáz jogeset iratanyagát dolgozta fel Kránitz Mariann és egészítette ki — sok elméleti és gyakorlati szakemberrel készített — interjúval. A mű bevezetőre és öt részre tagolódik.

Az *első rész* a korrupció fogalmát próbálja definiálni, és a jelenséggel kapcsolatos polgári és szocialista nézeteket taglalja. A polgári szakirodalomban a nézetek, álláspontok rendkívüli mértékben eltérnek egymástól. A korrupció legáltalánosabb meghatározása a morális társadalmi elitelés megfogalmazására szorítkozik, s a társadalomtudósok többségének definíciója is ezen a szinten mozog. A legjobb polgári meghatározások társadalmi jelenségek köré csoportosíthatók. Így beszélnek közéletre alapító, piacorientált, valamint a köz iránti szolgálatra alapító meghatározásokról. E három alaptípus mellett a legérdekesebb a hatalom aspektusából való közelítés.

A korrupció fogalmával kapcsolatos szocialista nézetek se tisztáztak. A szó hol különféle tartalmat hordozó jelentések (borraivalólól, befolyással üzérkedés) szinonimája, hol általában vett morális elitelés (közéleti, erkölcsi romlottság). A szakirodalom leginkább a vesztegetés, illetve befolyással üzérkedés értelemben használja. Másutt pedig tekintet nélkül az eltérő minőségű cselekedetekre, összekeverik a korrupció egyéni magatartást a korrupcióval, mint tömegjelenséggel.

A szerző a korrupció legfontosabb elemeiként a következőket sorolja fel:

- komplex társadalmi jelenség, amely három szinten valósul meg;

- az egymástól eltérő jelenségszintek dialektikus összefüggésben lévő minőségeket képviselnek;

- az *általános* szintjén a korrupció gazdasági és társadalmi viszonyok által determinált történelmi produktum, illetve az anyagi és nem anyagi javakat torzítva korrigáló újraelosztási forma;

- a *különös* szintjén a különböző

gazdasági rendszerek osztályviszonya-
in belül egy adott csoporthoz, réteghez
kötődő korrupt cselekvések összessé-
ge;

— az *egyedi* szintjén egymástól eltérő
szükségletek által motivált interper-
szonális viszony, ahol a passzív fél
visszaél hatalmi erőfölényével, az aktív
fél pedig anyagi vagy nem anyagi
előnyhöz jut. A felek egyezményes sza-
bályokat alakítanak ki, kapcsolatukat
térben-időben szélesítik, és közvetlen
sértett nincs;

— a korruptió egészéből kiemelt, a
büntetőjog által értékelt részjelenség a
korruptió bűnözés, amit magas laten-
cia jellemez;

— specifikuma még a korruptciónak
a viszonylagos önállóság, a láncreak-
ciószerű tovatérjedés és a spontán új-
ratermelődés.

A könyv *második része* a korruptió
büntetőjogi szabályozásával és a kor-
ruptió bűnözés alaktani jellemzőivel
foglalkozik. E jelenség pontosan re-
gisztrált mennyiségi és minőségi szem-
pontok alapján tovább analizálható a
statisztikai nyilvántartásokból. Igaz, a
mennyiségi számbavételt a már emlí-
tett latencia akadályozza, az összeha-
sonlító elemzéseket pedig egyfelől a
statisztikai rendszerek eltérő volta gá-
tolja, másfelől az, hogy a korruptió
bűnözést, járulékos bűncselekmény lé-
vén, halmazati előfordulásban nem
mindig veszik számba. A vizsgálat
mégis lehetséges, mert a kriminálsta-
tisztikákat döntő módon a büntetőjogi
szabályozás determinálja, és a büntető-
jogi rendelkezések átfogó ismerete el-
igazítást nyújt.

A büntető jogalkotás a korruptió
bűncselekmények körét precízen sza-
bályozza. A büntetőkódexek eltérései
ellenére a büntetőjogi konstrukció ve-
zérő elvei és a törvényi tényállások ha-
sonlóak. Az európai büntető jogalko-
tás egy szerkezeti egységbe tömöríti a
bűncselekményeket a büntetőkódexen
belül. Ezt azért teheti meg, mert a vé-
dett jogi tárgy — a közélet tisztasága
— fogalmi-tartalmi köre azonos vagy
erősen hasonló. Minden büntetőkódex

büntetni rendeli az individuális kor-
ruptió legtipikusabb formáját, a vesz-
tegetést, s ennek mindkét (passzív és
aktív) alakzatát. (A passzív alany álta-
lában hivatalos személy, ezért a szerző
itt írja le, hogyan határozzák meg a kü-
lönböző büntető törvénykönyvek a hi-
vatalos személy fogalmát.)

Az aktív és passzív alany magatartá-
sát különbözőképpen ítélik meg. Az
aktív elkövető az előnyre vonatkozó
ígérettel vagy tényleges előny nyújtásá-
val valósítja meg a bűncselekményt,
míg a passzív elkövető előnykéréssel,
-követeléssel és annak elfogadásával.
Az előnyt különbözőképpen határoz-
zák meg a büntetőkódexek. Lehet ado-
mány, ajándék, haszon, mely nemcsak
vagyoni, hanem személyes előnyre is
kiterjedhet. A szankciók vonatkozásá-
ban nagy a differencia a pénzbüntetés-
től a halálbüntetésig. A törvényköny-
vek sokkal súlyosabb büntetéssel bü-
ntetik a passzív elkövetőket, mint az ak-
tívakat. A bírák esetében e bűncselek-
ményt erősen szankcionálják. Az igaz-
ságszolgáltatás tisztaságához fűződő
érdekek mellett ennek komoly tradí-
ciói is vannak.

Magyarországon a korruptió cse-
lekmények büntetőjogi szabályozása I.
Istvánig vezethető vissza. A jelenlegi
szabályozás mind a polgári, mind a
szocialista országok viszonylatában a
legkorszerűbb. Az utóbbi száz évben a
következő tendenciák állapíthatók
meg: folyamatosan kibővült a védett
jogtárgy fogalmi-tartalmi köre (védett-
séget élvez az állami közéleten kívül a
gazdasági és kulturális élet is); a védett
jogtárgyak gyarapodása következtében
tágult a passzív alanyok köre; az elkö-
vetési magatartások variációi elhata-
rolhatóbbá váltak pl. a nem vagyoni
előny is előnnyé vált az idők során.

A továbbiakban a korruptió bűn-
özés morfológiai jellemzőivel ismerked-
hetünk meg. Már említettük, hogy e
bűnözési jelenség terjedelmében az
összes bűncselekményhez viszonyítva
csekély jelentőségű. Az utolsó tíz év-
ben az elkövetők száma enyhén, a bűn-
cselekményeké meredeken emelkedett.

Változott a bűncselekménycsoport struktúrája, előtört a gazdasági korrupció. E szempontból a gazdaságon túl a szociális, kulturális és egészségügyi szféra a legveszélyeztetettebb.

A bűncselekmény alakítani jellemzőivel kapcsolatban a szerző az alábbiakat állapítja meg:

— lényeges különbségek vannak a hivatali és a gazdasági korrupciós bűncselekmények között;

— a gazdasági korrupció szerkezete átrendeződött, leggyakoribb megvalósulási formája a passzív vesztegetés;

— a hivatali korrupción belül többnyire a két véglet realizálódik;

— a gazdasági korrupció szerkezete kiegyenlítettebb;

— a hivatali korrupció községi, a gazdasági korrupció városi elkövetési forma;

— a gazdasági vesztegetések 90%-át, a hivatali vesztegetések 54%-át és a befolyással üzérkedés 30%-át munkahelyen követik el;

— a bűnmegvalósítás időtartama a hivatali vesztegetések esetében két év, a befolyással üzérkedés esetében másfél év, a gazdasági vesztegetésnél csupán egy év;

— a korrupciós bűncselekmények 82%-át férfiak követik el, bár a hivatali korrupciós bűncselekmények többségét inkább nők;

— a hivatali korrupciót elkövetők életkora 10–15 évvel alacsonyabb a gazdasági korrupciót elkövetőkénél;

— a gazdasági korrupciós bűncselekmény elkövetői rendelkeznek a legmagasabb iskolai végzettséggel;

— e bűncselekménycsoportban van a legtöbb büntetlen előéletű;

— fontos mozzanata e bűncselekménycsoportnak a járulékos jelleg;

— a társadalomra veszélyesség súlya az előnnyel mérhető, melynek címzettje a passzív elkövető, tárgya általában a pénz, értéke pedig az elkövetés idejétől, helyétől, az uralkodó társadalmi szokásoktól és egyéb körülményektől függ.

A tanulmány *harmadik része* a korrupciót kiváltó és elősegítő körülmé-

nyek értelmezését foglalja össze. Az oksági magyarázatok közül itt most csak az egytényezősöket tudjuk felsorolni, jelesül az etnocentrizmust, a funkcionalizmust, a revizionizmust, az evolucionizmust, a kulturális magyarázatot, az eklektikus megközelítést és von Klaveren értelmezését. A szerző szerint még a szocialista szakirodalomban sem nyert részletes kimunkálást „ténykutatáson alapuló és elméletileg is megalapozott olyan okságmagyarázat, amely a gazdasági és társadalmi viszonyok különböző szintű és jellegű összefüggéseinek feltárását kellő mélységű analizisét és szintetizációját egyaránt magába foglalná”.

A korrupciót mint egyedi jelenséget a bűnügyi tudományok vizsgálják, a szociológusok és a közgazdászok pedig, mint a jövedelemelosztás rendszerét torzító kísérőjelenséggel foglalkoznak vele. Sok esetben a kifejezetten korrupciós kutatások is a közgazdászok és szociológusok megállapításait veszik át. A kiváltó okot a kereslet és a kínálat összhangjának hiányában, röviden a hiánygazdálkodásban lelik fel. A szerző ez irányú nézeteit a tanulmány következő fejezetében fejti ki, két csoportra osztva a korrupciós bűnözés kiváltásában közreható tényezőket.

Hangsúlyozza egyfelől a termelési és értékesítési folyamatok szervezeti kereteinek hiányosságait, a szállítás nehézségeit, valamint az államigazgatási szervek diszkrecionális jogából eredő korrupciós lehetőségeket. Hangsúlyozza másfelől a korrupciós bűnözés kiváltásában közreható társadalmi-tudati tényezőket. Kifejti, hogy valamennyi korrump magatartásforma szorosan kapcsolódik az elkövető szemléletéhez, szükségleteihez, jelleméhez, egyéniségéhez. Ez utóbbi alakulásában megjelentős szerepet játszik az adott társadalom érték- és szokásrendszere.

Nálunk például a hagyományok I. Istvántól napjainkig — a gazdasági, társadalmi, jogalkotási és jogalkalmazási intézmények révén — a korrupció továbbélése irányába hatottak: borra-

valós nemzet lettünk. A jogtalan előny nyújtása szinte — beidegződött a társadalmi tudatba — teljesítendő norma lett.

Az egyedi korrupciós jelenségek létrejöttében közreható motívumok bemutatásakor a szerző széles körű (a római jogtól Engelsig terjedő) szakirodalom felhasználásával igazolja állításait. Szocialista jelenünk velejárója, hogy az egyedi szükségletek mechanikus összessége nem azonos az osztálytársadalmi szükségletek egészével. Tehát az individuális korrupció létrejöttében a legfontosabb szerepet az egyéni érdek és a társadalmi-gazdasági viszonyokból fakadó objektív és szubjektív lehetőségek közötti ellentmondás, aránytalanság, feszültség tölti be.

A *negyedik rész* a korrupció hatásával és következményeivel foglalkozik. Átfogó szocialista korrupciókutatás még nincs. A szaktudományok csak rész megoldásokig jutottak. A témában két tanulmány — egy szociológiai (Hankiss Elemér) és egy közgazdasági (Erdélyi István) — született. Végző kiscsengésükben negatívan értékelik a korrupció jelenségét. A polgári kutatók némelyike elítéli, némelyike viszont pozitív jelenségnek tartja azt. Kránitz Mariann szerint a korrupció a harmadlagos jövedelemelosztás eszköze, s mint ilyen osztálytársadalmi szinten káros hatással van a tulajdonviszonyokra, a munkamegosztásra, a foglalkozási struktúrára egyaránt.

A monográfia *ötödik része* a korrupció megelőzésével foglalkozik. Az erre vonatkozó polgári nézetek igen szegényesek és merőben eltérnek egymástól. A szocialista megelőzés alapelveit már

a marxizmus klasszikusai megfogalmazták. A szerző saját megállapításait az alábbi kérdések köré csoportosítja: mit milyen rendszerben, hogyan, mivel, milyen szervezeti keretek közt akarunk megelőzni?

Először a korrupciós bűnözés fő irányait kell meghatározni. A megelőzés rendszere is ehhez kell, hogy igazodjon. Vertikálisan pl. a veszélyeztetett népgazdasági ágaknál, gazdasági egységeknél, horizontálisan pl. a különböző népgazdasági ágazatokon belül a közvetlenül fenyegetett területeken azonos munkaköröknel, beosztásoknál. . .

A megelőzés tárgya a korrupciót kiváltó és elősegítő körülmények összessége, a megelőzés eszköze alapvetően a hiánygazdaság megszüntetése, az élet minőségének átalakítása. A megelőzés szervezeti keretét illetően a szerző kifejti, hogy a prevenció rendszerének illeszkednie kell az általános bűnmegelőzési rendszerhez, s mivel a megelőzés közügy, a felügyeleti és irányító szervek tevékenysége összekapcsolandó, a politikai és társadalmi szervek tudatformálása pedig számottevő jelentőségű.

A recenzius szíve szerint mindenkinek ajánlaná a monográfia elolvasását. Egyrészt a téma mindennapjainkat érintő volta, másrészt a feldolgozás magas színvonala, a könyv gördülékeny, olvasmányos stílusa miatt. Ugyanakkor igyekezett némi tájékoztatást nyújtani azok számára, akiknek nem áll módjában jelenleg a könyv elolvasása.

Dr Szentpétery Petronella

Tamáská Péter: Márianosztrai panoptikum

Népszerű börtönkrónikát írni nem is olyan könnyű feladat, mint amilyennek az első pillantásra látszik. Túlságosan csábítóak a csemegézendő részle-

tek, országra szóló bűnügyekről és elkövetőikről, különösen ha azok nők. Márpedig a Márianosztrai panoptikum jórészt egy női börtön krónikája. Hatá-

rozottan érzékelhető a szerző küszködése a hatalmas tényanyaggal, amely sokszor kecsesget pletykába hajló információval. Ezek persze izgalmassá s a nagyközönség számára is olvashatóvá tehetnek egy könyvet, a megrázó egyéni történetek vonulata pedig felemelheti a bestsellerek sorába.

Tamáská Péter könyve azonban nem a bűnesetek és a tettesek, hanem a börtön krónikája szeretne lenni. Bár e kető nem választható el teljesen egymástól, mégis furcsának találom, hogy egy börtöntörténetben időről időre pusmogó hangnemben, szükségtelen aprólékossgal különféle leírt bűnesetek vonulnak végig, komolyabb összefüggés és indok nélkül. Nem a régi és az új elítéltek bemutatása, valamint panoptikum-i figurává formálása jelent problémát, hanem a bűnesetek „sztori”-ként való közlése. Még azzal együtt is, hogy az átlagember számára belátom, ettől sokkal olvashatóbb a könyv.

A „Márianosztrai panoptikum” azonban nemcsak az elítéltekkel kapcsolatos érdekességek gyűjteménye, hanem igyekszik bemutatni a régi és a mai kor bv-intézetét és „foglárait” is. Az elítéltek sora Heverda Máriával kezdődik és Soós Lajossal fejeződik be, míg a fogláróké Wenszky Eugénával indul, s már a jelenből panoptikumba állítottakkal — Kovács Gézával és Cserey Gáborral — végződik. Köztük eltelt a magyar történelem viharos évszázada, amely természetesen nem torpant meg a börtön kapui előtt.

Hazánk históriájának sajátos rajzolatát adja, annak feltérképezése, hogy az elmúlt évszázadban milyen cselekményeket követtek el a nosztrai börtön lakói. Kezdjük a boldog békeidőkkel. Századunk tizes éveiben a nők elsősorban gyilkosság, gyermekgyilkosság és magzatelhajtás miatt voltak büntetve. Az emberölés különféle változatait és lopást követett el az elítélt nők több mint 50%-a.

Aztán jöttek a 19-esek, jelezve a magyar történelem próbálkozását egy másik fejlődés irányába. A konszolidáció ismét a köztörvényes esetek számát,

ezen belül különösen a prostitúciót emelte meg. A húszas-harmincas években újfent került egy-két politikai fogoly az intézetbe, ezek azonban kisebb kémtörténetek mellékszereplői. A tipikus bűncselekmény — a szerző egyik igen találó alcímével élve — ez idő tájt a külvárosi és falusi bűn volt.

A negyvenes években újra találkozunk politikai foglyokkal. 1942-től ide zárták be a kommunisták párt tagjait, akikre büntetésük letöltése után újabb letartóztatás vagy internálás várt. 1944 elején a kormány és a belügyi tárca szégyenletes elkülönítési tervének alapján a börtön ötven budapesti zsidó elítéltjét előbb elszigetelték, majd átadták a német, illetőleg a magyar rendőri hatóságoknak. Ekkor már sem a fegyházakból, sem a börtönökből nem engedték ki a kommunistákat és a zsidókat még akkor sem, ha letöltötték a büntetésüket. Az év vége azonban meghozta a nosztrai rabok szabadulását, kinyíltak a börtönkapuk.

1945 után a börtön változatlanul politikai jellegű cselekményekért, háborús és népellenes bűnök miatt elítélteket tartott fogva. Ugyanakkor a nők számára munkatáboroként funkcionált. 1948-tól a politikainak minősített gazdasági bűncselekmények elkövetőiből (a feketézőkből, az árufelhalmozókból, a valutázókból, a szabotőrökből) tevődött össze a foglyok többsége. 1949-ben 918 elítéltekből 315-öt politikai okok miatt tartottak fogva.

1950-től a nosztrai börtön már egyértelműen férfibörtön. Az elítéltek a „nép ellenségei”, majd később azok is idekerülnek, akik korábban annak bélyegezték őket. Például itt volt fogoly 1954-től az a Princ Gyula ezredes, akihez korábban a nosztrai börtön felügyelete tartozott. A politikailag hullámzó időszak után az ismételt konszolidáció újfent a köztörvényes elítéltek börtönévé tette a régen, pálosrendi kolostorként is funkcionáló épületet.

A könyv utolsó fejezete a hatvanas évektől napjainkig mutatja be Márianosztrát és az ott folyó börtönéletet. A szerző felületesen, de érinti a bünte-

tési eszmerendszer fejlődését is, amelynek során előtérbe került az elitéltek tudatos nevelésének gondolata. Tulajdonképpen részletes és realitásokat tükröző képet kapunk a börtönben folyó mindennapi életről, a sorokat olvasva mégis az az érzése az embernek, hogy a szerző csak a „valódi”-t tudja megragadni, az „igazat” nem. E részben főleg tényeket közöl és nem gondolatokat. Hiányzik belőle az empátia, nem érti a börtön igazi ellentmondásait, s ezáltal arra sem képes, hogy érzé-

keltesse azt a hangulatot, légkört, amely sajátos kohója a fogvatartott és a fogvatartó mai világának.

Tamáská Péter könyve mindezek ellenére nagyon sok információt foglal össze kielégítően a márianosztrai börtönről. Ha arra gondolunk, hogy a szabadságvesztés-büntetés problematikáját egyre szélesebb nyilvánosság elé kellene tárni, akkor ez a könyv dacára fogyatékoságainak hasznos próbálkozás.

Dr. Kövér Ágnes

E SZÁMUNK SZERZŐI

Csoma Gyula, az Országos Pedagógiai Intézet főigazgató-helyettese; **Filemon Tivadar** bv. őrnagy, az országos parancsnokság biztonsági osztályának helyettes vezetője; **Hézsely János** bv. százados, az országos parancsnokság biztonsági osztályának kiemelt főelőadója; **Juhász Lászlóné** bv. alezredes, a Kalocsai Fegyház és Börtön parancsnoka; **dr. Kozma Pál** bv. ezredes, a büntetésvégrehajtás országos parancsnokának helyettese; **dr. Kövér Ágnes** bv. főhadnagy, az országos parancsnokság nevelési osztályának főelőadója; **dr. Lőrincz József** bv. alezredes, a Rendőrtiszti Főiskola büntetésvégrehajtási tanszékének vezetője; **dr. Mezey Barna** egyetemi adjunktus, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar magyar állam- és jogtörténeti tanszék; **dr. Palánkai Tiborné**, az Igazságügyi Minisztérium bírósági főosztályának osztályvezetője; **Pongrácz Gusztáv** bv. őrnagy, a Szegedi Fegyház és Börtön igazgatási szolgálatának vezetője; **dr. Szentpétery Petronella**, a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó főszerkesztője; **dr. Szűk László**, az Igazságügyi Minisztérium tudományos és tájékoztatási főosztályának főmunkatársa.

| Nemzetközi tapasztalatok

Szovjet büntetőjogi viták

A Szovjetunióban mélyreható változások történtek a büntetőjog elméletében és gyakorlatában egyaránt. Sokan követelik a halálbüntetés eltörlését, amely szerintük „nem old meg semmit és így nincs is szükség rá”. A húszas évek elején egyszer már eltörlték e büntetést, majd újból bevezették. A háborút követően, 1947 márciusában ismét szükségtelennek találták, 1950-ben azonban bevezették hazaárulás, kémkedés és szabotázs büntetési ellen, majd négy évvel később kiterjesztették az előre megfontolt emberölésre, majd a gazdasági bűncselekményekre is.

Most a viták résztvevőinek többsége javasolja az ártatlanság vélelmének törvénybe foglalását, ami eddig nem történt meg. Az elmúlt évtizedek során az ügyészeknek kellett ugyan bizonyítani a vád helytálló mivoltát, de a büntetőeljárás kezdeti szakaszában a védő nem vehetett részt.

Még mindig igen elterjedt az a vélelmény, hogy „minél szigorúbb a büntetés, annál kevesebb a bűneset”. Alekszandr Jakovlev professzor, a büntetőjog kiváló szakértője erőteljesen cáfolja ezt, rámutatva arra, hogy a nagy összegű, súlyos gazdasági bűncselekmények száma nem csökkent jelentősen a halálbüntetés bevezetésével. Az Ogonyok hasábjain kifejti, hogy „a fejlett országok többségében a halálbüntetést már eltörlték. Az emberi élet szent és senki, még az állam sem rendelkezhet azzal a joggal, hogy azt elvegye”.

Sz. Kelina védőügyvéd azt javasolja, hogy fokozatosan szüntessék meg a halálbüntetést, egyre szűkítve azok körét, akikre e legsúlyosabb büntetést egyál-

talán kiszabhatják, de mindenekelőtt meg kell szüntetni a gazdasági és más olyan büntettek vonatkozásában, amelyek nem járnak emberi élet kioltásával.

Jakovlev és Kelina kétségbe vonják a túlságosan hosszú szabadságvesztés-büntetések hatékonyságát is, azt javasolják, hogy a hétéves börtönbüntetést vezessék be e kategóriákra, mint legcélszerűbbet. A büntetőjog átfogó reformja során indítványozzák számos jelenleg büntetendő cselekmény dekriminalizálását, és a jövőben szabálysértésként való szankcionálását. (7 Days)

A csehszlovák büntetőeljárás új intézkedése

A csehszlovák jogszabályok lehetővé teszik bűncselekmények elkövetése után társadalmi vádlók és védők bevonását a büntetőeljárásba. A társadalmi vádlók igénybevitelével viszonylag ritkán élnek, a társadalmi védők bevonására pedig gyakran olyankor is sor kerül, amikor ennek nincs jogosultsága.

Nem kellene, hogy a társadalmi vádló bevonása rendkívüli intézkedés legyen, hisz feladata nem egyéb, mint a munkahelyi kollektíva állásfoglalásának kifejtése a vádlott erkölcsi magatartására vonatkozóan. Ily módon lehetőséget kap környezete tudatának aktív befolyásolására, és arra, hogy az elkövetett cselekmény esetleges politikai kárára is rámutasson. Ezzel nagyobb nyomatókat kaphat a nyilvánosság bekapcsolása a büntetőeljárásba.

A társadalmi védő funkciója pedig az, hogy garanciát vállaljon a tettes jövőbeli magatartására vonatkozóan, és

nem az — mint gyakran előfordul —, hogy fedezze a bíróság előtt az elkövetőt. Többször megtörtént már, hogy a bíróság nem fogadta el a felkínált társadalmi védőt, mert nem látta biztosítva a jogszabály által előírt cél szolgálatait. Gyakori eset, hogy a védő által javasolt biztosíték formális, a kollektívának nincs lehetősége a vádlottra érdemi hatást gyakorolni.

Előnyös viszont nemegyszer a bírósági tárgyalást azon a helyen lefolytatni, ahol a terhelt a bűncselekményt elkövette. Ilyenkor az ítélet kihirdetése után el lehet beszélgetni a dolgozókkal vagy a szövetkezeti tagokkal a személyi vagy társadalmi tulajdonban lévő vagy vonalra védelme megerősítésének lehetőségeiről, és más bűncselekmények megelőzésének módjairól. Jóllehet a bírósági tárgyalásnak ez a formája időigényes, nevelő hatása sokszorosan pótolja a ráfordított munkát, és így a bűnözés megelőzésének hatékony eszköze lehet. (*Rudé Právo*)

Új büntetésvégrehajtási koncepció Svájcban

Új büntetésvégrehajtási intézet épül a régi mellett a svájci Regensdorfban. Itt javítani kívánják a büntetésvégrehajtást, azaz a foglyok visszatérésének előkészítését a polgári életbe.

Az új intézetben hat részleg lesz: kettő a rendes büntetésvégrehajtás számára (összesen 192 hely), egy az új foglyok fogadására (30 hely), egy a szigorított biztonságú részleg számára (40 hely), végül egy-egy részleg fenn lesz tartva a pszichikailag problémát jelentők és a kábítószer-élvezők részére (30-30 helytel).

A különböző részlegekre való felosztás differenciált eljárást tesz lehetővé. Így a normális büntetésvégrehajtási részlegben a foglyok igen liberális rendszerben fognak élni. Kíséret nélkül mennek munkába, maguk törődnek mindennapi ügyeikkel (a fogkefevasárlástól az orvoshoz való bejelent-

kezésig). Az egyes csoportokkal a börtönközösséget egy-egy állandó csoportja foglalkozik. E részlegek tulajdonképpen tréninget kívánnak nyújtani a gyakorlati élethez. Ez igen fontos dolog, mivel a mai büntetésvégrehajtási rendszer önállótlanná teszi a foglyokat.

De nemcsak személyes dolgaikkal kell a foglyoknak többet törődniük, hanem jobban integrálják őket, közös étkezési és tartózkodási helyiségeket biztosítanak egy-egy csoport rendelkezésére. Így növekszenek az együttélés terén támasztott követelmények. Az intézet vezetőinek el kell majd dönteniök bizonyos kérdéseket: legyen-e minden cellában televízió, vagy csak a közösségi helyiségekben, továbbra is fejenként adagolják-e az ennivalót, vagy a csoport maga ossza szét az ételt stb.

Az intézet igazgatója szerint a mindennapi életben való magatartás gyakorlása csak egyike a három lépcsőfoknak. Ezen túlmenően, azok számára, akik bizonyos szituációkban mindig újból kudarcot vallanak, társadalmi tréninget is kell biztosítani. A harmadik lépcsőfok lényegében terápia, amelynek során egyesek megtanulják bizonyos problémák kezelését. Minden fogoly számára egyéni tervet fognak felállítani.

A speciális részlegek elvben nem hosszabb időre szóló tartózkodás céljára szolgálnak, de a kivétel itt is erősíti a szabályt. A cél a normális részlegbe kerülés. A zárt részlegekben bizonyos foglyok számára kímélő klímát biztosítanak. Ebből következik, hogy a foglyoknak itt nem kell rosszabb feltételekkel megküzdeniük, mint más részlegekben, sőt nagyobb a lehetőség arra, hogy helyzetüknek megfelelően nyerjenek elhelyezést.

Az új büntetésvégrehajtási koncepció nemcsak a foglyok helyzetét változtatja meg, hanem a személyzet munkáját is. A felügyelők már nemcsak funkcióhordozók, hanem részei egy csoportnak, amely az eddiginél lényegesen, szorosabb emberi kapcsolatban áll

a foglyokkal. A felügyelők felelőssége nő, új funkciók, mint pl. a részlegvezetők, keletkeznek, bővülnek az előléptetés esélyei. Magasabbak lesznek a kiképzés és a továbbképzés szempontjából a követelmények.

A jelenlegi regensdorfi börtön igazgatója az új rendszert — még bevezetés előtt — egy kísérleti terv alapján a régi épületben ki fogja próbálni. (*Neue Zürcher Zeitung*)

Visszaélések, csalások Nagy-Britanniában

A különböző formában megnyilvánuló vállalati visszaélések, csalások súlyos károkat okoznak a brit cégeknek, ezek összege évente eléri a 2,75 milliárd fontot. Skóciában valamivel kisebb mértékben, Angliában és Walesben aggasztó arányban terjednek azok a kártevések, amelyeket vállalati tisztségviselők követnek el.

Két évvel ezelőtt külön parlamenti bizottság foglalkozott a csalásokkal szembeni jogi eszközök hiányosságaival és sürgette a specializált ügyészségi eljárás megteremtését. Úgy vélték, hogy ilyen ügyekben az esküdtszék helyett két szakértő ülnök által támogatott szakszabónak kell eljárnia. Továbbá, hogy a csalásra és a gazdasági célú bünszövetkezetre vonatkozó kitételek meghatározandók, mert nem eléggé világosak.

Sajnálatos módon a parlament mindkét javaslatot elutasította. A vonatkozó jogszabályok és a fellebbviteli bírósági döntések nem egyértelműek, az eljárás nehézkes. Először el kell döntenie az esküdtszéknek, hogy a megtörtént cselekmény egyáltalán tisztességtelen volt-e, azután a második lépésben eldöntendő, hogy a vádlott tu-

datában volt-e annak, hogy az általa elkövetett cselekmény jogsértésnek minősül. Ez rendkívül nehézkes, mivel a 12 tagú esküdtszék igen gyakran nem ért egyet a komplex csalásokkal kapcsolatban sem. Noha rendkívül nagy, milliós károkat okoztak a tőzsdei és biztosítási csalások a beruházóknak.

A skót jog szemben az angollal sokkal világosabban fejti ki a csalás különböző típusainak ismérveit. Az 1962-ben elfogadott, ide vonatkozó, amerikai jogszabály a csalást egyszerűen „félrevezetés általi tolvajlásnak” nevezi, az európai országokban teljes mértékben elkerülik a csalás definíciójának szükségtelen ködösítését. A német büntetőjogi törvénykönyv 1981-ben a következőt mondja: „Bárki, aki jogtalan anyagi előnyt kíván szerezni saját maga vagy harmadik személy részére, és ezáltal kárt okoz egy másik személy tulajdoni érdekeiben, azáltal, hogy hamis állításokkal vagy a valódi tények elhallgatásával tévedést idéz elő, 5 évig terjedő szabadságvesztéssel vagy bírsággal sújtható.”

Ugyanakkor Nagy-Britanniában a képtelen törvényhozási álláspont következtében, ha két személy együttesen tervez egy becsstelen ügyletet, akkor 10 évig terjedhető börtönnel sújtható, de ha ugyanezt egyetlen személy követi el, akkor előfordulhat, hogy még büntendő cselekménynek sem minősül. Amikor 1988-ban a brit parlament korlátozta a bünszövetkezet fogalmát, a csalásra való szövetkezést kizárta ebből a körből. Éppen ezért a parlamenti bizottság olyan reformot javasol, amely lehetővé tenné a csalás elleni átfogó küzdelmet. Ez pedig magába foglalná az egyéni bűnelkövetők által elkövetett csalásokat éppúgy, mint a bünszövetkezetekét. (*Financial Times*)

Válogatta: **Bánki Erika**

Üdülés Bartkowán

A Bartek üdülőközpont

Csodálatos vidék, gyönyörű táj, kellemes hely! Mindez nem túlzás azok számára, akik itt töltötték nyári szabadságukat. Testületünk tagjai ma még nem ismerik Lengyelország e szép üdülőhelyét. Nem csoda, hisz magyar csoport először járt a Barkowa helység Bartek nevű üdülőközpontjában.

Az ismeretlen helységnév vegyes érzelmeket ébresztett bennünk. Üdülőtársainkkal a közel tízórás út alatt csak találgattuk, hova is megyünk tulajdonképpen. Csehszlovákiát elhagyva a Nyugat-Beszkídek kanyargós hegyi útjain jutottunk el a Roznowi-tóhoz. E csodálatos vízfelület a Dunajec folyó szabályozása révén keletkezett 1936 és 1942 között; hosszúsága 22 km, mélysége helyenként a 30 métert is eléri.

Az üdülő teraszáról a tóra és környékére látni. Kikapcsolódásra szárazon és vizen számos lehetőség kínálkozott. A vizet kedvelők úszhattak, csónakázhattak, kajakozhattak, vízbiciklizhettek. A halra áhítozók kihasználva a víz közelségét kedvükre pecázhattak. Az idő nemegyszer járt a napozni vágyók kedvében. A turisztikát kedvelők kirándulhattak, sétálhattak. Nem maradtunk program nélkül hidegben sem, pingpongozhattunk, sakkozhattunk, videózhattunk.

A fogyni vágyók közkedvelt találkahelye volt a szauna, ahol megbeszélhették a fogyókúra nehézségeit, dicsérhették vendéglátóink kedvességét. E rögtönzött vitaforumok rendszeres résztvevője volt a mindenki által csodált, örökifjú tolmács, Jadwiga Dudziek, ügyeink fáradhatatlan intézője.

Autóbusztúránk során megismerhettük a környező vidéket, a szép sadecki tájat. Feledhetetlen emlék marad számunkra a Dunajec 17 km-es szakaszán tett tutajkirándulás. Gyönyörködhattunk a Poprad folyó völgyében, vásárolhattunk Nowi Sacz-ban. Megcsodálhattuk Krakkó patinás történelmi múltú nevezetességeit. Jártunk a gyógyhelyeiről híres Krynacán. Stary Sacz magyar vonatkozású idegenforgalmi érdekessége a Klarysi apácarend kolostor, amelyet IV. Béla magyar király lánya, Kinga alapított 1251-ben. Tarnow városában, Bem szülőhelyén, virágcsokorral tisztelegtünk a jeles hadvezér szobra előtt.

Lengyel barátaink vendégszeretete feledhetetlenné tette üdülésünket. A körültekintő figyelmeség, a megkülönböztetett barátság mindennapos megnyilvánulásai csak fokozták amúgy is kellemes közérzetünket. Az üdülő kiváló parancsnoka, Jozsef Kotbon főhadnagy, a kulturális és művelődési inspektor Krzysztof Lenárt, krakkói előljáróik, valamint tolmácsunk mindent megtettek, hogy jól érezzük magunkat.

Élményeinket e helyen nem tudjuk az olvasóval teljeskörűen megosztani. Célunk csupán az volt, hogy közreadjuk néhány nap kellemes élményét, felhívjuk a figyelmet a még ismeretlen, de an-

nál nagyszerűbb üdülőhelyre. Tapasztalataink alapján bátran javasoljuk mindenkinek, hogy látogasson el a Bartek üdülőközpontba, ha szereti a hegyeket, a vízpartot. Köszönjük lengyel barátaink szíves vendéglátását, köszönjük az IM Bv Országos Parancsnokság vezetésének, hogy — az új környezetet keresve — pihenési lehetőségeinket e csodálatos üdülőhellyel bővítette. (Hézsely János—Mádey Ferenc)

A bátrak sportját választotta

A Kecskeméti Büntetésvégrehajtási Intézet beosztottjáról, Volcz Katalin bv. őrmesterről lesz szó az alábbiakban. Idén nyáron tartotta ötnapos „nagyépes” edzőtáborát az MHSZ kiskunfélegyházi klubjának ejtőernyős szakosztálya. Bár a munkaidőalap védelme miatt egyre nehezebb megszervezni a tábort, a szakág vezetőjének, Rácz Szabó Mihálynak mégis sikerült. Közel hetven ejtőernyős, köztük néhány nő vett részt a táborozáson. Sokan szabadságukat áldozták fel kedvenc sportjukért.

A szakágvezető elmondta Katiról, hogy már több mint 70 ugrást hajtott végre eredményesen. Az őrmester kérésére elmesélte, miképp lett ejtőernyős. Négy évvel ezelőtt Kecskeméten beiratkozott egy repülőstanfolyamra, melynek elméleti részéből eredményes vizsgát tett. Azután 1984 nyarán, itt a klub repterén eljött az első ugrás napja. Természetesen ezek az ugrások a szabályok előírásai szerint „bekötötték”, vagyis a repülőgéphez kötött zsinór oldja ki az ernyőt. Szorongással vegyes kíváncsisággal ugrott: az ernyő nyílása utáni pillanatot, a lebegést ég és föld között, nem lehet leírni — csodálatos! Most 2000 méter magasban hagytuk el a gépet, 1200 m zuhanás után, 800 m-nél nyitottunk.

Volcz őrmester megemlítette, hogy csak tavaly kezdett újra ugrani, amikor a Kecskeméti Bv. Intézet állományába került. Előző munkahelyén nem támogatták e tevékenységét. Itt viszont Tüske János intézetparancsnok és közvetlen főnöke, Széchenyi László pártfogolják általában a honvédelmi sporttevékenységet, s ezen belül őt is. Belátják, ha egyszer a repülőgép a tábor idejére van biztosítva, akkor e sportot más időpontban nem végezheti. Ennek megfelelően szervezik a szolgálatot. Kiderült a további beszélgetésből, hogy most kezdenek RS típusú ernyőkkel ugrani, ami átmenet az alaptípus és az igazi versenyernyők — közismerten paplanernyők — közt.

Ki lehet ejtőernyős? Aki elszánt, aki bátor, aki orvosilag alkalmas, erkölcsileg-politikailag szilárd. Az MHSZ-klubok várják olyan 16. életévüket betöltötték jelentkezését, akik megfelelnek e követelményeknek. Az előzetes képzés után elméleti és fizikai felkészülés vár rájuk, valamint rendszeres tornatermi foglalkozás. A sikeres vizsga után lehet ugrani! Az MHSZ ejtőernyős sportja nemzetközileg elismert versenyzőkkel rendelkezik. Az elmúlt két világbajnokságon a nők csapatcéliba-ugrásban a negyedik helyén végeztek. A férfiak ugyanezen versenyszámban nyolc év alatt háromszor voltak bajnokok a szocialista országok versenyén. (Mező István)

Volcz Katalin bv. őrmester

A földetérés pillanata

Nemzetközi lövésztalálkozó Márianosztrán

Az elmúlt esztendőben örvendetesen teljesedtek ki a magyar—lengyel büntetésvégrehajtási kapcsolatok. A két testület vezetőinek korábbi megállapodása alapján rendszeressé váltak a csereüdültések, gyakorivá lettek a szakmai tapasztalatcserék, és évente rendeznek Magyarországon vagy Lengyelországban nemzetközi löversenyt, hogy a két testület legjobbjai összemérjék erejüket.

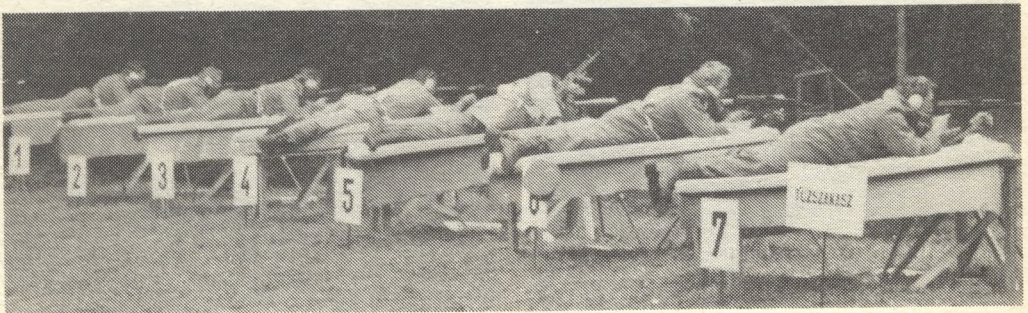
1988. szeptember 24-én — az országos parancsnokság biztonsági osztályának szervezésében — immáron harmadízben került sor ilyen esemény megrendezésére a márianosztrai lőtérén. A lengyel csapat tagjai — Roman Klaskala ezredesnek, a Büntetésvégrehajtási Intézet Központi Igazgatósága biztonsági osztályvezetőjének irányításával — a gdanski, a kaliszi, az olsztyni és a wroclawi körzetekből érkeztek. A vendéglátó magyar házigazda dr. Csordás Sándor bv. alezredes, a parancsnokság biztonsági osztályának vezetője volt. A csapatok tagjai pedig Budapestről, illetve Észak-, Kelet- és Nyugat-Magyarország térségeiből jöttek.

A löverseny programján pisztoly és géppisztolylövészet szerepelt. A versenyzők egyéni és csapatmérkőzésekben bizonyíthatták felkészültségüket. Az egyéni összetett versenyben az első és második helyen magyar, a harmadik helyen lengyel versenyző végzett. Az összetett csapatversenyt magyarok nyerték, a dobogó második, harmadik fokán viszont lengyelek álltak. A verseny színhelyére ellátogatott Romuald Soroko, a lengyel Büntetésvégrehajtási Intézet Központi Igazgatóságának főigazgatója három munkatársával egyetemben, hisz vendégként néhány napig épp itt tartózkodtak.

Jó időben és jó hangulatban zajlott a lengyel—magyar büntetésvégrehajtási testület barátságát tovább erősítő verseny, melynek szervezéséért és lebonyolításáért elismerés illeti a parancsnokság biztonsági osztályának részt vevő munkatársait, valamint a vendéglátó Márianosztrai Fegyház és Börtön parancsnoki vezetését és személyi állományát. (Doba Károly)

A magyar csapat tagjai

Versenyzők a lőpadon

Az összetett csapatverseny eredményhirdetése

Lengyel és magyar bv-vezetők a lőtéren

Szovjet küldöttség Baracskán

A Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnoksága vezetésének meghívására 1988. október 24-e és 28-a között szovjet büntetésvégrehajtási delegációt láttunk vendégül.

Katargin Ivan Nyikoforovics altábornagy, a Büntetésvégrehajtás Egyesített Főcsoportfőnökség vezetője és két munkatársa tanulmányozta többek között a magyar bévé szervezeti felépítését, a nevelők munkájának hatékonyságát, az elítéltek foglalkoztatásának rendszerét. A fenti témakörök gyakorlati megismerése céljából ellátogattak a Budapesti Fegyház és Börtönbe, a Baracskai Börtön és Fogházba, valamint a Fiatalkorúak Börtönébe és Fogházába. A szovjet küldöttség tagjai minden intézetben igen nagy figyelemmel és érdeklődéssel hallgatták az intézetparancsnokok és munkatársaik tájékoztatását, mindenhol elismeréssel szóltak a személyi állomány munkájáról.

A delegációt — látogatásának utolsó napján — fogadta dr. Borics Gyula igazságügyi államtitkár is. (D. K.)

A delegációt dr. Borics Gyula igazságügyi államtitkár is fogadta

Közlési feltételek

1. A szerkesztőség olyan kéziratokat fogad el, amelyek a büntetés-végrehajtás munkáját, a szolgálati ágak együttműködését, a gyakorlati munka tapasztalatait elméleti színvonalon tudják értékelni. Elfogad továbbá a Módszertani füzetek korábbi cikkeire reflektáló írásokat is. Időnként közlünk egy-egy tisztán elméleti jellegű írást vagy tájékoztató jellegű cikket pl. recenziót.

2. A kéziratokat *kettes sorközzel* gépelve, *négy példányban* kell szerkesztőségünkhöz eljuttatni. 20 oldalnál terjedelmesebb kéziratot nem fogadunk el. A hozzászólások maximális terjedelme 9 oldal.

3. Az elméleti jellegű tanulmányoknak tükrözniük kell a hazai és külföldi szakirodalom ismeretét, valamint a témában érintett szakterület gyakorlati problémáit. A felhasznált szakirodalom mellékelése esetén fel kell tüntetni a szerző nevén és a mű címén kívül a megjelenés évét és kiadóját is.

4. A kézírathoz csatolni kell — a reflexió kivételével — 1 példányban, kb. 10 sornyi terjedelemben a cikk rezüméjét, azaz tartalmi kivonatát.

5. Mellékelni kell a szerző nevét, rendfokozatát, beosztását, szolgálati helyét, személyi számát, lakcímét és telefonszámát. A kézirat közlési ideje — a beküldéstől számítva — átlagosan 3-6 hónap. Közlés esetén a szerző köteles nyomdába küldött kéziratának másodpéldányát (esetleg kefelevonatát) kijavítani és postafordultával (három napon belül) a szerkesztőséghez visszaküldeni. Ellenkező esetben javításait nem tudjuk figyelembe venni. A kiadvány megjelenésétől számított 15 napon belül a szerzőt tiszteletdíj illeti meg.

7. A szerkesztőség fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, rovatokon belüli elhelyezésére, tipografizálására, tördelésére; nem vállalja az el nem fogadott kéziratok visszaküldését.

8. A Módszertani füzetek szerzői nem kötelesek írásukat följebbvalójuknak megmutatni, a szolgálati utat e téren nem kell betartani. A szerkesztőbizottság dönt arról, hogy a szóban forgó írás megjelenik-e vagy sem, és vállalja a teljes felelősséget.

9. Ha a szerző tanulmányát más szerkesztőséghez is eljuttatja közlés céljából, akkor vagy nem jelentetjük meg írását, vagy tiszteletdíjának csak 50%-át tudjuk folyósítani.

10. A szerkesztőség minden beküldött cikket örömmel fogad. Csúpan tájékoztatóképp közöljük, ha valaki a folyóirat első számában szeretné írását viszontlátni, akkor november végéig el kell juttatnia kéziratát a sajtóosztályra. A második szám leadási határideje: február vége, a harmadiké május közepe, a negyediké pedig augusztus 31.

àra: 10 Ft

